

T.C.
SİNOP ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE ÇOKKÜLTÜRLÜ EĞİTİMİN
SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI, DERS KİTAPLARI
VE ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

MELİSA SEÇGİN KOÇAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

PROF. DR. KİBAR AKTİN

SİNOP-2025

TEZ KABUL

MELİSA SEÇGİN KOÇAL tarafından hazırlanan “SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE ÇOKKÜLTÜRLÜ EĞİTİMİN SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI, DERS KİTAPLARI VE ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ ” başlıklı bu çalışma 14.07.2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Doç. Dr. Besime Arzu GÜNGÖR AKINCI
Bülent Ecevit Üniversitesi / Eğitim Fakültesi

İmza

**Üye
(Danışman)**

Prof. Dr. Kibar AKTIN
Sinop Üniversitesi / Eğitim Fakültesi

İmza

Üye

Doç. Dr. Hülya KARAÇALI TAZE
Sinop Üniversitesi / Eğitim Fakültesi

İmza

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Hüseyin Turan ARAT

.....

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Melisa SEÇGİN KOÇAL

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE ÇOKKÜLTÜRLÜ EĞİTİMİN SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI, DERS KİTAPLARI VE ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

MELİSA SEÇGİN KOÇAL

SİNOP ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ
DANIŞMAN: PROF. DR. KIBAR AKTİN

Günümüzde göç ve dijitalleşme, insanların farklı kültürlerle daha sık karşılaşmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle, eğitim sistemleri bu çeşitliliği tanıyan, farklı kültürel kimliklere saygı duyan ve barış içinde bir arada yaşamayı teşvik eden yaklaşımlar geliştirmelidir. Bu kapsamda, çalışmanın amacı 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çokkültürlü eğitim yaklaşımını incelemek ve öğretmenlerin görüşleri bağlamında sunmaktır. Araştırma, Samsun ilindeki devlet okullarında görev yapan on Sosyal Bilgiler öğretmeniyle yürütülmüş; veriler standartlaştırılmış açık uçlu görüşme formu, 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve 5. sınıf ders kitapları üzerinden toplanmıştır. Çalışma grubu, ölçüt örneklemeyle belirlenmiş; elde edilen veriler betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleriyle çözümlenmiştir. Araştırma sonuçları birlikte değerlendirildiğinde, ders kitaplarında çokkültürlülüğün genellikle gündelik yaşam bağlamı içinde, kültürel etkileşim, misafirperverlik ve farklılıklara saygı gibi değerler aracılığıyla temsil edildiği görülürken aynı zamanda öğretmenlerin de çokkültürlülük tanımlarında sıklıkla “günlük yaşam”, “birlikte yaşama” ve “hoşgörü” gibi kavramları vurguladıkları görülmektedir. Dolayısıyla çokkültürlülük kavramının algılanışı öğretmen görüşleri ve ders kitabı içerikleri karşılaştırıldığında paralel olduğu görülmektedir. Öğretmenler hem kitaplarda hem de programda yer alan çokkültürlü içeriklerin çoğunlukla yüzeysel kaldığını ve kültürel eşitlik, ayrımcılıkla mücadele, azınlık hakları gibi yapısal temsillere sınırlı yer verildiğini ifade etmektedir. Öğretim programı incelendiğinde de bu görüşler doğrulanmakta; programın 5. sınıf düzeyinde yer alan altı öğrenme alanından yalnızca ikisinde doğrudan, birinde ise dolaylı olarak çokkültürlülük temasına yer verildiği görülmektedir. Bu durum, çokkültürlü eğitimin, öğretim programında sistematik ve bütüncül bir yapıdan ziyade sınırlı alanlara sıkıştığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda öğretmenlerin, uygulamada bu sınırlılığı fark ettikleri ve çokkültürlü eğitimi sadece belirli kazanımlar çerçevesinde işleyebildiklerini belirtmeleri, öğretim programı ile uygulama arasında örtüşen fakat sınırlı kalan bir ilişkinin göstergesidir. Ders kitapları ise öğretim programındaki bu dar çerçeveyi büyük ölçüde yansıtarak, temsili değerler üzerinden şekillenmiş, ancak öğrenci katılımını teşvik edecek dijital ve etkileşimli içerikler açısından yetersiz kalmıştır. Sonuç olarak, her üç unsurda da çokkültürlülük belli başlı temalarla varlık gösterse de kapsam, derinlik ve sistematiklik bakımından oldukça sınırlı düzeyde ele alınmış; daha kapsayıcı, yapısal ve katılımcı bir anlayışa duyulan ihtiyaç net biçimde ortaya çıkmıştır.

ANAHTAR KELİMELE: Çok Kültürlü Eğitim; Sosyal Bilgiler Ders Kitabı; Sosyal Bilgiler Müfredatı; Öğretmen Görüşleri

Haziran 2025, 131

ABSTRACT

MSC THESIS

EVALUATION OF MULTICULTURAL EDUCATION IN SOCIAL STUDIES COURSES IN THE CONTEXT OF SOCIAL STUDIES CURRICULUM, TEXTBOOKS, AND TEACHER PERSPECTIVES

MELİSA SEÇGİN KOÇAL

**SINOP UNIVERSITY INSTITUTE OF GRADUATE PROGRAMS
DEPARTMENT OF TURKISH AND SOCIAL SCIENCES EDUCATION
SOCIAL STUDIES EDUCATION
SUPERVISOR: PROF. DR. KİBAR AKTIN**

Today, migration and digitalisation are causing people to encounter different cultures more frequently. Therefore, education systems must develop approaches that recognise this diversity, respect different cultural identities, and encourage peaceful coexistence. In this context, the aim of this study is to examine the multicultural education approach in the 2024 Social Studies Curriculum Turkey Century Education Model and 5th grade Social Studies textbooks and to present it in the context of teachers' views. The research was conducted with ten Social Studies teachers working in public schools in the province of Samsun; data were collected through a standardized open-ended interview form, the 2024 Social Studies Curriculum, and 5th grade textbooks. The study group was determined by criterion sampling; the obtained data were analyzed using descriptive analysis and content analysis methods. When the research results are evaluated together, it is seen that multiculturalism is generally represented in the context of daily life in textbooks, through values such as cultural interaction, hospitality, and respect for differences, while at the same time, teachers frequently emphasize concepts such as “daily life,” “coexistence,” and “tolerance” in their definitions of multiculturalism. Therefore, it is observed that the perception of the concept of multiculturalism is parallel when comparing teacher opinions and textbook content. Teachers state that the multicultural content included in both the books and the curriculum mostly remains superficial and that structural representations such as cultural equality, combating discrimination, and minority rights are given limited space. When the curriculum is examined, these opinions are confirmed; it is seen that the theme of multiculturalism is directly included in only two and indirectly in one of the six learning areas at the 5th grade level. This reveals that multicultural education is confined to limited areas in the curriculum rather than being presented in a systematic and holistic structure. At the same time, teachers' awareness of this limitation in practice and their indication that they can only address multicultural education within the framework of specific achievements is an indicator of a limited but overlapping relationship between the curriculum and its implementation. The textbooks, on the other hand, largely reflect this narrow framework in the curriculum, shaped through representative values, but fall short in terms of digital and interactive content that would encourage student participation. As a result, although multiculturalism is present in all three elements through certain themes, it is addressed at a rather limited level in terms of scope, depth, and systematic structure; the need for a more inclusive, structural, and participatory approach has clearly emerged.

KEYWORDS: Multicultural Education; Social Studies Textbook; Social Studies Curriculum; Teacher Perspectives.

June 2025, 131 Page

TEŞEKKÜR

Lisans eğitimimden bu yana, mesai kavramı gözetmeden sabrını, desteğini ve öğreticiliğini benden hiç esirgemeyen; kendimi çaresiz, boğazım düğümlü hissettiğim anlarda bir telefonla bile içimi rahatlatan, rehberliğiyle her zaman yanımda olan çok kıymetli hocam Prof. Dr. Kibar AKTİN'a en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Onun varlığı, bu yolculuğun en büyük şanslarından biri olmuştur.

Tez sürecimde akademik bilgisi, yönlendirmeleri ve yapıcı katkılarıyla desteğini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Hülya KARAÇALI TAZE'ye de özel olarak teşekkür ederim.

Ve elbette, hayat yolculuğumun en kıymetlisine... Elimi hiç bırakmayan, bana olan inancını bir an bile kaybetmeyen, sessizliğime anlayış, telaşıma sabır, kaygıma huzur olan; zorluklarıma omuz vererek bu sürecin görünmeyen ama en güçlü destekçisi olan eşim Miraç KOÇAL'a sonsuz teşekkür ediyorum. Varlığın, bu yolculuğun en büyük gücüydü.

Bu süreç asla tek başına yürünecek bir yol değil. Yanımda olan, bir mesajla bile moral veren, “hadi yaparsın” diyen ailem ve arkadaşlarımdan desteği benim için çok değerliydi. Bu zorlu yolculukta hem kendi gücüm hem de onlardan aldığım destekle ilerleyebildim. İyi ki yalnız değilmişim, iyi ki birlikte yürüyebileceğim güzel insanlar varmış hayatımda.

Melisa SEÇGİN KOÇAL

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ KABUL	i
ETİK BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar DİZİNİ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
1.GİRİŞ.	1
1.1 Problem Durumu	1
1.2 Araştırmanın Amacı	3
1.3 Alt Problemler	3
1.4 Araştırmanın Önemi	4
1.5 Varsayımları	4
1.6 Araştırmanın Tanımları.....	5
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	6
2.1. Çokkültürlülük Kavramı	6
2.1.2. Çokkültürlü Eğitim Kavramı.....	9
2.3. Sosyal Bilgiler Dersi ve Çokkültürlü Eğitim	12
2.3.1 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları.....	15
2.2.2 Sosyal Bilgiler Ders Kitapları	19
2.2.3 Sosyal Bilgiler Eğitiminde Çokkültürlülük Üzerine Yapılmış Araştırmalar	21
3. YÖNTEM.....	24
3.1. Araştırmanın Modeli.....	24
3.2. Çalışma Grubu.....	24
3.3. Araştırmanın Dokümanları	25

3.4. Veri Toplama Araçları	26
3.4.1 Standartlaştırılmış Açık Uçlu Görüşme Formu.....	26
3.4. Veri Toplama Süreci.....	27
3.5. Verilerin Analizi.....	28
3.5.1 İçerik Analizi.....	28
3.5.2 Betimsel Analiz	30
3.5.3 Geçerlik ve Güvenirlik.....	31
4. BULGULAR.....	33
4.1. Birinci Alt Problem 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Çokkültürlülüğe İlişkin Bulgular	33
4.1.1. Farklı Kültürlerle Birlikte Yaşamak Temasına İlişkin Bulgular	33
4.1.1.1. “Kültürel Etkileşim” alt kategorisine ilişkin bulgular	35
4.1.1.2 “Kültürel Değerlere Saygı ve Misafirperverlik” alt temasına ilişkin bulgular	40
4.1.1.3 “Farklı Kültürlerle Birlikte Yaşamak” alt kategorisine ilişkin bulgular	47
4.1.1.4 “Tarihi ve Coğrafi Kültürel Bağlar” alt kategorisine ilişkin bulgular	53
4.1.2. Farklı Kültürleri Tanımak Temasına İlişkin Bulgular	56
4.1.2.1 “Farklı Kültürleri Tanıma ve Tanıtma” alt kategorisine ilişkin bulgular	57
4.1.2.2. “Ortak Kültürel Öğeleri Tanıma” alt kategorisine ilişkin bulgular	69
4.2. İkinci Alt Problem 2024 SBDÖP’da Çokkültürlülüğe İlişkin Bulgular	75
4.2.1 2024 SBDÖP’de Temel Yaklaşım, Özel Amaçları ve Uygulama Esaslarında Çokkültürlü Eğitime İlişkin Bulgular.....	75
4.2.2. 2024 SBDÖP’de 5. Sınıf Öğrenme Alanlarında Çokkültürlü Eğitim Durumuna İlişkin Bulgular	77
4.2.2.1 2024 SBDÖP’de 5. sınıf öğrenme alanlarının amaç cümlelerinde çokkültürlü eğitim durumuna ilişkin bulgular	78
4.2.2.2 2024 SBDÖP’de 5. sınıf “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının çokkültürlü eğitim bağlamında bütüncül inceleme sonuçlarına ilişkin bulgular	81
4.2.2.3 2024 SBDÖP’de 5. sınıf “Evimiz Dünya” öğrenme alanının çokkültürlü eğitim bağlamında bütüncül inceleme sonuçlarına ilişkin bulgular	84
4.2.2.4 2024 SBDÖP’de 5. sınıf “Ortak Mirasımız” öğrenme alanının çokkültürlü eğitim bağlamında bütüncül inceleme sonuçlarına ilişkin bulgular	86

4.3. Üçüncü Alt Problem Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşlerinde Çokkültürlülüğe İlişkin Bulgular	90
4.3.1. Çokkültürlülük kavramı	90
4.3.2. Ders Kitaplarında Çokkültürlülük İçerikleri	91
4.3.3. Ders Kitaplarında Çokkültürlülük İçeriklerinin Yeterliliği	93
4.3.4. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde Çokkültürlülük	94
4.3.5. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve Öğretim Programında Etkinlik ve Uygulamalarda Çokkültürlülük.....	97
4.3.6. Çokkültürlülüğe İlişkin Sınıf İçi Uygulamalar.....	98
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	100
5.1. Sonuç	100
5.1.1 Birinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	100
5.1.1.1. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Farklı Kültürlerle Birlikte Yaşamak” teması ilişkin sonuçlar	100
5.1.1.2. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Farklı Kültürleri Tanımak” temasına ilişkin sonuçlar.....	101
5.1.2. İkinci Alt Problem 2024 SBDÖP’da Çokkültürlülüğe İlişkin Sonuçlar	103
5.1.2.2 2024 SBDÖP’de 5. sınıf öğrenme alanlarında çokkültürlü eğitim durumuna ilişkin sonuçlar.....	103
5.1.3. Üçüncü Alt Problem Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çokkültürlülüğe İlişkin Görüşme Sonuçları.....	104
5.2. Öneriler	107
KAYNAKLAR	109
EKLER	112
Ek 1. İnsan Araştırmaları Etik Kurul izni.....	112
EK 2. MEB İZNİ.....	113
EK 3. Görüşme Formu	115
ÖZGEÇMİŞ.....	116

TABLÖLER DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 3.1 Çalışma grubu cinsiyete göre dağılımı	25
Tablo 3.2 Mesleki kıdeme göre çalışma grubunun dağılımı	25
Tablo 3.3 5. sınıf Sosyal bilgiler ders kitabında içerik analizinde belirlenen temalar, kategoriler ve örnekleri	29
Tablo 3.4 Görüşme verilerinin içerik analizi belirlenen temalar, kategoriler ve örnekleri	29
Tablo 4.1 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında farklı kültürlerle ilişkin tema ve kategoriler	33
Tablo 4.2 5. sınıf SBD kitabında “Farklı Kültürlerle Birlikte Yaşamak” temasına ilişkin alt kategoriler ve kodlar	34
Tablo 4.3 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Kültürel Etkileşim” alt kategorisine ilişkin kodlar ve içerik türleri	35
Tablo 4.4 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Kültürel Değerlere Saygı ve Misafirperverlik” alt kategorisine ilişkin ilişkin kodlar ve içerik türleri	41
Tablo 4.5 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Farklı Kültürlerle Birlikte Yaşamak” alt kategorisine ilişkin kodlar ve içerik türleri	48
Tablo 4.6 5. sınıf SBD kitabında “Tarihi ve Coğrafi Kültürel Bağlar” alt kategorisine ilişkin kodlar ve içerik türleri	53
Tablo 4.7 5. sınıf SBD kitabında “Farklı Kültürleri Tanımak” temasına ilişkin alt kategoriler ve kodlar	56
Tablo 4.8 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Farklı Kültürleri Tanıma ve Tanıtma” alt kategorisine ilişkin kodlar ve içerik türleri	57
Tablo 4.9 5. sınıf SBD kitabında “Ortak Kültürel Öğeleri Tanıma” alt kategorisine ilişkin bulgular	70
Tablo 4.10 2024 SBDÖP’de 5. Sınıf düzeyinde yer alan öğrenme alanlarının amaç cümlelerinde çokkültürlü eğitim	78
Tablo 4.11 2024 SBDÖP’de “Birlikte yaşamak” öğrenme alanında çokkültürlü eğitim	81
Tablo 4.12 2024 SBDÖP’de “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanında çokkültürlü eğitimle ilgili ilişkili değer, beceri ve eğilimler	83
Tablo 4.13 2024 SBDÖP’de “Evimiz Dünya” öğrenme alanında çokkültürlü eğitim	84

Tablo 4.14 2024 SBDÖP’de “Evimiz Dünya” öğrenme alanında çokkültürlü eğitimle ile ilişkili değer, beceri ve eğilimler.....	86
Tablo 4.15 2024 SBDÖP’de “Ortak Mirasımız” öğrenme alanında çokkültürlü eğitim	87
Tablo 4.16 2024 SBDÖP’de “Ortak Mirasımız” öğrenme alanında çokkültürlü eğitimle ile ilişkili değer, beceri ve eğilimler.....	89

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 4.1 Türkiye’de farklı bir kültürün (Hollandalı) Türk kültürü ile etkileşimi ile ilgili görsel ve genel ağ haberi.....	36
Şekil 4.2 Türkiye’de farklı bir kültürün (Ganalı) Türk kültürü ile etkileşimi ile ilgili görsel ve genel ağ haberi.....	37
Şekil 4.3 Türkiye’de farklı bir kültürün (Suriyeli) Türk kültürü ile etkileşimi ile ilgili görsel ve genel ağ haberi.....	38
Şekil 4.4 Türkiye’de farklı bir kültürün (Alman) Türk kültürü ile etkileşimi ile ilgili metin içi anlatım	38
Şekil 4.5 Türkiye’de farklı bir kültürün (Avusturyalı) Türk kültürü ile etkileşimi ile ilgili etkinlik.....	39
Şekil 4.6 KKTC’li Türklerin Adadakilerle kültürel etkileşimi ile ilgili metin içi anlatım	39
Şekil 4.7 Türk kültürünün farklı kültüre (İspanya) uyumu ile ilgili etkinlik	40
Şekil 4.8 Misafir kültürü (ağırlama) ile ilgili dijital kaynak, görsel ve metin içi anlatım	42
Şekil 4.9 Misafir kültürü (hoş karşılama) ile ilgili soru.....	43
Şekil 4.10 Misafir kültürü (sevgi ve saygı ile karşılama) ile ilgili metin içi anlatım ve dijital kaynak.....	43
Şekil 4. 11 Misafir kültürü (sevgi ve saygı ile karşılama) ile ilgili dijital kaynak içeriği	44
Şekil 4.12 Farklı kültüre insani bir yaklaşım gösterme ile ilgili metin içi anlatım	44
Şekil 4.13 Farklı kültüre saygı duymanın önemini ve birlikte yaşamaya etkisini benimsetme ile ilgili etkinlik	45
Şekil 4.14 Farklı kültürlere saygı duyma davranışı kazandırma ile ilgili etkinlik.....	46
Şekil 4.15 Sportif faaliyetlerin kültüre saygı ve birlikte yaşam kültürünü desteklemesini kavratma ile ilgili genel ağ haberi ve habere ilişkin soru örneği	46
Şekil 4.16 Kültürel özelliklere saygıyı fark ettirme ile ilgili etkinlik	47
Şekil 4.17 Farklı kültürde (Almanya) Türk kültürü (Aşure) ile ilgili genel ağ haberi ve görsel	49

Şekil 4.18 Farklı kültürlerin birlikteliğinin kültürel zenginlik oluşturduğunu kavratma ile ilgili soru örneği	50
Şekil 4.19 Türklerin farklı kültürlerle bir araya gelmesini gerektiren durumları kavrama ile ilgili etkinlik.....	50
Şekil 4.20 Milli ve yabancı kültürlerden örneklerle kültürel birlikteliği kavrama ile ilgili etkinlik.....	51
Şekil 4.21 Geleneksel sporların kültüre saygı ve birlikte yaşam kültürünü desteklemesini kavratma ile ilgili genel ağ haberi ve habere ilişkin soru	51
Şekil 4.22 Farklı kültürlerde ortak kültürün birlikte yaşamaya katkısını kavrama ile ilgili soru ve görsel örneği	52
Şekil 4.23 Farklı kültürel değerlerin bir arada yaşamasının sembolü (Mostar Köprüsü) ile ilgili metin içi anlatım ve görsel örneği.....	52
Şekil 4.24 Tarihsel bağlarla Balkanlarda (Kuzey Makedonya) gelişen kültürel etkileşimi kavratma ile ilgili soru örneği.....	54
Şekil 4.25 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ile tarihi kültürel bağı fark ettirme ile ilgili metin içi anlatım ve görsel örnekler.....	54
Şekil 4.26 KKTC ile tarihi kültürel bağı fark ettirme ile ilgili soru örneği.....	55
Şekil 4.27 KKTC ile tarihi kültürel bağı onaylatma ile ilgili soru örneği.....	55
Şekil 4.28 Farklı ülkelerin kültürel özelliklerini tanıma ile ilgili dijital kaynak örneği.....	59
Şekil 4.29 Bulgaristan kültürünü tanıma ile ilgili görsel ve metin içi anlatılar.....	59
Şekil 4.30 Türkmenistan kültürünü tanıma ile ilgili görsel ve metin içi anlatı örneği	60
Şekil 4.31 Rusya kültürünü tanıma ile ilgili görsel ve metin içi anlatı örneği	60
Şekil 4.32 KKTC kültürünü tanıma ile ilgili görsel ve metin içi anlatı örneği	61
Şekil 4.33 Farklı bir ülkenin dans kültürünü (Filistin) tanıtmaya ile ilgili görsel ve metin içi anlatı örneği	62
Şekil 4.34 Türklerin farklı kültürü tanıması ile ilgili görsel ve genel ağ haberi örneği.....	62
Şekil 4.35 Türklerin farklı kültürü tanıması ile ilgili görsel ve genel ağ haberi örneği.....	63
Şekil 4.36 Farklı ülkelerin (Japonya, Filipinliler, Fransa, Yeni Zelanda) selamlaşma kültürleri ile ilgili görsel ve metin içi anlatım örneği	63
Şekil 4.37 Türkiye ile kara sınırı olan komşu devletleri milli unsurlarla tanıma ile ilgili görsel ve etkinlik örneği	64
Şekil 4.38 Türkiye ile kara sınırı olan komşu devletleri siyasi ve kültürel özellikleriyle tanıma ile ilgili etkinlik örneği.....	65
Şekil 4.39 Türkiye kültürünü tanıtmaya ile ilgili görsel ve metin içi anlatım örneği	66

Şekil 4.40 Türk öğrencilerinin gittikleri ülkelerde farklı kültürleri tanınması ile ilgili genel ağ haberi ve görsel örneği	66
Şekil 4.41 Çevremizdeki farklı kültürleri fark etme ve bu kültürlere olan duyguyu tanımlatma ile ilgili etkinlik örneği.....	67
Şekil 4. 42 Türk kültürünü ve farklı kültürel özellikleri bilme ile ilgili etkinlik örneği	68
Şekil 4. 43 Türk kültürü ve diğer kültürlerde aynı alanlardaki farklı kültürel örnekleri kavratma ile ilgili etkinlik örneği.....	69
Şekil 4.44 Türk kültüründen örnek (Çay) ile ilgili metin içi anlatım ve görsel örneği.	71
Şekil 4.45 Azerbaycan ile ortak kimlik duygusunu güçlendiren pehlivanlık kültürü ile ilgili metin içi anlatım ve görsel örneği.....	71
Şekil 4.46 Peru yemeği ceviche ile ilgili metin içi anlatı ve görsel örneği	72
Şekil 4.47 Türk ve dünya genelinde oynanan geleneksel çocuk oyunları ile ilgili etkinlik örneği ve dijital etkinlik mangala oyunu	73
Şekil 4.48 Kuzey Kıbrıslı Türklerle Türk kültüründeki ortak kültüre ilişkin metin içi anlatım ve görseller	74

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

Akt : Aktaran

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

SBDÖP : Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

NCSS : Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi

1. GİRİŞ

1.1 Problem Durumu

Dünyanın ilk medeniyetlerinden itibaren farklı kültürler, coğrafi, dilsel, dinsel ve etnik çeşitlilikler, insanlık tarihinin temel dinamiklerinden biri olmuştur. Özellikle verimli topraklar, iklim koşulları, su kaynakları ve ticaret yollarının kesişim noktaları olan bölgelerde, çok sayıda farklı kültürün bir arada yaşadığı görülmüştür. Bu durum, kültürlerarası etkileşimin yoğun olarak yaşandığı coğrafyaların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Mısır, Mezopotamya ve Anadolu gibi tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış bölgeler, farklı etnik ve kültürel grupların bir arada bulunmasının doğal bir sonucu olarak çokkültürlü yapılarıyla dikkat çekmiştir. Anadolu, tarih boyunca farklı kültürlerin kesişim noktası olmuş, birçok etnik ve dini grubun barış içinde bir arada yaşadığı bir mozaik halini almıştır. Bu durumun kökeni, Anadolu'da ortaya çıkan ilk yazılı belgelerde dahi görülmektedir. Örneğin Hititler dönemine ait Kültepe tabletleri, Asurca yazılmış olup bu bölgedeki çokkültürlü etkileşimin erken örneklerini yansıtmaktadır (Yiğit, 2005).

Orta Çağ'da başlayan Türk göçleri, Selçuklu ve Osmanlı imparatorluklarının kurulmasıyla Anadolu'nun etnik ve kültürel çeşitliliği daha da artmıştır. Osmanlı İmparatorluğu, çokkültürlü yapıyı yönetme ve yaşatma konusunda dünya tarihinin önemli örneklerinden biri olmuştur. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'daki Ortodoks ve Latin Katolik topluluklara tanıdığı dini özgürlükler, Kanuni Sultan Süleyman döneminde Fransa'ya verilen kapitülasyonlar ve bu uygulamaların diğer Avrupa devletlerine yayılması, Osmanlı'nın çokkültürlü yapısına ilişkin hukuki ve sosyal düzenlemelerin göstergesidir. 1583 yılında açılan ilk azınlık okulu ve 1856 Islahat Fermanı sonrasında Rumeli ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde azınlık okullarının kurulması, çokkültürlü eğitimin Osmanlı eğitim sistemindeki yerini ortaya koymaktadır (Esenkal, 2007).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte, çokkültürlü yapının korunması ve geliştirilmesi süreci farklı bir boyut kazanmıştır. Mübadeleler, mülteci göçleri ve çeşitli toplumsal dinamikler Anadolu ve çevresindeki kültürel çeşitliliği etkilemiş, bölgedeki kültürel etkileşim devam etmiştir. Günümüzde ise teknolojik gelişmeler, küreselleşme ve iletişim araçlarının yaygınlaşması sayesinde kültürlerarası etkileşim çok daha hızlı ve

yoğun bir biçimde gerçekleşmektedir. Bu gelişmeler, eğitim politikalarının ve programlarının çokkültürlü yapıya uygun olarak şekillendirilmesini zorunlu kılmaktadır (Şimşek vd., 2019).

Eğitim, bireylerin toplumsal değerlere uyum sağlamasında ve kültürel mirasın kuşaktan kuşağa aktarılmasında temel bir araçtır. Özellikle Sosyal Bilgiler dersi, kültürel aktarım, kimlik inşası ve etkin vatandaşlık eğitimi bağlamında önemli bir işlev üstlenmektedir. Sosyal Bilgiler dersi, tarih, coğrafya, sosyoloji, antropoloji gibi çeşitli disiplinleri bünyesinde barındırarak öğrencilere çok yönlü bir toplumsal bakış kazandırmayı hedefler (Aslan, 2016). Bu çokdisiplinli yapı, çokkültürlü eğitimin taşıyıcılığını üstlenebilecek önemli bir potansiyel barındırmaktadır. Nitekim son yıllarda yapılan araştırmalarda da Sosyal Bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarının çokkültürlü eğitimi yansıtmaya düzeyleri çeşitli açılardan incelenmiştir. Beldağ ve Teymur (2018), 2005–2018 yılları arasındaki öğretim programlarını inceleyerek çokkültürlü eğitimin içerikte beklenildiği kadar derinleşmediğini, yalnızca hedefler ve dil düzeyinde mütevazı bir gelişim gösterdiğini belirtmişlerdir. Karakuş ve Akpınar'ın (2021) sosyal bilgiler ders kitapları üzerine yaptığı çalışmada ise farklı kültürel kimliklere oldukça sınırlı düzeyde yer verildiği, kitaplarda daha çok ulusal birlik ve milliyetçi vurguların ön plana çıktığı saptanmıştır. Bektaş (2023) da devlet ve azınlık okullarında okutulan 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında çokkültürlü öğelerin belirli ünitelerle sınırlı kaldığını, bazı içeriklerde ise olumsuz betimlemelerin yer aldığını tespit etmiştir. Taş (2019) tarafından yapılan karşılaştırmalı analizde ise 1998–2017 dönemine ait sosyal bilgiler öğretim programlarının çokkültürlülüğü yalnızca yüzeysel ve sembolik düzeyde ele aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan, Türkiye'de çokkültürlülük konusuna odaklanan lisansüstü tezler incelendiğinde, bu çalışmaların büyük oranda eğitim, göç, toplumsal uyum, kimlik, dilsel çeşitlilik ve kültürel etkileşim gibi temalar etrafında şekillendiği görülmektedir (Orhan, Albayrakoglu ve Vardar, 2023; Kardeş, 2021; Yıldız ve Karagöl, 2022). Bu araştırmalar, özellikle mülteci öğrencilerin eğitimde karşılaştıkları sorunlara dikkat çekmekte ve çokkültürlü eğitimin sosyal uyum süreçlerindeki önemini vurgulamaktadır. Ancak ders kitapları ve öğretim programlarının bu çeşitliliği yansıtmaya düzeyi henüz istenilen seviyede değildir.

Bu çerçevede, eğitim ortamlarında çokkültürlü eğitimin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için, öğretim programlarının bu anlayışı doğrudan hedefleyen kazanımlar içermesi ve ders kitaplarının kültürel çeşitliliği kapsayıcı biçimde yapılandırılması gerekmektedir.

Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim konusundaki tutum ve farkındalıkları da bu sürecin başarısı açısından kritik bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Ancak mevcut çalışmalar, öğretmenlerin bu konudaki donanımlarının sınırlı olduğunu ve çokkültürlü içeriğin öğrencilere aktarımı noktasında zorluklar yaşandığını ortaya koymaktadır (Keskin ve Yaman, 2014).

2024 yılında uygulamaya konulan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ile birlikte Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı güncellenmiş ve bu program doğrultusunda yeni ders kitapları hazırlanmıştır. Ancak bu yeni program ve kitapların çokkültürlü eğitim ilkelerini ne derece içerdiği ve uygulamaya nasıl yansıdığı henüz sistematik biçimde değerlendirilmemiştir. Bu durum, yeni modelin çokkültürlü eğitimi destekleyip desteklemediğini ortaya koymak açısından önemli bir araştırma ihtiyacına işaret etmektedir. Bu araştırma, söz konusu boşluğu doldurmayı amaçlamakta; 2024 yılında güncellenen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında çokkültürlü eğitimin nasıl ele alındığını incelemeyi ve bu kapsamda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine başvurarak uygulamadaki yansımaları değerlendirmeyi hedeflemektedir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, 2024-2025 eğitim-öğretim yılında okutulan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın çokkültürlü eğitim açısından analiz edilmesini ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çokkültürlü eğitime ilişkin görüşlerinin belirlenmesini amaçlamaktadır. Böylece, çokkültürlü eğitimin ders materyalleri ve öğretim süreçlerindeki yansımaları ortaya konulacaktır.

1.3 Alt Problemler

Bu çalışmada, çokkültürlü eğitimin 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları, öğretim programı ve öğretmen görüşleri bağlamında nasıl ele alındığını ortaya koymak amacıyla aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır:

1. 2024-2025 eğitim-öğretim yılında okutulan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çokkültürlü eğitime yönelik temsilleri; metinler, görseller, etkinlikler, sorular, dijital etkinlik ve dijital kaynaklarda nasıl yer almaktadır?

2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6 ve 7. sınıflar) Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde çokkültürlü eğitime ilişkin nasıl bir yaklaşım benimsenmektedir?
3. Sosyal Bilgiler öğretmenleri, çokkültürlü eğitim bağlamında ders kitaplarını, öğretim programını ve kendi sınıf içi uygulamalarını nasıl değerlendirmektedir?

1.4 Araştırmanın Önemi

Çokkültürlü eğitimin Sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla öğrencilere kazandırılması, demokratik ve kapsayıcı bir eğitim anlayışının gereğidir. Ancak bu hedefin gerçekleştirilebilmesi, ders kitapları ve öğretim programlarının çokkültürlü yapıyı ne ölçüde yansıttığıyla doğrudan ilişkilidir. Bu noktada, ders kitaplarındaki metin, görsel, etkinlik, soru ve dijital öğelerin çokkültürlü eğitim açısından incelenmesi, bu eğitimin materyallerde nasıl temsil edildiğine dair önemli bilgiler sağlayacaktır. Aynı şekilde, öğretim programının amaçları, öğrenme çıktıları ve öğrenme yaşantılarına ilişkin açıklamaların da çokkültürlü eğitimi destekleyip desteklemediğinin belirlenmesi, program geliştirme süreçlerine katkı sağlayacaktır. Bununla birlikte, öğretmen görüşleri, çokkültürlü eğitimin uygulamadaki yansımalarını anlamada önemli bir veri kaynağıdır. Öğretmenlerin ders kitaplarını nasıl kullandıkları, çokkültürlü içerikleri ne ölçüde fark ettikleri ve bu içeriklere ilişkin tutumları, çokkültürlü eğitimin sınıf içi pratiğine yönelik kapsamlı bir bakış açısı sunacaktır. Bu araştırma, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında güncellenen öğretim programlarının ve ders kitaplarının çokkültürlülük açısından değerlendirilmesi ile öğretmen görüşlerinin bütüncül bir biçimde analiz edilmesini hedeflemektedir. Bu yönüyle çalışma hem mevcut durumu ortaya koyması hem de çokkültürlü eğitime yönelik materyal ve program geliştirme süreçlerine katkı sunması bakımından önem taşımaktadır.

1.5 Varsayımları

Bu araştırmanın varsayımları

- Araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini samimi bir şekilde ifade ettikleri varsayılmaktadır.
- 2024 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.
- Araştırmanın verilerinin kategorilendirme işlemi ve kodlamaya yönelik uzman

görüşlerinin güvenilirlik açısından yeterli olduğu varsayılmaktadır.

1.6. Sınırlılıkları

Bu araştırmanın sınırlılıkları;

- Bu çalışmada kullanılan kaynaklar 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, 2024-2025 eğitim-öğretim yıllarında MEB tarafından okutulan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabıyla sınırlıdır.
- Konu açısından bu araştırma 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve 5. Sınıf ders kitaplarında çokkültürlü eğitimin yer alma durumu ile sınırlıdır.
- Örneklem açısından Samsun ili 5. sınıf derslerine giren Sosyal Bilgiler öğretmenleriyle sınırlıdır.

1.6 Araştırmanın Tanımları

Sosyal Bilgiler: Sosyal bilgiler, öğrencileri yerel, ulusal ve küresel vatandaşlık yaşamına hazırlayan; bireyleri, toplulukları, sistemleri ve bunların zaman ve mekân içerisindeki etkileşimlerini inceleyen bir alandır (National Council for the Social Studies [NCSS], 2023).

Ders Kitabı: Ders kitapları, ulusal müfredatta yer alan temel amaç ve hedeflere ulaşmak ve müfredatta yer alan kazanımları, kavramları, değer ve becerileri öğrencilere ulaştırmak amacı ile okullarda okutulan temel eğitim materyalidir (Torun ve Doğan, 2018).

Kültür: Bir insan topluluğunun, bir halkın ya da bir ulusun kendine özgü düşünce ve değer birliğini meydana getiren düşünsel, sanatsal, teknik, felsefi tüm üretim ve varlıklardır (Özlem, 2000).

Çokkültürlülük: Çok Kültürlülük, farklı sosyal çevrelerden, dini inançlardan, etnik kökenlerden veya milletlerden gelen bireylerin oluşturduğu toplumsal çeşitliliktir (Kuzey ve Özer, 2024).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Çokkültürlülük Kavramı

Çokkültürlülük temelinde bir kültürü tanımayı barındıran bir yaklaşımdır. Bu bağlamda öncelikle kültürü tanımlamak daha doğru olacaktır. Kültür üzerinde hala çalışılan ve birçok farklı bakış açılarıyla alanyazında tartışılan bir kavramdır. Kültür bir toplumun tarihsel süreç içerisinde geliştirdiği bilgi, inanç, değer, dil, sanat, davranış biçimi ve yaşam tarzlarının bütünüdür (Kaya ve Söylemez, 2014).

Kültür kavramının kökenine dair açıklamalar, çoğunlukla tarımsal anlamlara dayandırılarak Latince toprakla ilgili işlemleri ifade eden “cultura” ya da “colere” sözcüklerinden türediği belirtilmektedir (Oğuz, 2011, s. 125). Bu etimolojik köken, kültürün başlangıçta doğa ile etkileşiminden geldiğini göstermektedir. Zamanla bu anlam genişleyerek insanın kendini ve toplumu geliştirmesi bağlamında manevi bir boyut kazanmıştır.

Kültür insanlığın tarih boyunca edindiği birikimlerin, günümüzdeki değerlerin, yaratıcı faaliyetlerin yanı sıra, geleceğe dair öngörü ve eğilimlerin bütününe temsil eder (Özhan, 2006, s. 17). Bu tanım, kültürü sadece geçmişin birikimi olarak değil, aynı zamanda günümüz değerlerini ve geleceğe yönelik yönelimleri de kapsayan dinamik bir yapı olarak değerlendirmektedir. Böylece kültür hem tarihsel bir miras hem de sürekli gelişen bir süreç olarak görülür.

Bir başka tanıma göre kültür, toplumları meydana getiren ortak unsurları bünyesinde barındıran, toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenen ve bu yönüyle bir toplumu diğerlerinden ayıran özgün bir yaşam biçimi olarak değerlendirilmektedir (Coşgun, 2012, s.839). Böylelikle Coşgun’un (2012) yaklaşımı, kültürün sadece bireylerin değil, bütün bir toplumun ortak kimliğini ve yaşam tarzını belirlediğini ortaya koymaktadır. Ayrıca kültürün, geçmiş deneyimlere ve toplumsal ihtiyaçlara göre dönüşen bir yapı olması, onun durağan değil; sürekli değişen ve gelişen bir olgu olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle de kültür hem birleştirici bir unsur hem de bir toplumu diğerlerinden ayıran ayırıcı bir kimlik olarak görülmektedir.

Kültür kavramı için, geçmişten bugüne taşınan birikimlerin, toplumsal değerlerin ve yaşam biçimlerinin hem sürekliliğini hem de dönüşümünü yansıtan bir yapı da denilebilir.

Kültürün bu çok yönlü doğası, farklı toplumsal grupların bir arada var olabildiği çoğulcu yaklaşımların önemini artırmaktadır. Dolayısıyla, farklı kültürel kimliklerin bir arada yaşayabildiği yapıları anlamak için, artık çokkültürlülük kavramını ele almak gerekmektedir.

Çokkültürlülük, günümüzde modern ulus devletler bağlamında sıkça tartışılan bir kavram olmakla birlikte aslında tarihsel olarak yeni bir olgu değildir. Çünkü insanlık tarihi incelendiğinde, farklı etnik, dini ve kültürel grupların bir arada yaşadığı çok sayıda örneklerle karşılaşmaktadır. Özellikle imparatorluklar döneminde, farklı topluluklar uzun süre aynı siyasi yapı içerisinde bir arada var olmakta ve karşılıklı etkileşim yoluyla toplumsal çeşitlilik meydana getirmektedir. Ticaret, göç, savaş, evlilikler ve fetihler bu etkileşimi arttıran diğer başlıca dinamikler arasında yer almaktadır. Dolayısıyla çokkültürlülük için günümüzün çokkültürlü toplumlarını tanımlamak için kullanılan modern bir kavramsallaştırma olmakla birlikte, kökenleri tarihsel süreç içinde derinlere uzanan toplumsal bir gerçeklik denilebilmektedir (Oğuz, 2011). Kymlicka'ya (2012, s. 302) göre de çokkültürlülük, insanlık tarihinin derinliklerine uzanan bir olgudur ve yalnızca modern toplumlara özgü değildir. Farklı kültürlerin birlikte yaşama deneyimi, tarih boyunca çeşitli imparatorluklarda kendini göstermektedir. Toplumların farklı etnik ve kültürel grupların bir arada var olabilmesi için çeşitli yollar geliştirdiğinden bahsetmektedir. Kymlicka, bu nedenle çokkültürlülüğün sağlam bir tarihsel arka plana dayanması gerektiğini vurgulamaktadır. Çelik (2008), Kymlicka'yı (2012, s. 321) destekleyerek tarihin çeşitli dönemlerinde kültürlerin birbirinden tamamen yalıtılmış şekilde var olmadığını, aksine sürekli bir etkileşim içerisinde olduklarını belirtmiştir. Bu durumda geçmişteki insanların sadece kültürel olarak temas etmekle kalmadığı, aynı zamanda ticaret yaparak ve çatışarak birbirlerinden etkilendikleri dolayısıyla insanlık tarihinin büyük bir bölümünün kültürel etkileşim ve karşılaşmalarla şekillendiği görülmektedir.

Çokkültürlülük, aslında sosyal bilimlerin alanyazında üzerinde uzlaşıya varılmış tek bir tanımdan ziyade, çalışmanın odağına ve araştırmacının bakış açısına bağlı biçimde yeniden yorumlanan geniş bir şemsiye kavramdır. Dolayısıyla kavramı iyi anlayabilmek adına farklı disiplinlerde ve perspektiflerde ortaya konan çeşitli tanımların ve yaklaşımların birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü çokkültürlülük; kimi zaman farklı kültürlerle bir arada yaşama pratiği olarak, kimi zaman ise bu kültürlerin tanınması ve saygı duyulması talebi olarak ele alınmaktadır.

Acar Çiftçi ve Aydın'ın (2014) çokkültürlülük değerlendirmesine göre, hiçbir olgunun eriyerek ya da başka bir olguyu eriterek diğerleriyle bir ilişkiye girmemektedir. Ortada bir karışım söz konusudur ve bu karışım, her bir unsur kendi özgünlüğünü korumaya devam etmektedir. Böylece aralarındaki bazı ortak unsurların yardımıyla ortaya yeni bir aroma çıkmış olur. Yazıcı (2013) ilgili kavramı yalnızca etnik çeşitlilikle sınırlamayıp, dinsel inançlardan mezhepsel ayrımlara, siyasal ideolojilerden cinsel kimlik ve yönelimlere kadar geniş bir yelpazeyi içine alan, çok katmanlı bir toplumsal gerçeklik olarak betimlemektedir. Dolayısıyla aynı dine, aynı mezhebe ya da aynı etnik kökene mensup bireyler dahi ekonomik konumları, toplumsal cinsiyetleri, engellilik durumları veya yaşam tarzları farklılaştığında kültürel çeşitlilik sergileyen “mikro-kültürler” hâline gelmektedirler. Polat da (2009, s. 156) çokkültürlülük tanımında bu noktayı vurgular ve homojen görünümlü grupların bile toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, engellilik ya da sosyo-ekonomik koşullar gibi eksenlerde belirgin ayrılmalar yaşayabileceği nedeniyle çokkültürlülük tartışmalarına dâhil edilmeleri gerektiğini savunmaktadır. Kaya'nın (2007) bakış açısı ise çokkültürlülük kavramını daha siyasi bir düzleme taşımaktadır. Kaya (2007) çokkültürlülük tanımında modern devletlerin, kültürel çeşitliliği tanıma ve bu çeşitliliği eşit haklar temelinde güvence altına alma yükümlülüğüne işaret etmektedir. Ona göre çokkültürlülük, farklı grupların “asimile edilmeden” toplumsal yapıya katılmasını, yani kimliklerini koruyarak topluma uyum sağlamalarını hedefleyen kapsayıcı bir modeldir. Bu yaklaşım, pratikte eğitimden kamusal hizmetlere dek pek çok alanda reform gerektirir ve kültürel hassasiyet içeren dil politikaları, kapsayıcı müfredatlar ve ayrımcılığı önleyici yasal düzenlemeler bunlardan yalnızca birkaçıdır.

Metaforik betimlemeler de kavramı somutlaştırmak için sıkça başvurulan araçlardır. Cırık (2008), kültürel çeşitliliği ebru sanatına benzetmektedir. Ebrudaki her renk ve desen kendi benzersizliğini yitirmeden, bir su yüzeyinde bütünsel ama dinamik bir kompozisyon oluşturmakta ve böylelikle farklı kültürler, ortak bir zeminde etkileşime geçerken özgün niteliklerini muhafaza edebilmektedir. Benzer bir yaklaşımla Başbay ve Bektaş (2009), çokkültürlü toplumları mozaik metaforuyla açıklamaktadır. Onlara göre ayrı parçalar, taşlar, renkler, motifler vb. bir araya geldiğinde estetik değeri yüksek, zengin bir tablo meydana getirmekte fakat bunu yaparken her parça, kendi özgül formunu da korumaktadır. Bu metaforlar, çeşitliliğin parçalı ama tamamlayıcı niteliğini vurgulamaktadır. Bu çerçevede çokkültürlülük, yalnızca “bir arada yaşama” ilkesinin

soyut bir ifadesi değildir. Aynı zamanda bireylerin kültürel kimliklerini koruyarak toplumsal yapıya aktif bir şekilde dahil olması anlamına gelmektedir. Bu anlayış özellikle de eğitim, hukuk siyaset ve kamu hizmetlerinde kapsayıcı politikaların hayata geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu tarz politikalar kültürel çeşitliliğin bir tehdit değil, toplumsal gelişimin zenginleştirici bir parçası olarak değerlendirilmesi anlamında önem arz etmektedir.

2.1.2. Çokkültürlü Eğitim Kavramı

Toplumların sosyal, kültürel ve demografik yapılarında yaşanan hızlı dönüşümler, eğitim sistemlerinin de bu değişime uyum sağlamasını zorunlu kılmaktadır. Artık sınıflar yalnızca aynı dili konuşan, benzer geleneklerden gelen öğrencilerden oluşmamaktadır. Çünkü sınıf ortamları artık farklı etnik kökenlere, inançlara, yaşam tarzlarına ve değer sistemlerine sahip bireyleri bir araya getirmektedir. İşte bu çeşitlilik, eğitimde daha kapsayıcı, adil ve duyarlı bir yaklaşımın gerekliliğini doğurarak çokkültürlü eğitim anlayışını ortaya çıkarmaktadır. (Kaya ve Söylemez, 2014).

Çokkültürlü eğitim yalnızca farklı kültürlere ait bilgileri içermez, aynı zamanda bu kültürel farklılıkları tanır, saygı duyar ve eğitim ortamına entegre eder. Bu anlayış, öğrencilerin kendi kimliklerini özgürce ifade edebildikleri, önyargılardan uzak, eşit ve demokratik bir öğrenme ortamı yaratmayı amaçlamaktadır. Eğitim sistemlerinin tek tip insan yetiştirme anlayışından uzaklaşarak, bireylerin sahip oldukları kültürel değerlerle birlikte gelişmelerine imkân tanıyan çokkültürlü yaklaşım, aynı zamanda sosyal adaletin temelini de oluşturmaktadır. Çünkü farklılıklara saygı duymayı, empati kurmayı ve birlikte yaşam kültürünü teşvik eden bu model, sadece bireysel gelişimi değil, toplumsal barışı ve bütünleşmeyi de desteklemektedir. Böylelikle kültürel çeşitliliğin tehdit değil, zenginlik olarak görüldüğü bu yaklaşımda eğitim, bireylerin yalnızca akademik başarıya ulaşmasını değil, aynı zamanda bilinçli, duyarlı ve çok yönlü vatandaşlar olarak yetişmesini de hedeflemektedir. Bu nedenle çokkültürlü eğitim, çağdaş eğitimin ayrılmaz bir parçası haline gelerek, farklılıkların bir arada yaşamasını mümkün kılan en güçlü araçlardan biri olarak önemli görülmektedir (Bektaş,2023).

Çokkültürlülük düşüncesinin modern eğitim literatürüne girişi, Horace Kallen'ın 1915'teki çalışmasıyla başlasa da kavramın gerçek anlamda gündem kazanması 1960'ların sonu ve 1970'lerin başında ivme kazanan Sivil Haklar Hareketiyle ilişkilidir (Kallen, 1915 Akt. Acar Çiftçi ve Aydın, 2014). Bu dönemde iki dilli ve özel eğitim

programlarının yaygınlaşması, ayrımcı uygulamaların törpülenmesi ve okulların herkes için erişilebilir hâle getirilmesi gerektiği fikri geniş kitlelerde karşılık bulmuştur. Banks, bu süreci “çokkültürlülük” ile “çokkültürlü eğitim”in farklı ama kesişen tanımlarının ortaya çıkışı olarak değerlendirirken; Gay ise bu anlayışı yalnızca bir kavram değil, sürekli gelişen bir reform hareketi ve dinamik bir süreç olarak tanımlar (Banks, 1993a; Gay, 1994, Akt. Bektaş, 2023). Burada amaç, yazının başlarında belirtildiği gibi okulun yalnızca akademik bilgi veren bir kurum olmaktan çıkıp öğrencilerde demokratik değerler, toplumsal adalet bilinci ve ayrımcılık karşıtı tutumlar geliştiren kapsayıcı bir ekosisteme dönüşmesidir. Dolayısıyla öğretim materyallerinden, sınıf içi iletişim diline kadar tüm bileşenlerin kültürel çoğulculuğu yansıtacak biçimde yeniden kurgulanması gerekmektedir. Bu dönüşüm, baskın grubun kontrol güdüsünü sürdürme çabasına rağmen toplumsal hak arayışlarıyla beslenen bir direnç ve güçlenme alanı yaratmakta, geçmişten geleceğe uzanan bir mücadele hattı oluşturmaktadır.

Kapsayıcı bir müfredat tasarlamak yalnızca kâğıt üzerinde değişiklik yapmakla kalmamalı, sınıf atmosferine de sirayet etmelidir. Zira öğrencilerin köken, dil, cinsiyet ve politik görüş bakımından sergilediği geniş yelpaze, tartışmaya açık ve zenginleştirilmiş öğrenme ortamları yaratma potansiyeli taşımaktadır (Başbay ve Bektaş, 2009). Yapılan araştırmalar, kültürel çeşitliliği merkeze alarak yapılandırılmış programların hem akademik başarıyı artırdığını hem de öğrencileri üretken yurttaşlar olarak konumlandığını göstermektedir. Öte yandan “fırsat eşitliği” kavramının ötesine geçen çokkültürlü eğitim, bireysel gelişime ve çok yönlü bakış açılarına alan açarak sosyal adaletin altyapısını kurmaktadır. Bu yaklaşım ülkeden ülkeye değişen içerik ve hedeflere sahiptir ve bunun nedeni her toplumun tarihsel ve kültürel bağlamının benzersiz olmasıdır. Bu nedenle etkili bir uygulama, kültürel empati kurabilen, iletişime açık ve esnek tutum geliştirebilen eğitimcileri zorunlu kılmaktadır. (Polat, 2009).

Çokkültürlü eğitimi yalnızca etnik farklılıklara indirgemek de yaygın yanılgılar arasındadır. Kültür, inanç, cinsiyet ve toplumsal statü gibi boyutlar da eşit derecede önemlidir. Polat’ın (2009) çokkültürlü eğitim tanımı, tek tip insan ve kültür modeline karşı durarak kültürel çeşitliliğe saygı gösteren, herkese eşit gelişim imkânı tanıyan bütüncül bir eğitim politikasına işaret etmektedir. Nitekim doğru tasarlanan programların kültürel şok ve önyargı bariyerlerini azaltma potansiyeli, Beldağ ve Teymur’un (2018) bulgularında da somutlaşmaktadır. Bununla bağlantılı olarak, çağdaş eğitim teorileri her öğrencinin benzersiz öğrenme ihtiyaçlarına sahip olduğunu ve tek bir yöntemin herkese

uymayacağını vurgulamaktadır. Bu çerçevede cinsiyet, dil, inanç, ırk ve politik görüş eksenindeki farklılıklar mutlaka hesaba katılmalıdır (Akhan ve Yalçın, 2016). Küreselleşme ve artan hareketlilik, tarihte benzeri görülmemiş düzeyde kültürel çeşitliliği beraberinde getirmiş; bu durum, eğitimde adaletin sağlanması ve ayrımcılıkla mücadele konusunda sistemlerin sorumluluğunu daha da artırmıştır (Ulukaya Öteleş, 2020).

Eğitimde gerçek anlamda eşitlikten söz edebilmek, yalnızca tüm çocuklara aynı imkânları sunmakla sınırlı değildir; bunun ötesine geçerek her bir öğrencinin bireysel özelliklerini, öğrenme biçimlerini, kültürel arka planını ve özel ihtiyaçlarını dikkate alan kapsayıcı bir eğitim anlayışını benimsemek gerekir. Aksi halde, standartlaştırılmış yaklaşımlar içerisinde birçok öğrenci, sahip olduğu potansiyeli tam anlamıyla ortaya koyamayacak, kendine özgü gelişim alanlarında geri kalabilecektir (Ramsey, 2018, Akt. Bektaş, 2023). Bu noktada, eşitlik ilkesinin yalnızca fırsat eşitliğiyle sınırlı kalmaması, aynı zamanda her öğrencinin kendini ifade edebileceği ve öğrenme sürecine etkin katılım sağlayabileceği adil ortamların oluşturulması gerekliliği öne çıkar.

Yazıcı'nın çokkültürlü eğitim tanımı da bu anlayışı destekler niteliktedir. Yazıcı, çokkültürlü eğitimi, toplumda var olan kültürel çeşitliliğin eğitim ortamlarında somutlaşması olarak tanımlamakta ve bu çeşitliliğin bir zenginlik olarak kabul edilmesinin altını çizmektedir (Yazıcı, 2013, s. 57). Ancak burada önemli bir nokta, çokkültürlülüğün yalnızca farklı kültürleri tanımakla sınırlı kalmaması gerektiğidir. Eğitim politikalarında sıkça gözlemlenen bu yüzeysel yaklaşım, kültürleri tanıtmakla yetinirken, farklı kültürel grupların birlikte yaşama ve karşılıklı etkileşim becerilerini geliştirmeyi ihmal edebilmektedir. Oysa çokkültürlü eğitim anlayışı, farklılıkların yalnızca görünür kılındığı değil, aynı zamanda eşit koşullarda bir arada yaşama kültürünün de inşa edildiği bir süreci ifade eder. Bu nedenle, müfredatın ve öğrenme ortamlarının, kültürel farkındalığı artırmanın ötesine geçerek, karşılıklı saygı, empati ve birlikte yaşama değerlerini merkeze alacak şekilde tasarlanması gerekmektedir. Bu yaklaşım, sadece bireysel başarıyı değil, aynı zamanda sosyal uyumu, toplumsal barışı ve demokratik katılımı da teşvik eder. Böylelikle öğrenciler, hem kendi kimliklerini koruyarak gelişme imkânı bulur hem de başkalarının farklılıklarına açık, hoşgörülü bireyler olarak yetişirler (Taş, 2019).

Çokkültürlü eğitimin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için beş temel boyutun dikkate alınması gerekmektedir:

1. **İçeriğin Entegrasyonu:** Öğretmenlerin ders içeriklerinde farklı etnik ve kültürel gruplardan örnekler, olaylar ve bakış açılarına yer vermesini ifade eder. Bu sayede öğrenciler yalnızca baskın kültürün değil, farklı toplulukların da katkılarını tanıma fırsatı bulur.
2. **Bilginin İnşası:** Öğrencilerin bilgiyi nasıl yapılandırdıklarını etkileyen kültürel varsayımlar, deneyimler ve bakış açıları üzerinde durulur. Öğretim sürecinde, bilginin bireylerin yaşantılarına göre şekillendiği fark ettirilir.
3. **Önyargıların Azaltılması:** Öğrencilerin farklı etnik ve kültürel gruplara yönelik olumsuz düşüncelerinin ve kalıpyargılarının azaltılması hedeflenir. Bu doğrultuda, öğrencilerde empati gelişimi desteklenir ve farklılıklara karşı saygı artırılır.
4. **Eşitlikçi Öğretim:** Öğretmenlerin, her öğrencinin öğrenme stiline uygun öğretim yöntemleri kullanarak akademik başarısını artırmayı hedeflemesi esas alınır. Böylece tüm öğrenciler için adil ve kapsayıcı bir öğrenme ortamı sağlanır.
5. **Güçlendirici Okul Kültürü ve Yapısı:** Okulun genel politikaları, müfredatı, örtük programı ve işleyişi gözden geçirilerek tüm öğrenci gruplarının eşit biçimde desteklenmesi amaçlanır. Bu yaklaşım, öğrencilerin hem bireysel hem toplumsal anlamda güçlenmesini sağlar (Banks ve Banks, 2007, akt. Kılıçoğlu, 2015).

2.3. Sosyal Bilgiler Dersi ve Çokkültürlü Eğitim

Günümüz dünyasında toplumsal yapılar, ekonomik, kültürel ve sosyal alanlarda yaşanan hızlı değişimlerle birlikte büyük bir dönüşüm geçirmektedir. Bu dönüşümün temel dinamiklerinden biri olan göç hareketleri ve küreselleşme, toplumların yapısını daha çeşitli ve karmaşık bir hale getirmektedir. Bu nedenle eğitim sistemlerinin de bu çeşitliliği tanıyan, farklı kültürel kimliklere saygı gösteren ve barış içinde bir arada yaşamayı teşvik eden yaklaşımlar geliştirmesi gerekmektedir (Bektaş, 2023).

Çokkültürlü eğitim, farklı kültürlerden bireylerin kendi kimliklerini koruyarak, başkalarının kültürlerini anlamalarını ve saygı göstermelerini hedefleyen önemli bir eğitim yaklaşımıdır. Bu bağlamda sosyal bilgiler eğitimi, çok kültürlü eğitim ilkelerini pratiğe dökmek için önemli bir alan olarak görülmektedir (Ayvaz ve Öztürk, 2020).

Sosyal bilgiler eğitimi, bireylerin yaşadıkları toplumun tarihini, coğrafyasını, kültürünü, ekonomik ve siyasal yapısını anlamalarına yardımcı olmaktadır. Böylece öğrenciler hem kendi kültürel kimliklerini hem de farklı kültürel grupların değerlerini öğrenerek toplumun bir parçası olduklarını kavramaktadır. Literatürde sosyal bilgiler eğitiminin, çok kültürlü eğitimin hedeflerine ulaşmasında kritik bir rol oynadığı sıkça vurgulanmaktadır.

Sosyal bilgiler dersi, öğrencilerin farklı kültürlere ilişkin farkındalık geliştirmesi, önyargıların azaltılması ve demokratik değerlere sahip çıkılması açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu ders, öğrencilerin empati kurma becerilerini geliştirmelerine olanak sağlamaktadır. Çünkü farklı kültürlerin tarihleri, gelenekleri ve yaşam biçimleri sosyal bilgiler müfredatı içinde ele alınmaktadır. Böylece öğrenciler, sadece kendi kültürleri ile sınırlı kalmayıp, farklılıkları tanıyarak hoşgörü ve saygı kültürünü benimsemektedirler. Sosyal bilgiler eğitiminin çok kültürlü eğitimle doğal bir entegrasyon içinde olması, eğitimde kapsayıcılığı ve sosyal adaleti güçlendiren bir dinamik olarak görülmektedir (Karakuş ve Akpınar, 2021).

Çok kültürlü eğitim, sadece kültürel farklılıkları tanıtmakla kalmamakta, aynı zamanda bu farklılıkların eşitlik ve adalet temelinde bir arada yaşamasını desteklemektedir. Bu eğitim anlayışı, öğrencilerin kendilerini ve diğerlerini anlamalarına, farklı kimliklere sahip bireylerle birlikte yaşama becerileri kazanmalarına olanak tanımaktadır. Sosyal bilgiler eğitimi de çok kültürlü eğitimle uyumlu olarak bireylerin sadece bilgi değil, tutum ve değerler açısından da gelişmesini hedeflemektedir. Literatürde bu bağlamda, sosyal bilgiler derslerinin çok kültürlü pedagojiyi desteklemede taşıyıcı bir disiplin olduğu ifade edilmektedir (Doğan, Ablak ve Akcan, 2024).

Bu disiplinlerarası yaklaşım, öğrencilerin farklı kültürel bağlamlarda yer alan toplumsal olayları analiz etmelerine ve değerlendirmelerine olanak sağlamaktadır. Bu sayede, öğrencilerin kültürel önyargıları azalırken, demokratik ve kapsayıcı bakış açısı gelişmektedir. Ayrıca, sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan materyallerin çeşitlendirilmesi ve farklı kültürlere ilişkin içeriklerin zenginleştirilmesi, öğrencilerin dünya görüşünü genişletmekte ve küresel vatandaşlık bilincini pekiştirmektedir (Beldağ ve Teymur, 2018).

Çok kültürlü eğitim anlayışının sosyal bilgiler derslerinde etkili olabilmesi için sadece müfredat içeriğinin değil, öğretim yöntemlerinin ve sınıf yönetiminin de bu yaklaşıma

uygun olması gerekir. Öğretmenlerin çok kültürlü pedagojik yaklaşımlar konusunda bilinçli olmaları ve sınıf ortamında kültürel çeşitliliği olumlu bir zenginlik olarak görmeleri önemlidir. Böylece öğrenciler, kendi kültürel kimliklerini özgürce ifade edebilirken, başkalarının kültürlerini de öğrenme fırsatı bulacaklardır (Akhan ve Yalçın, 2016).

Sınıf içinde farklı kültürlerden gelen öğrencilerin deneyimlerinin paylaşılması, kültürlerarası iletişim becerilerinin gelişmesini sağlamaktadır. Araştırmalar, öğretmenlerin bu süreci desteklemesinin öğrenciler arasında önyargıların azalmasına ve sosyal uyumun artmasına katkı sağladığını göstermektedir (Akbaş ve Şahan, 2018). Bu nedenle, sosyal bilgiler öğretmenlerinin de hem içerik hem de yöntem açısından çok kültürlü eğitimi destekleyecek biçimde yetiştirilmesi gereklidir.

Sosyal bilgiler eğitimi içeriğinde yer alan yurttaşlık eğitimi ve demokratik değerlerin kazandırılması da çokkültürlü eğitim anlayışında köprü görevi görmektedir. Demokratik toplumların temelinde, farklı kültürel kimliklere sahip bireylerin eşit yurttaşlık haklarına sahip olmaları vardır. Çok kültürlü eğitim, bu eşitlikçi yurttaşlık anlayışını pekiştirirken, sosyal bilgiler dersleri bu değerleri öğrencilerle buluşturmaktadır. Bu bağlamda her iki unsur da birbirini tamamlayarak, öğrencilerin farklı kültürlere saygı duyan, demokratik değerlere bağlı ve toplumsal sorumluluk bilinci gelişmiş bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlamaktadır (Yazıcı,2013).

Sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla öğrenciler, hak ve sorumluluklarının yanı sıra toplumsal katılım ve dayanışmanın önemini öğrenirler. Bu bağlamda sosyal bilgiler eğitimi, sadece bilişsel bilgi aktarımı yapmakla kalmayıp, aynı zamanda öğrencilerin sosyal-duyuşsal gelişimlerine ve toplumsal davranışlarına da olumlu etkilerde bulunur. Çok kültürlü içeriklerin sosyal bilgiler derslerine entegre edilmesi, öğrencilerin önyargılarını azaltarak, daha barışçıl ve hoşgörülü bireyler olmalarını desteklemektedir (Ayvaz Öztürk, 2020).

Özetle, sosyal bilgiler eğitimi ile çok kültürlü eğitim birbirini tamamlayan ve güçlendiren iki önemli eğitim alanıdır. Sosyal bilgiler dersi, çok kültürlü eğitimin değerlerini öğrencilerle buluşturmak için güçlü bir araçtır ve bu alanların entegrasyonu öğrencilerin hem bireysel hem toplumsal gelişimlerine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle sosyal bilgiler öğretiminin çok kültürlü eğitimle bütünleşik olarak yürütülmesi, geleceğin bireyleri için vazgeçilmez bir gerekliliktir.

2.3.1 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları

Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin kültürler arası etkileşime açık, duyarlı ve bilinçli bireyler olarak yetişmesine katkı sağlayan temel derslerden biri olarak öne çıkmaktadır (Yılmaz ve Yiğit, 2010). Sosyal Bilgiler eğitimi sadece bilgi aktaran bir alan olmanın ötesinde, bireylerin çokkültürlü bir dünyada bir arada yaşama becerilerini geliştirmeyi de amaçlamaktadır.

Türkiye’de ilk kez 1968 yılında yayımlanan Sosyal Bilgiler öğretim programı ile 4, 5 ve 6. sınıflarda okutulmaya başlanmıştır. Bu programla birlikte, daha önce ayrı ayrı öğretilen Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri birleştirilmiş ve disiplinler arası bir yapıya geçilmiştir. Programın temel amacı, öğrencilere yurttaşlık bilinci kazandırmak ve toplumsal sorumluluk duygusunu geliştirmektir. Ancak bu dönemdeki öğretim anlayışı, ağırlıklı olarak öğretmen merkezli olup bilgi aktarımına dayalıdır (Keskin ve Yaman, 2009).

1998 yılında, Türkiye’de sekiz yıllık kesintisiz temel eğitime geçilmesiyle birlikte Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı da revize edilmiştir. Bu yeni programda, öğrenme alanları tanımlanmış ve ders içeriği hem kronolojik hem de tematik bir yapıda düzenlenmiştir. Ancak yapılan yapısal değişikliklere rağmen öğretim sürecinde öğretmen merkezli anlayışın devam ettiği görülmüştür. Bu durum, özellikle ezberci yaklaşımların sürmesi nedeniyle eleştirilmiştir (Oruç ve Ulusoy, 2008).

2005 yılında Türkiye’de Sosyal Bilgiler öğretim programında köklü bir değişiklik gerçekleştirilmiştir. Bu programda öğrenci merkezli bir öğrenme ortamı hedeflenmiş, bilgiye ulaşma yolları, beceri kazandırma ve değer eğitimi ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca, çoklu zekâ kuramı, aktif öğrenme ve proje tabanlı öğrenme gibi modern öğrenme yaklaşımlarına programda yer verilmiştir. Öğrenme alanları ise “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Birey ve Toplum” ve “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” gibi başlıklar altında yapılandırılmıştır. Bu değişikliklerin öğretmen görüşleriyle de desteklendiği görülmektedir (Yılmaz, 2011). Türkiye’de Sosyal Bilgiler öğretim programlarında yaşanan bu değişiklikler eğitimi derinden etkilemiş, dersin içerik ve hedefleri yeniden yapılandırılmıştır. Programın yeniden ele alınması, sadece içerik düzeyinde değil, eğitim anlayışında da değişimi beraberinde getirerek bireylerin toplumsal sorunlara duyarlılığını artırmayı, sorunlara çözüm üretebilen bireyler yetiştirmeyi ve değişimin doğal bir süreç olduğu bilincini kazandırmayı amaçlamaktadır (Dinç ve Doğan, 2010). Bu yaklaşım,

bireylerin demokratik değerlere sahip çıkmasını ve toplum içinde sorumluluk almasını teşvik etmektedir. Özellikle 2005 yılında yapılan program değişikliğiyle birlikte Sosyal Bilgiler dersinde tarihsel empati, sözlü tarih çalışmaları ve yerel tarih gibi ğrenci merkezli becerilere ağırlık verilmeye başlanmıştır (Hersan ve Kabapınar, 2008). Böylece ğrencilerin yalnızca geçmişe dair bilgi edinmeleri değil, aynı zamanda o bilgileri anlamlandırarak güncel yaşamla bağ kurmaları hedeflenmiştir.

2017 yılında Sosyal Bilgiler dersi ğretim programı güncellenmiş ve sadeleştirme yoluna gidilmiştir. Bu güncelleme ile değerler eğitimine daha fazla önem verilmiş, milli, manevi ve kültürel unsurların vurgulanması sağlanmıştır. Ayrıca programda 21. yüzyıl becerileri olarak tanımlanan yaratıcılık, iletişim, iş birliği gibi becerilerin desteklenmesine yönelik çalışmalar yapılmış, içerik ve kazanımlar yeniden yapılandırılmıştır. Bu kapsamda, “Etkin Vatandaşlık”, “Girişimcilik” ve “Medeniyetler” gibi yeni temalar programa eklenmiştir (ztrk ve Kafadar, 2020). Bunu takiben 2018 yılında ise Sosyal Bilgiler programı, 4., 5., 6. ve 7. sınıfları kapsayacak şekilde yeniden güncellenmiştir. Bu güncelleme ile öğrenme alanları daha belirgin hale getirilmiş ve ğretim süreci ile lme değerlendirme bölümleri daha ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Ayrıca STEM eğitimi, dijital okuryazarlık ve medya okuryazarlığı gibi ağdaş konular programa entegre edilerek, öğrencilerin günümüz dünyasının gerektirdiği becerilerle donatılması amaçlanmıştır (ztrk ve Kafadar, 2020).

2023 Sosyal Bilgiler ğretim programı, 2017 ve 2018 yıllarında yapılan güncellemelerin devamı niteliğindedir. Bu programda, değerler eğitimine ağırlık verilmiş; milli, manevi ve kültürel unsurlar ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca 21. yüzyıl becerileri olan yaratıcılık, iletişim ve iş birliği gibi yetkinliklerin desteklenmesi hedeflenmiştir. İçerik ve kazanımlar sadeleştirilerek öğrenmenin etkinliği artırılmaya çalışılmıştır. 2018’de programa eklenen STEM eğitimi, dijital okuryazarlık ve medya okuryazarlığı gibi modern temalar da 2023 programında yer almaya devam etmiştir (ztrk ve Kafadar, 2020). 2023 programı, önceki programların üzerine inşa edilerek öğrencilerin çağın gereksinimlerine uygun becerilerle donatılmasını amaçlamaktadır.

2024 Sosyal Bilgiler ğretim Programı ise Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde kapsamlı bir şekilde yenilenmiş ve çağın gereksinimlerine uygun olarak ğrenci merkezli, esnek ve bütüncül bir yaklaşım benimsemiştir. Programda değerler eğitimi “erdem-değer-eylem” modeli ile derinleştirilmiş, içerik sadeleştirilip güncellenmiş; STEM, dijital

okuryazarlık ve iletişim becerileri gibi çağdaş konular programa entegre edilmiştir. Öğretmenlerin öğrencilerin bireysel farklılıklarına göre öğretim süreçlerini planlaması teşvik edilmekte, böylece hem bireysel hem toplumsal gelişim hedeflenmektedir. Bu güncelleme ile sosyal bilgiler eğitiminin niteliği artırılarak, öğrencilerin 21. yüzyıl becerileriyle donatılması amaçlanmaktadır (Önger ve Duman, 2024).

Çokkültürlü eğitim yaklaşımı da bu dönüşümün önemli ayaklarından birini oluşturmaktadır. Öğrencilerin farklı kültürlerle barışık bir şekilde yaşayabilmeleri, ayrımcılıktan uzak bir bakış açısı geliştirmeleri çokkültürlü eğitimin temel hedefleri arasındadır. Sosyal Bilgiler dersi bu hedefleri gerçekleştirme açısından elverişli bir ders olarak görülmektedir. Çünkü bu ders, farklı toplumsal yapıları, tarihsel gelişmeleri ve kültürel çeşitliliği bütüncül bir şekilde ele alabilme kapasitesine sahiptir.

Önceki Sosyal Bilgiler öğretim programlarının daha çok ulus-devlet anlayışına dayalı ve tek kültürlü bir yapıya sahip olması, günümüz eğitim anlayışlarıyla uyuşmamaktadır. Özellikle 2005–2006 eğitim öğretim döneminde uygulamaya giren yeni programla birlikte çokkültürlü eğitime yönelik kazanımlar daha görünür hale gelmiştir (Keskin ve Yaman, 2014). Bu değişim, eğitimin daha kapsayıcı ve çoğulcu bir yapıya kavuşmasına katkı sağlamaktadır. Eğitimde tek bir yöntem veya yaklaşımın her öğrencide aynı şekilde işe yarayacağı varsayımı, artık geçerliliğini yitirmiştir. Farklı kültürel ve sosyoekonomik geçmişe sahip bireylerin tek tipleştirilmiş yöntemlerle eğitilmesi, onların öğrenme potansiyelini sınırlandırmaktadır (Akhan ve Yalçın, 2016). Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersi, öğrenci çeşitliliğine hitap edebilecek içerik ve yöntemlerin kullanılabildiği yapısıyla ayrı bir öneme sahiptir. Ayrıca, günümüzde artan kültürlerarası etkileşimlerin bazı durumlarda çatışmalara veya anlaşmazlıklara yol açabildiği görülmektedir. Bu tür sorunların çözümünde ise kültürel farkındalık kazandıran ve empati geliştiren bir eğitim anlayışı öne çıkmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi, bu özellikleriyle hem bireyler arası anlayışı artırmakta hem de kültürel bütünleşmeye katkı sağlamaktadır (Ulukaya Öteleş, 2020).

Son olarak, temel eğitim derslerinin çokkültürlülükle ne derece örtüştüğünü inceleyen bir araştırmada, İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi dersinin en yüksek düzeyde çokkültürlü kazanımlar içerdiği, ardından ise Sosyal Bilgiler dersinin geldiği tespit edilmiştir (Şimşek vd., 2019). Bu bulgu, Sosyal Bilgiler dersinin çokkültürlü değerlerin kazandırılmasında oynadığı rolün ne kadar kritik olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de Sosyal Bilgiler öğretim programlarında çokkültürlülüğe yer verilme biçimine değinecek olursak, programların hazırlandığı dönemin politik, sosyal ve pedagojik yönelimlerine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. 2005, 2017 ve 2018 yıllarında yapılan öğretim programı değişiklikleri, bu farklılaşmayı gözlemlemek açısından önemli örnekler sunmaktadır. 2005 yılında yürürlüğe giren program, yapılandırmacı öğrenme kuramı doğrultusunda hazırlanmıştır. Öğrencilerin aktif katılımını, anlamlı öğrenmeyi ve eleştirel düşünmeyi önceleyen bir anlayış benimsemiştir. Bu program, her ne kadar doğrudan “çokkültürlülük” kavramını kullanmasa da içerdiği kazanım ve değerlerle farklılıklara saygı, kültürel mirasa sahip çıkma, empati ve toplumsal hoşgörü gibi çokkültürlü eğitimin temel ilkelerine dolaylı biçimde yer vermiştir (Akhan ve Yalçın, 2016). Bu kapsamda öğrencilerin farklı yaşam biçimlerini tanınması ve kültürel çeşitliliğe duyarlı bireyler olarak yetişmesi hedeflenmiş; ancak bu hedefler genellikle normatif düzeyde kalmış ve uygulamaya yönelik detaylı içeriklerle desteklenmemiştir.

2017 yılında güncellenen Sosyal Bilgiler programı, millî birlik, toplumsal bütünlük ve geleneksel değerlerin vurgulandığı daha muhafazakâr bir yaklaşımla şekillenmiştir. Bu programda çokkültürlülükle doğrudan ilişkili ifadeler rastlanmazken, farklılıkların tanıtılması yerine “ortak değerler” ve “millî kimlik” kavramları ön plana çıkarılmıştır. Programın amacı, bireysel farklılıkları tanımaktan çok, ortak bir toplumsal kimliğin inşasına yöneliktir. Bu durum, çokkültürlü eğitimin temel ilkeleri olan eşitlik, kapsayıcılık ve kültürel çoğulculuğun gölgede kalmasına yol açmıştır (Akhan ve Yalçın, 2016).

2018 yılında yapılan öğretim programı değişikliği, yetkinlik temelli bir yaklaşımla öğrenci becerilerinin geliştirilmesini hedeflemiştir. Ancak bu program da çokkültürlü eğitimi açık ve sistematik biçimde ele alan bir yapıya sahip değildir. Beldağ ve Teymur (2018) tarafından yapılan içerik analizine göre, 2018 programında çokkültürlülükle ilişkilendirilebilecek içerikler, sınırlı sayıda kazanım ve değer içerisinde dolaylı biçimde yer almaktadır. Özellikle “saygı, eşitlik, adalet, hoşgörü” gibi değerler aracılığıyla farklı kültürlere yönelik duyarlılık kazandırılmaya çalışılmakta; ancak farklı kültürel kimliklere doğrudan atıf yapılmamaktadır. Ayrıca kültürel farklılıkların tarihsel ve toplumsal katkıları da yeterince vurgulanmamaktadır.

Bu bağlamda değerlendirildiğinde, Türkiye'deki Sosyal Bilgiler öğretim programlarının çokkültürlü eğitimi doğrudan ve bütüncül biçimde ele almadığı; genellikle örtük,

yüzeysel ve parçalı bir yaklaşımla bu temayı işlediği görülmektedir. Öğrencilerin kültürel çeşitliliği fark etmeleri, empati geliştirmeleri ve farklılıklara karşı eleştirel bir bilinç kazanmaları, program içeriğiyle yeterince desteklenememektedir. Oysa günümüz çokkültürlü toplum yapısı, eğitim programlarında sadece çoğunluk kültürünü değil, tüm toplumsal grupları kapsayan adil ve eşitlikçi bir yaklaşımın benimsenmesini zorunlu kılmaktadır.

2.2.2 Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

Eğitim sisteminin temel bileşenlerinden biri olan ders kitapları, yalnızca öğrencilerin bilgi edinme süreçlerinde değil, aynı zamanda değer kazanımı ve kimlik inşasında da önemli bir rol üstlenmektedir. Öğretim programlarında belirlenen hedefler doğrultusunda hazırlanan bu kitaplar; Sosyal Bilgiler, Matematik ve Türkçe gibi derslerin içeriğine ilişkin bilgi sunmanın yanı sıra, öğrencilerin öğrenmelerini pekiştirmelerine, sınavlara hazırlanmalarına ve bireysel öğrenme hızlarına uygun biçimde çalışmalarına imkân tanıyan işlevsel öğretim materyalleridir (Takmak, Gazel ve Utkugün, 2022). Bu bağlamda ders kitaplarının içeriksel yapısı, dili ve temsiliyet düzeyi, öğrencilerin çokkültürlü bir toplumda hem kendilerini tanımaları hem de farklı kültürel kimlikleri anlamaları ve kültürel çeşitliliğe saygı geliştirmeleri açısından belirleyici unsurlar arasında yer almaktadır. Türkiye’de sosyal bilgiler ders kitaplarında kültürel farklılıklara yönelik yaklaşım, tarihsel süreç içerisinde çeşitli dönüşümler geçirmiştir. Özellikle 1968–1997 yılları arasında yayımlanan ders kitaplarında ulus-devlet ideolojisinin etkisi belirgin biçimde hissedilmekte; bu dönemde farklı kimliklerin çoğunlukla yok sayıldığı, Türklüğün ve Türk kültürünün merkeze alındığı bir içerik anlayışı benimsenmiştir. Kültürel çeşitlilik, ancak "hoşgörü" kavramı çerçevesinde sınırlı bir biçimde ele alınmış; bu durum farklılıkların zenginlik olarak değil, tahammül gösterilmesi gereken bir olgu şeklinde sunulmasına neden olmuştur (Doğan ve Duman, 2021). Bu yaklaşımla birlikte, Türklük ulusal kimliğin birleştirici unsuru olarak yapılandırılmış, "millet" kavramı; aynı dili konuşan, aynı değerleri paylaşan bireylerden oluşan homojen bir yapı şeklinde tanımlanmıştır. Böylece, çokkültürlü bir toplumsal yapıya rağmen, ders kitaplarında tek tip bir kimliğin inşası amaçlanmış; farklı etnik ve kültürel gruplar ya dışlanmış ya da görünmez kılınarak temsil edilmemiştir.

Kültürel etkileşimlerden söz edilen bazı ders kitabı bölümlerinde, tarihsel romantizm ön planda olmuştur. Örneğin Osmanlı’nın millet sistemi anlatılırken farklı din ve etnik

grupların bir arada yaşadığına dair övgü dolu ifadeler yer verilmiş, fakat bu toplulukların kendi kültürel varlıkları ve bugünkü hakları hakkında herhangi bir bilgi sunulmamıştır (Aktaş, Yaman ve Kara, 2022). Bu da kültürel etkileşimin sadece geçmişe ait, nostaljik bir unsur olarak işlendiğini göstermektedir.

1998 sonrası dönemde ise kısmi bir değişim gözlemlenmektedir. Özellikle 2005 müfredat reformuyla birlikte, sosyal bilgiler ders kitaplarında kültürel çeşitlilik daha görünür hâle gelmeye başlamıştır. Bazı kitaplarda göç olgusuna yer verilmiş, farklı ülkelerden gelen insanların yaşamlarına dair anlatımlar eklenmiştir. Bununla birlikte, bu temsiller çoğunlukla Türk kimliği ekseninde yapılmış, örneğin Bulgaristan’dan göç eden Türk ailelerin yaşadıkları üzerinden çokkültürlülük kurgulanmıştır. Yani içerik görünürde kapsayıcı gibi görünse de özünde yine merkezde Türklük yer almıştır (Alaca, 2017). Bazı metinlerde evrensel insan hakları, Martin Luther King’in ırkçılıkla mücadelesi gibi konulara da yer verildiği görülmektedir. Bu, kültürel çeşitliliğe daha evrensel bir çerçeveden yaklaşma eğilimi olarak okunabilir. Ancak yine de Türkiye’nin kendi içindeki kültürel çeşitliliği (Kürtler, Aleviler, Ermeniler, Romanlar) ders kitaplarında adlandırılmamış, yalnızca folklorik düzeyde, yerel kültürel farklılıklar şeklinde dolaylı yoldan işlenmiştir (Doğan ve Duman, 2021).

Son yıllarda basılan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında “etnik gruplar” ve “kültürel çeşitlilik” ifadelerine açıkça yer verilmesi, çokkültürlü eğitimin içerikte görünürlüğünü artırmak açısından önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ancak bu ifadeler çoğunlukla genel geçer cümleler şeklindedir ve yapısal eşitsizlikler, azınlık hakları ya da kimlik talepleri gibi konular sistematik biçimde ele alınmamaktadır. Bunun sonucunda, öğrenciler farklılıkları tanıma ve içselleştirme konusunda yüzeysel bir bilinçle karşı karşıya kalmaktadırlar (Doğan ve Duman, 2021).

Ders kitaplarında kültürel çeşitliliğin daha derinlikli ve eşitlikçi biçimde yer alması, demokratik bir yurttaşlık eğitiminin olmazsa olmaz koşuludur. Fakat Türkiye örneğinde bu dönüşüm oldukça yavaş, kademeli ve sınırlı bir biçimde gerçekleşmektedir. Ders kitaplarında farklı kültürel gruplara ait öğelere yer verilmesi bir ilerleme olarak görülebilir ancak bu ilerlemenin kültürel etkileşimin doruklarına ulaştığı çağımızın hızına göre oldukça yavaş olduğu söylenebilir.

2.2.3 Sosyal Bilgiler Eğitiminde Çokkültürlülük Üzerine Yapılmış Araştırmalar

Çokkültürlü eğitim kavramı pek çok sayıda araştırmaya konu olmuştur. Türkiye’de çokkültürlülük konusuna odaklanan tezlerin çoğunlukla eğitim, göç, toplumsal uyum, kimlik, dilsel çeşitlilik ve kültürel etkileşim temaları etrafında şekillendiği görülmektedir. Orhan, Albayrakoglu ve Vardar (2023) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, 2008–2022 yılları arasında yayımlanan 54 tez incelenmiş ve tezlerin büyük bir kısmının eğitim ortamlarında öğretmen ve okul yöneticilerinin çokkültürlü yaklaşımlarına odaklandığı ve bu alandaki çalışmaların özellikle 2019 yılında yoğunlaştığı belirtilmiştir. Benzer şekilde, Kardeş (2021) tarafından yürütülen araştırmada, Türkiye’de mültecilerle ilgili hazırlanan 73 yüksek lisans tezi içerik analizi yöntemiyle incelenmiş ve söz konusu tezlerin çoğunun mülteci çocukların eğitimde karşılaştıkları dilsel ve psikososyal sorunları çokkültürlülük perspektifinden ele aldığı görülmüştür. Ayrıca Yıldız ve Karagöl (2022), Ankara’da eğitim gören Suriyeli öğrencilerin sosyal uyum ve kimlik algılarını incelemiş ve çokkültürlü yapıların öğrencilerin kimlik gelişimi ile toplumsal bütünleşme süreçlerine önemli katkılar sağladığını ortaya koymuştur. Tüm bu tez çalışmaları, çokkültürlülüğün Türkiye’de özellikle eğitim ve göç bağlamında ele alındığını ve akademik ilgede anlamlı bir artış yaşandığını göstermektedir.

Çokkültürlülük yalnızca bireylerarası ilişkiler şeklinde değil, aynı zamanda öğretim programlarının yapısı ve ders kitaplarının içerikleri üzerinden de önemli bir inceleme alanı hâline gelmiştir. Bu bağlamda Türkiye’de yapılan çeşitli tez çalışmaları, eğitim sisteminin çokkültürlü yapıyı ne ölçüde yansıttığını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Özellikle sosyal bilgiler dersi, kültürel çeşitliliği taşıyabilecek potansiyeli açısından araştırmalara sıkça konu olmaktadır.

Karakuş ve Akpınar (2021) tarafından gerçekleştirilen “Türkiye’deki 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Küreselleşme Olgusunun İncelenmesi” adlı çalışmada, ortaokul sosyal bilgiler ders kitapları çokkültürlü eğitim bağlamında analiz edilmiş ve kitaplarda farklı kültürel kimliklerin temsiline oldukça sınırlı düzeyde yer verildiği, bunun yerine ulusal birlik ve milliyetçi vurguların ön planda tutulduğu tespit edilmiştir.

Bektaş (2023) tarafından yürütülen “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Çokkültürlülük Ve Öğretmenlerin Ders Kitaplarındaki Çokkültürlülüğe İlişkin Görüşleri” başlıklı araştırma tezinde, İstanbul’daki devlet ve azınlık okullarında kullanılan 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları doküman analizi yöntemiyle incelenmiş, kitaplarda çokkültürlü

öğelere yer verilmekle birlikte, bu öğelerin belirli ünitelerle sınırlı olduğu, farklı kültürel kimliklere yönelik vurguların zayıf olduğu ve kimi zaman olumsuz betimlemelerin bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, öğretmen görüşlerine göre, bu kitapların kültürel çeşitliliği anlama ve saygı geliştirme açısından yeterli düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Benzer şekilde, Taş (2019) tarafından yürütülen “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında Çok Kültürlülük: 1998 – 2017 Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Karşılaştırılması” adlı tez çalışmasında, 1998 ve 2017 arası öğretim programlarına ait sosyal bilgiler ders kitapları kıyaslanmış, analiz sonucunda özellikle 2017 programıyla birlikte “çokkültürlülük” kavramına daha fazla referans verilmesine rağmen, içeriklerin kültürel çeşitliliği derinlemesine işlemekte yetersiz kaldığı, kültürel temsillerin büyük ölçüde yüzeysel ve sembolik nitelikte bulunduğu belirlenmiştir.

Beldağ ve Teymur (2018), sosyal bilgiler öğretim programını içerik analizi yöntemiyle inceledikleri “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Çokkültürlü Eğitim: Bir İçerik Analizi” adlı çalışmalarında, programda yer alan “Kültür ve Miras” ile “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanlarındaki kazanımların büyük ölçüde çokkültürlü eğitim ilkeleriyle uyumlu olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, “Etkin Vatandaşlık” ve “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” alanlarındaki bazı kazanımların da sınırlı biçimde bu prensiplere hizmet ettiği kaydedilmiştir. Çalışmanın en çarpıcı bulgularından biri ise; içerikteki çokkültürlü eğitim anlayışının 2005 ile 2018 yılları arasında, beklenildiği gibi derinleşmek yerine, yalnızca hedefler ve dil düzeyinde mütevazı bir gelişim gösterdiği.

Yapılan araştırmalar ışığında, Türkiye’de sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programlarının çokkültürlü eğitim yaklaşımını etkin bir şekilde yansıtmaktan hâlâ uzak olduğu görülmektedir. İncelenen ders kitapları, kültürel çeşitliliğe dair içerik ve temsillerin sınırlı, yüzeysel ve çoğunlukla sembolik bir düzeyde sunulduğunu göstermektedir. Bu durum, farklı kültürel kimliklerin zenginlik olarak ele alınmasından ziyade, homojen bir ulusal kimlik vurgusunun ön planda tutulduğunu ortaya koymaktadır. Öğretim programlarında ise çokkültürlü eğitime ilişkin kazanımların eksikliği veya dolaylı ifadelerle yer alması, programların bu kapsayıcı anlayışı derinlemesine entegre etmediğine işaret etmektedir. Ayrıca, öğretmenlerin ders kitapları ve programlar bağlamında çokkültürlü eğitim konusundaki farkındalık ve donanım seviyelerinin yetersizliği, bu eksikliğin sınıf uygulamalarına da yansiyebileceğini göstermektedir.

Bu kapsamda, eğitim sisteminin kültürel çeşitliliği anlamaya ve kabul etmeye yönelik pedagojik stratejiler geliştirmesi, öğretim materyallerinin kapsamlı bir biçimde gözden geçirilerek çokkültürlü bakış açısını içerecek şekilde yeniden tasarlanması gerekmektedir. Öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerle desteklenmesi ve programlarda çokkültürlü eğitimin doğrudan hedeflenen kazanımlar arasında yer alması, eğitim sürecinin toplumsal gerçekliklerle uyumlu, kapsayıcı ve eşitlikçi bir zemine oturtulabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Sonuç olarak, çokkültürlü eğitimin, Türkiye'nin sosyokültürel dinamiklerine uygun olarak programlara ve ders materyallerine bütüncül biçimde entegre edilmesi oldukça yavaş ilerlemektedir. Eğitimin niteliğini artırmak ve toplumsal barışa katkı sağlamak adına ders kitaplarına ve öğretim programlarına yansımaları konusunda Türkiye'nin hız kazanması vazgeçilmez bir gerekliliktir.

3. YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci, verilerin analizi, geçerlik ve güvenirlik bölümlerine yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, Sosyal Bilgiler ders kitapları ve öğretim programlarında çokkültürlü eğitimin kullanım durumunu incelemeyi ve öğretmen görüşlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma, nitel araştırma desenlerinden yararlanılarak tasarlanmıştır. Nitel araştırma süreci; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi çeşitli veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, gerçekçi ve bütüncül bir yaklaşımla ele alınan sistematik bir süreci ifade etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2022, s. 39).

Araştırmada birden fazla veri toplama aracına ihtiyaç duyulduğundan, nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması yöntemi tercih edilmiştir. Durum çalışması, araştırmacının belirli bir durumu derinlemesine anlamayı ve açıklamayı amaçladığı, bu bağlamda etkenlerin söz konusu durumu nasıl etkilediği ve durumdan nasıl etkilendiğinin kapsamlı biçimde incelendiği bir yaklaşımdır (Yıldırım ve Şimşek, 2022, s. 69). Bu yöntemde veriler, doğal bir ortamda ve sistematik bir şekilde toplanarak olayların nasıl ve neden meydana geldiği analiz edilir. Elde edilen bulgular, ilgili konunun anlaşılmasına katkı sağlarken, gelecekte gerçekleştirilecek araştırmalara da yön gösterici nitelik taşır (Subaşı ve Okumuş, 2017, s. 419-420).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2024-2025 eğitim-öğretim yılında bir devlet okulunda 5. sınıf düzeyinde Sosyal Bilgiler dersi veren öğretmenler oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde, amaçlı örnekleme türlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntemin seçilmesinin temel nedeni, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin 2024-2025 eğitim-öğretim yılında ilk kez 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde uygulanmaya başlanmış olmasıdır. Ölçüt örnekleme, araştırmacının belirli niteliklere sahip bireyler aracılığıyla daha derinlemesine ve anlamlı veriler elde etmesini sağlayan bir örnekleme yöntemidir (Cresswell, 2013). Bu doğrultuda, araştırmanın çalışma grubunu, söz konusu eğitim-öğretim yılı içerisinde 5. sınıf seviyesinde görev yapan on

Sosyal Bilgiler öğretmeni oluşturmıştır. Çalışma grubuyla ilgili ayrıntılar Tablo 3.1 ve Tablo 3.2’de sunulmaktadır.

Tablo 3.1 Çalışma grubunun cinsiyete göre dağılımı

	Cinsiyeti	%
Kadın	3	30
Erkek	7	70

Tablo 3.1’de görüldüğü gibi katılımcıların çoğu erkek (n=7), çok azı kadın (n=3) katılımcıdır.

Tablo 3.2 Mesleki kıdeme göre çalışma grubunun dağılımı

Yıl	Katılımcı Kodları	n	%
1-5	K2, K3, E3	3	30
6-10	E6	1	10
11-15	E2, E4, E5	3	30
16-20	-	-	-
20 yıl üstü	K1, E1, E7	3	30

Tablo 3.2 incelendiğinde katılımcıların genel olarak farklı mesleki deneyim yıllarına sahip olduğu görülmektedir. Yalnızca 16-20 yıl arasını temsil eden katılımcıya rastlanmamaktadır.

3.3. Araştırmanın Dokümanları

Araştırmanın dokümanları, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan aşırı ya da aykırı durum örneklemesiyle belirlenmiştir. Bu örnekleme türü, araştırma probleminin derinlemesine ve çok boyutlu bir biçimde anlaşılmasına katkı sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2022). Eğitimde yaşanan sorunları gidermek amacıyla 2023 Kasım itibarıyla öğretmenler, akademisyenler ve Millî Eğitim Bakanlığı yetkilileri iş birliği içinde çalışarak Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak metninin kapsamını belirler ve farklı alanlardaki öğretim programlarına uyarlanması geniş katılımlı çalıştaylarla şekillendirilir. Yüz yüze çalıştaylar ve çevrimiçi toplantılar sonucunda gerekli revizyonlar yapıldıktan sonra, taslak programlar akademisyenlerden oluşan alan komisyonları ve dış değerlendiricilerin görüşleri doğrultusunda nihai hâline getirilir (Kahramanoğlu vd., 2024, s. 504). Bu çerçevede, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM) Ortak Metni hazırlanır. Farklı disiplinler için oluşturulan taslak öğretim programları Mayıs 2024’te tamamlanır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024-2025 eğitim öğretim yılından itibaren kademeli olarak ortaokul beşinci sınıflardan

başlar. Bu nedenle çalışmada 5.sınıf Sosyal Bilgiler 1 ve 2 ders kitapları ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (MEB, 2024) araştırmada tercih edilmiştir.

Bu kitaplar;

- ✓ Gökhan, C. O., Yılmaz, F. G., Demirezer, H., Polat, M., Akpınar, M., Evin, Ö., Çelebi, S.T., Yabansu, Y. (2024). *5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabı 1. Kitap*. F. Torun, İ. Turan, H. Kılıç (Ed.), MEB Yayınları.
- ✓ Gökhan, C. O., Yılmaz, F. G., Demirezer, H., Polat, M., Akpınar, M., Evin, Ö., Çelebi, S.T., Yabansu, Y. (2024). *5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabı 2. Kitap*. F. Torun, İ. Turan, H. Kılıç (Ed.), MEB Yayınları.

Araştırmanın dokümanlarını oluşturan yukarıdaki kaynaklar Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu tarafından onaylanan 2024 Sosyal Bilgiler öğretim programı ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarından oluşmaktadır. Çalışmaya ilişkin kaynaklardan ders kitapları EBA (Eğitim Bilişim Ağı) üzerinden temin edilmiştir.

3.4. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmanın veri toplama araçlarını, 2024-2025 eğitim-öğretim yıllarında Talim ve Terbiye Kurulu tarafından okutulmasına onay verilen 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6 ve 7. Sınıflar) Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 dokümanları ve araştırmacı tarafından geliştirilen 5. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretmenlerine yönelik standartlaştırılmış açık uçlu görüşme formu oluşturmaktadır.

3.4.1 Standartlaştırılmış Açık Uçlu Görüşme Formu

Görüşme formunun hazırlanma sürecinde, araştırma amacına uygun olarak öncelikle literatür taraması yapılmış ve çokkültürlü eğitim, Sosyal Bilgiler öğretimi ve öğretmen görüşlerine yönelik daha önce yapılmış benzer çalışmalar incelenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda taslak sorular oluşturulmuş ve bu sorular, alanında uzman üç akademisyenin görüşüne sunulmuştur. Uzman değerlendirmeleri doğrultusunda bazı sorular yeniden yapılandırılmış, dil ve içerik açısından gerekli düzenlemeler yapılmıştır (Bkz. Ek 3).

Görüşme formunun uygulanabilirliğini ve anlaşılabilirliğini test etmek amacıyla, bir devlet okulunda görev yapan iki 5. sınıf Sosyal Bilgiler öğretmeniyle pilot uygulama

gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulamadan elde edilen geri bildirimler doğrultusunda soruların netliği ve sıralaması gözden geçirilmiş; böylece görüşme formunun son hâli oluşturulmuştur. Bu süreç, veri toplama aracının güvenilirliğini ve geçerliliğini artırmak amacıyla titizlikle yürütülmüştür.

Görüşme formu, içerik açısından iki ana bölümden oluşmaktadır:

- Birinci bölüm, katılımcıların demografik özelliklerine yönelik soruları içermektedir. Bu bölümde öğretmenin cinsiyeti, mesleki kıdemi, ders verdiği sınıf düzeyleri ile "çokkültürlülük" teması hakkında daha önce herhangi bir eğitim veya seminer alıp almadığına ilişkin sorular yer almaktadır.
- İkinci bölüm ise öğretmenlerin çokkültürlü eğitime ilişkin algı ve değerlendirmelerini ortaya koymaya yöneliktir. Bu bölümde katılımcılardan, "çokkültürlülük" kavramına dair kendi tanımlarını yapmaları istenmiş; Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çokkültürlülük temasına yer verilip verilmediğine, yer veriliyorsa bunun yeterli olup olmadığına ilişkin görüşleri alınmıştır. Ayrıca, kitaplarda yer alan çokkültürlülük temalı içeriklerin daha çok farklı kültürleri tanıtmaya mı, yoksa farklı kültürlerle bir arada yaşamaya mı vurgu yaptığına dair kişisel değerlendirmeleri de bu bölümde sorgulanmıştır.

3.4. Veri Toplama Süreci

Bu araştırmada veri toplama süreci beş temel aşamada yürütülmüştür. Her bir aşama, çokkültürlü eğitimin Sosyal Bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarındaki yansımalarının incelenmesi ile öğretmen görüşlerinin sistematik bir biçimde toplanmasını kapsamaktadır.

- Birinci aşamada 2024-2025 eğitim-öğretim yılında kullanılmak üzere hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları çokkültürlü içeriğe dair metin, görsel, etkinlik ve değerlendirme öğeleri içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir.
- İkinci aşamada, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6 ve 7. Sınıflar) Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 detaylı biçimde analiz edilmiştir. Programın temel yaklaşımı, özel amaçları, öğretim sürecine ilişkin esasları, öğrenme alanları amaç ve öğrenme çıktıları ve bileşenleri, öğrenme-öğretme yaşantılarına ilişkin açıklamalar, çokkültürlü eğitimin izleri açısından betimsel analiz yöntemiyle

değerlendirilmiştir. Bu süreçte, çokkültürlülükle doğrudan veya dolaylı ilişkilendirilebilecek hedef, öğrenme çıktıları ve uygulamalara odaklanılmıştır.

- Üçüncü aşamada, devlet okulunda görev yapan 5. sınıf Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çokkültürlü eğitime ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla standartlaştırılmış açık uçlu görüşme formu geliştirilmiştir. Görüşme formu, alan yazın ve araştırmanın amacı doğrultusunda oluşturulan sorulardan meydana gelmiştir. Hazırlanan taslak form, iki alan uzmanının görüşüne sunularak kapsam geçerliliği sağlanmış ve uzman önerileri doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Etik süreç kapsamında Sinop Üniversitesi Etik Kurulu'ndan onay alınmış (Bkz. Ek 1); ardından T.C. Millî Eğitim Bakanlığı'ndan araştırmanın yürütülmesi için gerekli yasal izinler temin edilmiştir (Bkz. Ek 2).
- Dördüncü aşamada onay sürecinin ardından, örneklem grubunu oluşturan on Sosyal Bilgiler öğretmeniyle görüşme verileri Google form aracılığıyla toplanmıştır.
- Son aşamada, toplanan nitel görüşme verileri içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Veriler, daha önceden belirlenen temalar doğrultusunda kodlanmış; benzer görüşler gruplandırılmış ve öğretmen ifadelerinden doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Elde edilen bulgular, araştırma soruları çerçevesinde yorumlanarak çokkültürlü eğitime yönelik genel eğilimler ortaya konmuştur.

3.5. Verilerin Analizi

Bu çalışmada elde edilen verilerin analizinde içerik analizi ve betimsel analiz yöntemlerinden yararlanılmıştır. Her bir veri toplama aracı için uygun analiz yöntemi belirlenmiş ve analiz süreci alt başlıklar altında ayrıntılı biçimde açıklanmıştır.

3.5.1 İçerik Analizi

Araştırmada, 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabından ve görüşme verilerinden elde edilen nitel veriler içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. İçerik analizi, verilerin belirli temalar ve kategoriler doğrultusunda sistematik şekilde kodlanması, sınıflandırılması ve yorumlanmasını sağlayan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2022). Bu süreçte, ders kitabındaki ve görüşme verilerindeki çokkültürlülük teması, araştırmacı

ve alan uzmanlarının birlikte gerçekleştirdiği kodlama çalışmaları sonucunda ortaya çıkan tema ve kategoriler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

İçerik analizi süreci beş aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk olarak, ders kitabındaki (tüm metinler, haber içerikleri, görseller, etkinlikler, dijital etkinlikler ve sorular) ve görüşme verilerindeki içerik çokkültürlülük bağlamında dikkatle okunmuş ve incelenmiştir. İkinci aşamada, bu metinlerden anlamlı ifadeler ve pasajlar seçilerek kodlanmıştır. Üçüncü aşamada, kodlar benzerliklerine göre gruplandırılarak kategorilere ayrılmıştır. Dördüncü aşamada, kategoriler temalar altında toplanmış ve beşinci aşamada elde edilen temalar yorumlanarak analiz edilmiştir. Kodlama ve kategorileendirme sürecinde, araştırmacı ve alan uzmanı arasında karşılıklı kontrol ve görüş alışverişi sağlanarak Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği güvenilirlik formülü kullanılarak yapılan hesaplamada, kodlayıcılar arası uyum %80'in üzerinde çıkmıştır ve güvenilirlik artırılmıştır.

Araştırma kapsamında belirlenen tema ve kategoriler ile ders kitabından seçilen örnekler Tablo 3.3'te sunulmuştur:

Tablo 3.3 5. sınıf Sosyal bilgiler ders kitabında içerik analizinde belirlenen temalar, kategoriler ve örnekleri

Tema	Kategori	Ders Kitabından Örnekler
Farklı Kültürlerle Birlikte Yaşamak	Kültürel Etkileşim	"Farklı kültürlerden insanlar birbirlerinin geleneklerini öğrenerek ortak değerler oluşturur." (s. 45)
	Kültürel değerler, saygı ve misafirperverlik	"Misafirperverlik, farklı kültürler arasında saygı ve dostluk köprüleri kurar." (s. 52)
	Farklı kültürlerle birlikte yaşama	"Toplumumuzda farklı kültürlerin bir arada yaşaması, zenginlik kaynağıdır." (s. 60)
	Tarihsel ve coğrafi kültürel bağlar	"Coğrafyamızda yüzyıllardır bir arada yaşayan farklı kültürler, ortak tarih ve coğrafyayı paylaşır." (s. 58)
Farklı Kültürleri Tanımak	Farklı kültürleri tanıma ve tanıtmak	"Dünya üzerindeki farklı kültürleri tanıyarak, onları daha iyi anlamamız mümkündür." (s. 66)
	ortak kültürel öğeleri tanıma	"Müzik, yemek ve sanat gibi ortak kültürel öğeler insanları birbirine yakınlaştırır." (s. 70)

Bu örnekler, ders kitabının çokkültürlü eğitime ilişkin tema ve kategorilerle nasıl analiz edildiğini göstermektedir. İçerik analizi sayesinde çokkültürlülüğün ders kitabındaki yansımaları hem kavramsal hem de uygulamalı boyutlarıyla ortaya konmaya çalışılmıştır.

Tablo 3.4 Görüşme verilerinin içerik analizi ile belirlenen temalar, kategoriler ve örnekleri

Tema	Kategori	Kod	Görüşler
	Kültürel Hoşgörü	Hoşgörü	"Her kültüre hoşgörü olup hiçbirini dışlamadan uyum sağlamak." (K2)

Çokkültürlülük	Kültürel Mozaik Anlayışı	Kültürel harmanlama	“Farklı kültürlerin bir arada yaşaması sonucu toplumda meydana gelen kültürel mozaik denilebilir ki özünde zaman içinde değişik sebeplere bağlı olarak bir araya gelmiş farklı etnik kökenli milletlerin geçmişten gelen gelenek, görenek, örf, adet vb. unsurları harmanlayıp gündelik hayatta davranışa yansımaları bulunmaktadır” (E1) “Bölgesel ve etnik farklılıkların harmanlanması” (E7).
	Farklı Kültürlerin Bir Arada Yaşaması	Bir arada yaşam, birden fazla kültür. Farklı kültürel faaliyet,	“Farklı kültürlerin bir arada yaşamasıdır.” (E2), “Birden fazla kültürlerin aynı toplum içinde yaşamasıdır” (K3), “Bir toplumda yaşayan birden fazla kültürlerdir. Bu toplum bir ülke, bir il, bir mahalle hatta bir apartman veya bir aile bile olabilir” (E5), “Bir toplumda farklı farklı kültürel faaliyetlerin etken olması” (E6).
	Kültürlerin Etkileşimiyle Yeni Kültür Oluşumu		“Birden fazla kültürü içeren ve bu kültürlerin birbirine bağlantılı olarak oluşan yeni ve üst bir kültür” (E3).

3.5.2 Betimsel Analiz

Çalışmada Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6 ve 7. Sınıflar) Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 betimsel olarak analiz edilmiştir. Betimsel analiz, nitel verilerin sistematik bir biçimde çözümlenmesi ve belirli temalar etrafında açıklanması amacıyla kullanılan bir veri analiz yöntemidir. Bu yöntem, araştırmacının önceden belirlediği temalar doğrultusunda verileri düzenlemesine ve elde edilen bulguları okuyucunun kolayca anlayabileceği biçimde sunmasına olanak tanır (Yıldırım ve Şimşek, 2022). Betimsel analizde amaç, araştırmanın amacı doğrultusunda toplanan verileri doğrudan alıntılarla destekleyerek açıklamak ve katılımcıların görüşlerini anlamlı bir bütünlük içerisinde yansıtmaktır (Miles ve Huberman, 1994). Betimsel analiz, genellikle önceden belirlenmiş teorik temalara dayalı olarak yürütüldüğü için daha yapılandırılmış bir analiz yaklaşımıdır. Bu sayede, hem verilerin sistematik biçimde sunulması sağlanır hem de karşılaştırma yapılabilirliği artar. Ayrıca, araştırma bulgularının başka araştırmalarla ilişkilendirilmesine ve tartışılmasına da olanak tanır (Creswell, 2013). Görüşme verileri betimsel analiz yöntemiyle daha önceden belirlenen temalar doğrultusunda kodlanmış;

benzer görüşler gruplandırılmış ve öğretmen ifadelerinden doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Elde edilen bulgular, araştırma soruları çerçevesinde yorumlanarak çokkültürlü eğitime yönelik genel eğilimler ortaya konmuştur.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6 ve 7. Sınıflar) Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024'te çokkültürlülük eğitimine ilişkin betimsel analiz kapsamında aşağıdaki bileşenler odak alınmıştır:

- **Öğrenme alanının içerik yapısı:** Programda yer alan konuların çokkültürlü yapı ile ilişkilendirilme biçimi, içerik düzeyinde ele alınmıştır. Bu noktada, farklı kültürlerin tanıtılması, kültürel çeşitliliğe saygı gibi değerlerin hangi temalarda işlendiği incelenmiştir.
- **Öğrenme çıktıları ve süreç bileşenleri:** Öğrencilerin kazanması beklenen bilgi, beceri ve tutumların çokkültürlülükle ilişkisi değerlendirilmiştir. Özellikle kültürel farklılıklara hoşgörü, empati ve birlikte yaşama bilincine yönelik kazanımlar analiz edilmiştir.
- **Öğrenme-öğretme yaşantıları:** Programda önerilen etkinlik örneklerinin, öğrencilerin farklı kültürel kimlikleri tanımalarına ve anlamalarına yönelik olarak nasıl yapılandırıldığı irdelenmiştir.
- **Farklılaştırma uygulamaları:** Öğrenci çeşitliliğine dayalı öğretim stratejileri ve çokkültürlü sınıf ortamına uygun uyarlamalar gözden geçirilmiştir.
- **Ölçme ve değerlendirme – öğrenme kanıtları:** Çokkültürlülük bağlamında öğrencilerin bilgi ve becerilerinin nasıl değerlendirileceğine yönelik örnek ölçme araçları ve öğrenme kanıtları analiz edilmiştir.

Bu betimsel analiz sürecinde, veriler doğrudan ilgili öğretim programı dokümanından alınmış ve araştırmanın amacı doğrultusunda tematik çerçevede çözümlenmiştir. Amaç, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde çokkültürlü eğitime ilişkin nasıl bir yaklaşım benimsendiğini sistematik biçimde ortaya koymak ve programın çokkültürlülüğü destekleyici yönlerini belirlemek olmuştur.

3.5.3 Geçerlik ve Güvenirlik

Bu araştırmada verilerin geçerlik ve güvenirliliğini sağlamak amacıyla nitel araştırma ilkeleri doğrultusunda çeşitli yöntem ve stratejiler kullanılmıştır. Geçerlik (doğruluk) ve

güvenirlik (tutarlılık), nitel araştırmalarda araştırma sürecinin şeffaf ve denetlenebilir olmasını sağlamak için kritik öneme sahiptir (Yıldırım ve Şimşek, 2022, s. 269). Araştırmada iç geçerliği artırmak için veri çeşitliliği (triangulation) stratejisi benimsenmiştir. Bu kapsamda; Sosyal Bilgiler ders kitabı içerikleri, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli öğretim programı dokümanları ve öğretmen görüşmeleri bir arada değerlendirilmiştir. Bu çoklu veri kaynakları, elde edilen bulguların birbiriyle tutarlılığını ortaya koyarak yorumların gücünü artırmıştır (Patton, 2015). Görüşme formunun kapsam geçerliği, alan uzmanlarının görüşleri alınarak sağlanmıştır. Uzman görüşleri doğrultusunda sorular yeniden yapılandırılmış ve anlam bütünlüğü korunmuştur. Ayrıca soruların açık uçlu ve açıklama gerektiren yapıda olmasına özen gösterilerek katılımcıların kendi deneyim ve bakış açılarını ayrıntılı biçimde ifade etmelerine imkân tanınmıştır (Creswell, 2013). Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için kodlayıcılar arası uyum tekniği kullanılmıştır. Görüşme verileri, tematik içerik analiziyle çözümlenmiş ve elde edilen kodlar ikinci bir araştırmacı ile karşılaştırılmıştır. Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği formül kullanılarak yapılan hesaplamada, kodlayıcılar arası uyum %80'in üzerinde çıkmıştır. Bu oran, analiz sürecinin güvenilir olduğunu göstermektedir. Ayrıca, elde edilen bulgular doğrudan alıntılarla desteklenerek yorumların dayanakları somutlaştırılmıştır. Bu uygulama, aktarılabilirlik ilkesine hizmet ederken okuyucunun verileri kendi bağlamına uyarlayarak değerlendirmesine olanak tanımaktadır (Lincoln ve Guba, 1985). Araştırma süreci ve verilerin analizi ayrıntılı biçimde raporlanarak şeffaflık ve denetlenebilirlik ilkeleri gözetilmiştir. Böylece çalışmanın başka araştırmacılar tarafından izlenebilir olması ve benzer koşullarda tekrar edilebilirliği mümkün hale getirilmiştir. Aynı zamanda katılımcı mahremiyetini korumak amacıyla isimler verilmemiş, bunun yerine E1, K1 gibi kodlamalar kullanılmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde, 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı, öğretim programı ve çokkültürlülük konusuna yönelik öğretmen görüşlerine ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular, araştırmanın alt problemleri doğrultusunda düzenlenmiş ve sistematik bir şekilde sunulmuştur.

4.1. Birinci Alt Problem 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Çokkültürlülüğe İlişkin Bulgular

5. Sınıf SBD kitabından analiz edilen çokkültürlülük bağlamında farklı kültürlere ilişkin tema ve kategorilere Tablo 4.1’de yer verilmektedir.

Tablo 4.1 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında farklı kültürlere ilişkin tema ve kategorileri

Tema	Kategori
Farklı Kültürlerle Birlikte Yaşamak	Kültürel Etkileşim Kültürel Değerler, Saygı ve Misafirperverlik Farklı Kültürlerle Birlikte Yaşama Tarihsel ve Coğrafi Kültürel Bağlar
Farklı Kültürleri Tanımak	Farklı Kültürleri Tanıma ve Tanıtma Ortak Kültürel Öğeleri Tanıma

Tablo 4.1’de görüldüğü üzere, incelenen 5. sınıf SBD kitabında farklı kültürlerle ilgili içerikler iki ana tema çerçevesinde ele alındı. Bu temalar “Farklı Kültürlerle Birlikte Yaşamak” ve “Farklı Kültürleri Tanımak” şeklinde belirlendi. “Farklı Kültürlerle Birlikte Yaşamak” temasına yönelik içerikler; kültürel etkileşim, kültürel değerler, saygı ve misafirperverlik, farklı kültürlerle birlikte yaşama ile tarihsel ve coğrafi kültürel bağlar alt kategorileriyle ilişkilendirildi. “Farklı Kültürleri Tanımak” temasına yönelik içerikler ise farklı kültürleri tanıma ve tanıtma ile ortak kültürel öğeleri tanıma alt kategorileri kapsamında sınıflandırıldı. Bu sınıflandırmaya ilişkin bulgular temalar ve alt kategoriler çerçevesinde sunulacaktır.

4.1.1. Farklı Kültürlerle Birlikte Yaşamak Temasına İlişkin Bulgular

5. sınıf SBD kitabında elde edilen “Farklı Kültürlerle Birlikte Yaşamak” temasına ilişkin bulgulara Tablo 4.2’de yer verilmektedir.

Tablo 4.2 5. sınıf SBD kitabında “Farklı Kültürlerle Birlikte Yaşamak” temasına ilişkin alt kategoriler ve kodlar

Alt Kategoriler	Kodlar	f
Kültürel Etkileşim	- Türkiye’de farklı bir kültürün (Hollandalı) Türk kültürü ile etkileşimi - Türkiye’de farklı bir kültürün (Ganalı) Türk kültürü ile etkileşimi - Türkiye’de farklı bir kültürün (Suriyeli) Türk kültürü ile etkileşimi - Farklı bir kültürün (Almanya) Türk kültürü ile etkileşimi - Farklı bir kültürün (Avusturya Büyükelçiliği) Türk kültürüne uyumu - KKTC’li Türklerin Adadakilerle kültürel etkileşimi. - Türk kültürünün farklı kültüre (İspanya) uyumu	7
Kültürel Değerlere Saygı ve Misafirperverlik	- Misafir kültürü (ağırlama) - Misafir kültürü (hoş karşılama) - Misafir kültürü (sevgi ve saygı ile karşılama) - Göçle gelen farklı kültüre insani bir yaklaşım gösterme - Farklı kültüre saygı duymanın önemini ve birlikte yaşamaya etkisini benimsetme - Anadolu topraklarının farklı kültürü barındırması tarihsel miras farklı kültürlere saygı duyma davranışı kazandırma - Geleneksel sportif faaliyetlerin kültüre saygı ve birlikte yaşam kültürünü desteklemesini kavratma - Kültürel özelliklere saygıyı fark ettirme	8
Farklı Kültürlerle Birlikte Yaşamak	- Türkiye’ye özgü kültürel etkinliğin (Aşure) farklı kültürde (Almanya) birleştirici etkisi - Farklı kültürlerin birlikteliğinin kültürel zenginlik oluşturduğunu kavratma - Türklerin farklı kültürlerle bir araya gelmesini gerektiren durumları kavratma - Geleneksel sportif faaliyetlerin kültüre saygı ve birlikte yaşam kültürünü desteklemesini kavratma - Farklı kültürlerde ortak kültürün birlikte yaşamaya katkısını kavratma - Milli kültürümüzden ve diğer kültürlerden örnekler verme farklı kültürlerin bir araya gelmesini sağlayan durumları örnekleme (Kavratma) - Farklı kültürel değerlerin bir arada yaşamasının sembolü (Mostar Köprüsü)	7
Tarihi ve Coğrafi Kültürel Bağlar	- Tarihsel bağlarla Balkanlarda (Kuzey Makedonya) gelişen kültürel etkileşimi kavratma - KKTC ile tarihi kültürel bağı fark ettirme - KKTC ile tarihi kültürel bağı fark ettirme - KKTC ile tarihi kültürel bağı onaylatma	4
Toplam		26

Tablo 4.2 incelendiğinde, 5. sınıf SBD kitabında “Farklı kültürlerle birlikte yaşamak” temasına yönelik içeriklerin belirli alt kategoriler etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu alt kategorilerin sırasıyla “Kültürel değerlere saygı ve misafirperverlik” (f=8), “Kültürel etkileşim” (f=7) ve “Farklı kültürlerle birlikte yaşama” (f=7) ve “Tarihi ve coğrafi kültürel bağlar” (f=4) alt kategorisine ait olduğu görülmektedir. Bu durum, ders kitabının farklı kültürlerle birlikte yaşamaya yönelik çok boyutlu bir yaklaşım

benimsediğini ve kültürel çeşitliliğin farklı yönleriyle öğrencilere aktarılmaya çalışıldığını göstermektedir. Temaya ilişkin ayrıntılı bulgular, aşağıda alt kategoriler başlığı altında sunulmuştur.

4.1.1.1. “Kültürel Etkileşim” alt kategorisine ilişkin bulgular

5. sınıf SBD kitabında “Kültürel Etkileşim” alt kategorisine ilişkin bulgulara Tablo 4.3’te yer verilmektedir.

Tablo 4.3 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Kültürel Etkileşim” alt kategorisine ilişkin kodlar ve içerik türleri

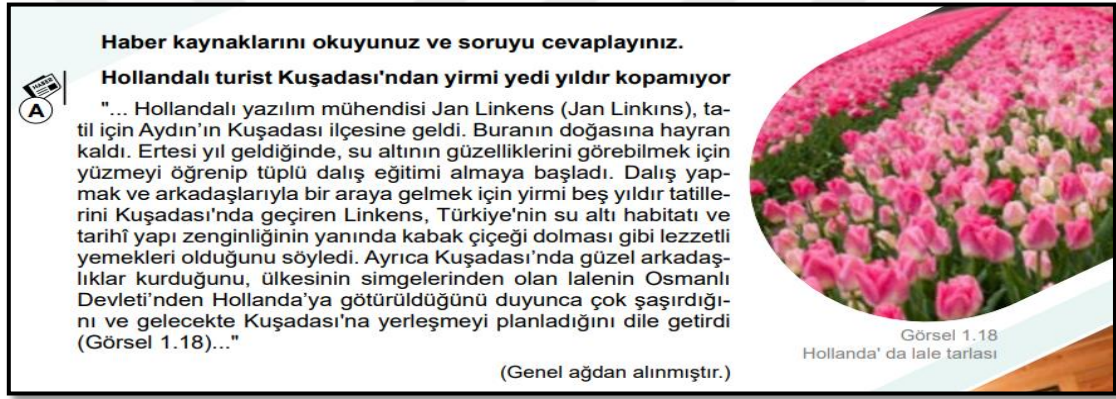
Alt Kategori	Kodlar	İçerik Türleri					
		Metin İçi Anlatım	Görsel	Etkinlik	Soru	Dijital Etkinlik	Haber
Kültürel Etkileşim	Türk Kültürü ile etkileşim (Hollandalı, Ganalı, Suriyeli, Alman, Avusturyalı)	1	3	1			3
	Türklerin (KKTC’li) farklı kültür ile etkileşimi	1					
	Türk kültürünün farklı kültüre (İspanya) uyumu			1			
Toplam		2	3	2	-	-	3

Tablo 4.3 incelendiğinde, 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Kültürel Etkileşim” alt kategorisine ilişkin belirlenen kodların dağılımı dikkat çekici bulgular sunmaktadır. “Türk Kültürü ile etkileşim (Hollandalı, Ganalı, Suriyeli, Alman, Avusturyalı)” koduna ait içerikler; 1 metin içi anlatım, 3 görsel, 1 etkinlik, 3 haber kaynağı ile desteklenmiştir. “Türklerin (KKTC’li) farklı kültür ile etkileşimi” koduna ait yalnızca 1 metin içi anlatım ile yer verilirken, “Türk kültürünün farklı kültüre uyumu (İspanya)” koduna ise yalnızca 1 etkinlik kapsamında yer verildiği görülmektedir. Tablodaki veriler incelendiğinde “Kültürel Etkileşim” alt kategorisine ait toplamda 7 örnekte en fazla kullanılan içerik

türlerinin görsel (n=3) ve haber kaynaklarına (n=3) yer verildiği buna karşılık soru, dijital kaynak ve dijital etkinlik türlerine yer verilmediği görülmektedir. Ayrıca etkinlik, metin içi anlatım gibi öğrencinin konuya aktif katılımını destekleyebilecek içeriklerin ise sınırlı düzeyde kullanıldığı dikkat çekmektedir. Sonuç olarak, ders kitabında kültürel etkileşim konusuna kısmen yer verilmiş olsa da bu içeriklerin hem çeşitlilik hem de öğretimsel derinlik açısından sınırlı olduğu görülmektedir.

5. sınıf SBD kitabında “Kültürel Etkileşim” alt kategorisi kapsamında değerlendirilen Türk kültürü ile etkileşim, Türklerin kültürel etkileşimi ve Türk kültürünün farklı kültüre uyumuna ait örnekler

5. sınıf SBD kitabında “Kültürel Etkileşim” alt kategorisi kapsamında değerlendirilen “Türk kültürü ile etkileşim” koduna ait örnekler aşağıda yer almaktadır:

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 27)

Şekil 4.1 Türkiye’de farklı bir kültürün (Hollandalı) Türk kültürü ile etkileşimi ile ilgili görsel ve genel ağ haberi

Şekil 4.1’de verilen genel ağ haberi ve görsel örneği 5. sınıf SBD kitabında “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu içerisinde yer almaktadır. İçerik Türk kültürünün yabancı bir kişi üzerindeki etkisini somut bir örnekle ortaya koymaktadır. İlgili örnekte Hollandalı turistin Türkiye’ye yönelik ilgisi yalnızca doğal güzelliklerle sınırlı kalmayıp, su altı sporları, gastronomi ve kültürel tarih gibi farklı alanlara da yayılarak çok boyutlu bir kültürel etkileşime dönüştüğü görülmektedir. Ayrıca, Osmanlı kültüründen Hollanda’ya geçmiş olan lale örneği üzerinden, karşılıklı kültürel aktarım da vurgulanmaktadır. İçeriğin yan tarafında Lale örneğini destekleyici görsel kullanılmıştır. Bu durum, ders kitabında kültürel

Ganalı doktor adayı Karadeniz kültürünü tanıtıyor

"... Ganalı Yahaya Abdulai (Yahaya Abdulayi), 2018'de tıp eğitimi almak için Rize'ye geldi. Türkçe öğrenen Abdulai, yöre kültürünü öğrenmek amacıyla çeşitli etkinliklere katıldı. Rize'yi ve Türk kültürünü benimseyip çok seven Abdulai buraya yerleşmeye karar verdi. Kendi kültürünü yöre halkına tanıttı, bölgenin bazı türkülerini ve horon oynamayı öğrendi (Görsel 1.19). Rize'yi ziyaret eden yabancı turistlere horon oynatıp onlara türkü söyledi. Etkinlik videolarını çeşitli sosyal medya platformlarında paylaşmaya başladı. Büyük beğeni gören Abdulai'nin videoları, bazı sosyal medya platformlarında 1 milyonun üzerinde izlenme sayısına ulaştı. Sosyal medya aracılığı ile yurt dışından bile kendisine ulaşanların olduğunu söyleyen Abdulai, Afrika'dan gelip böyle bir kültürü öğrenmesi, horon oynaması ve türkü söylemesinin insanları şaşırttığını dile getirdi. Yöre sakinleri de Abdulai'yi benimseyerek onu manevi evlatları olarak kabul ettiklerini belirttiler..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 1.19
Karadeniz horonu

Şekil 4.2 Türkiye’de farklı bir kültürün (Ganalı) Türk kültürü ile etkileşimi ile ilgili görsel ve genel ağ haberi

Türk ve Suriyeli aileler dostluk sofrası kuruyor

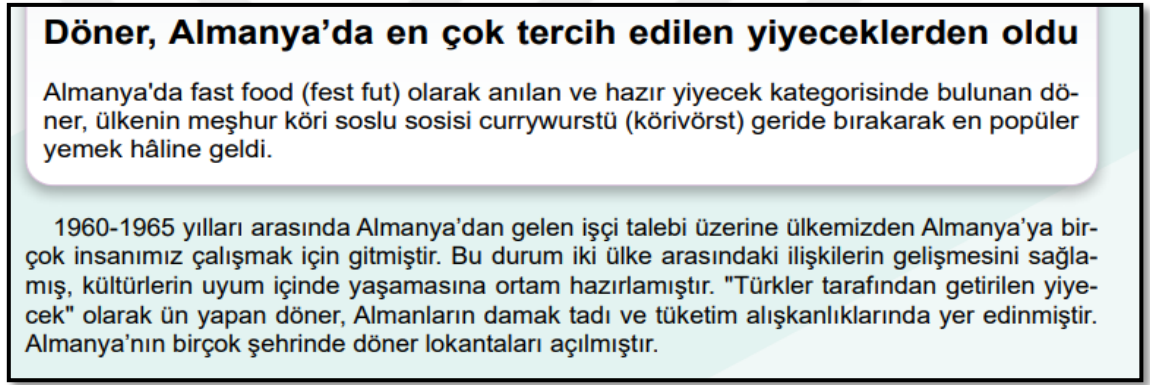
"... Fansa ailesi, Suriye'deki iç çatışmalardan Türkiye'ye sığındı. Bir iftarda arkadaşları Arıkan ailesi ile bir araya geldiler. Arıkan ailesine Türkiye'de acuka olarak bilinen geleneksel yemekleri muhammarayı ikram ettiler (Görsel 1.20). Türklerle bir arada yaşadıkları için mutlu olduklarını ifade eden Fansa ailesi "Türlere yemeklerimizi tanıtmaktan mutluluk duyuyoruz. Biz Türk yemeklerini çok seviyoruz. İnşallah onlar da bizim yemeklerimizi severler. Türklerle aramız çok iyi. Birçok Türk arkadaşımız var. Bizim için zorlu geçen süreçte bize çok yardımcı oldular." ifadelerini kullandılar. Arıkan ailesi de birlikte, uyum içinde yaşamaktan, birbirlerinin kültürlerini öğrenmekten mutluluk duyduklarını dile getirdiler..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

37

Şekil 4.3 Türkiye’de farklı bir kültürün (Suriyeli) Türk kültürü ile etkileşimi ile ilgili görsel ve genel ağ haberi

Şekil 4.3’te verilen içerik genel ağ haberi ve görsel örneği 5. sınıf SBD kitabında “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu içerisinde yer almaktadır. İçerik Türk ve Suriyeli aileler arasında kurulan karşılıklı kültürel etkileşimi ve toplumsal uyumu somut bir örnekle ortaya koymaktadır. Ortak bir sofrada etrafında buluşan iki farklı kültürün temsilcileri, yemek paylaşımı aracılığıyla birbirlerinin kültürel değerlerini tanıma ve benimseme sürecine girmiştir. Bu durum, ders kitabında kültürel etkileşim temasının gündelik yaşamdan örneklerle işlendiğini ve öğrencilerde çokkültürlü yaşama dair olumlu tutumların geliştirilmesinin hedeflendiğini göstermektedir. Kitapta ilgili içerik ile uyumlu görsel de kullanılmıştır.

(5. SBD Kitabı, 2024, s. 28)

Şekil 4.4 Türkiye’de farklı bir kültürün (Alman) Türk kültürü ile etkileşimi ile ilgili metin içi anlatım

Şekil 4.4’te verilen metin içi anlatım örneği 5. sınıf SBD kitabında “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu içerisinde yer almaktadır. İçerik göç yoluyla başlayan kültürel etkileşimin yemek kültürü üzerinden kalıcı hale geldiğini vurgulamaktadır. Dönerin Almanya’da en fazla tercih edilen yiyeceklerden biri olması, Türk kültürünün başka bir toplumda benimsenmesine de bir örnektir.

Senaryo 1

Ankara’da bulunan Avusturya Büyükelçiliğine çalışmak üzere gelen Peter ve Anna, oğulları Stefan’ı (Sitefin) elçiliğe yakın bir okula kaydettirmiştir. Stefan; doğup büyüdüğü evi, okulu ve arkadaşlarını geride bırakmak zorunda kalmıştır. Yeni bir kültür ve bilmediği bir dille karşılaşan Stefan, kendisini ifade etmekte zorlanmıştır. Ancak babası, kültürel zenginliklerin paylaşma ve bütünleşme ortamı sağlayıp milletler arasındaki ön yargıları ortadan kaldırdığını, insanların birbirine saygı duyduğu bir ortam oluşturduğunu Stefan’a anlatmıştır. Bunun bilincinde olan Stefan, edindiği yeni arkadaşları ile etkileşim içinde bulunarak Türkçeyi ve Türk kültürünü öğrenmeye çalışmaktadır. Ayrıca Stefan, arkadaşlarıyla kültürümüzü yansıtan

.....

.....

.....

.....

- Senaryoyu, yabancı arkadaşınızın ülkemize uyumu için yapılması gerekenler ile kültürel özelliklere saygı duymayı vurgulayan ifadeler ve örneklerle tamamlayıp canlandırınız.

(5. SBD Kitabı, 2024, s. 30)

Şekil 4.5 Türkiye’de farklı bir kültürün (Avusturyalı) Türk kültürü ile etkileşimi ile ilgili etkinlik

Şekil 4.5’te verilen etkinlik örneği 5. sınıf SBD kitabında “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu içerisinde yer almaktadır. İçerik, yabancı bir öğrencinin Türk kültürüne uyum sürecini ve kültürel etkileşimin karşılıklı öğrenme ve saygı temelinde nasıl gerçekleştiğini vurgulamaktadır. Etkinlik, öğrencilerde kültürel farkındalık ve hoşgörü geliştirmeyi amaçlamaktadır.

5. sınıf SBD kitabında “Kültürel Etkileşim” alt kategorisi kapsamında değerlendirilen “Türklerin farklı kültür ile etkileşimi (KKTC)” koduna ait örnek aşağıda yer almaktadır:

Kıbrıs Türkleri Anadolu’dan adaya göç ederlerken kültürlerini, sosyal yaşamlarını ve inançlarını birlikte getirmişler ve zaman içinde ada kültürüyle bunları harmanlayıp gelecek nesillere aktarmışlardır. Bu yüzden ülkemiz ve Kuzey Kıbrıs Türk kültürü arasında benzer birçok kültürel unsur bulunmaktadır. KKTC ile ülkemiz arasındaki kültürel özelliklerin benzerliğine ilişkin bazı örnekler verilmiştir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 25)

Şekil 4.6 KKTC’li Türklerin Adadakilerle kültürel etkileşimi ile ilgili metin içi anlatım

Şekil 4.6’da verilen metin içi anlatım örneği 5. sınıf SBD kitabında “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu içerisinde yer almaktadır. İçerik, Kıbrıslı Türklerin adadakilerle kültürel etkileşimini ve Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasındaki ortak kültürel mirası vurgulamakta ve kültürel etkileşimin tarihsel göç süreciyle şekillendiğini göstermektedir.

5. sınıf SBD kitabında “Kültürel Etkileşim” alt kategorisi kapsamında değerlendirilen “Türk kültürünün farklı kültüre uyumu (İspanya)” koduna ait örnek aşağıda yer almaktadır:

Senaryo 2

İstanbul doğumlu yetenekli bir sporcu, küçük yaşta başladığı futbol kariyerine yeni bir sayfa ekleyerek İspanya’nın büyük bir futbol takımına transfer oldu. Genç yetenek, bu transfer ile Türkiye’den yurt dışına giden en genç sporculardan biri oldu. Yabancı olduğu bir kültür ve ülkede futbolun sosyal hayata uyum sağlamasına katkıda bulunduğunu dile getiren genç futbolcu, İspanya futboluna renk kattı. Genç sporcu futbol sayesinde farklı ülkelerden sporcuların bir araya geldiğini, kaynaştığını söyledi. Bir Türk olarak İspanya’da top koşturan futbolcu hem İspanya hem de Türk kültürünün temsilcisi oldu. Futbolun saygı, nezaket, anlayış gibi olumlu duyguları geliştirdiğini ve ön yargıları da ortadan kaldırdığını söyleyen futbolcu, futbol sayesinde paylaşımcılığın

● Senaryoyu, gittiğiniz ülkedeki insanlarla uyum içinde yaşama kültürü oluşturmaya katkıda bulunacak ifadeler ve örneklerle tamamlayıp canlandırınız.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 31)

Şekil 4.7 Türk kültürünün farklı kültüre (İspanya) uyumu ile ilgili etkinlik

Şekil 4.7’de verilen etkinlik örneği kitabın “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu içerisinde, sayfa 31’de yer almaktadır. İçerik, sporun kültürler arası etkileşimi destekleyen bir araç olabileceğini göstermektedir. Bununla birlikte genç bir Türk sporcunun farklı bir ülkede kendi kültürünü temsil etmesi ve bulunduğu topluma uyum sağlaması, kültürel etkileşimin karşılıklı öğrenme ve paylaşım yoluyla gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.

4.1.1.2 “Kültürel Değerlere Saygı ve Misafirperverlik” alt temasına ilişkin bulgular

5. sınıf SBD kitabında “Kültürel Değerlere Saygı ve Misafirperverlik” alt kategorisine ilişkin bulgulara Tablo 4.4’te yer verilmektedir.

Tablo 4.4 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Kültürel Değerlere Saygı ve Misafirperverlik” alt kategorisine ilişkin ilişkin kodlar ve içerik türleri

Alt Kategori	Kodlar	İçerik Türleri					
		Metin İçi Anlatım	Görsel	Etkinlik	Soru	Dijital Kaynak	Haber
Kültürel Değerlere Saygı ve Misafirperverlik	Misafir kültürü (ağırlama) / Misafir kültürü (hoş karşılama) / Misafir kültürü (sevgi ve saygı ile karşılama) / Farklı kültüre insani bir yaklaşım gösterme	3	1		1	2	
	Farklı kültüre saygı duymanın önemini kavratma ve birlikte yaşamaya etkisini benimsetme / Farklı kültürlere saygı duyma davranışı kazandırma / Sportif faaliyetlerin kültüre saygı ve birlikte yaşam kültürünü desteklemesini kavratma / Kültürel özelliklere saygıyı fark ettirme			3	1		1
Toplam		3	1	3	2	2	1

Tablo 4.4 incelendiğinde, “Kültürel Değerlere Saygı ve Misafirperverlik” alt kategorisine ilişkin içeriklerin dağılımı şu şekilde öne çıkmaktadır: “Misafir kültürü (ağırlama, hoş karşılama, sevgi ve saygı ile karşılama)” ile “farklı kültüre insani bir yaklaşım gösterme” kodlarına yönelik olarak 3 metin içi anlatım, 1 görsel, 1 soru ve 2 dijital kaynak örneğine yer verildiği görülmektedir. “Farklı kültüre saygı duymanın önemini ve birlikte yaşama etkisini onaylatma”, “farklı kültürlere saygı duyma davranışı kazandırma”, “sportif faaliyetlerin kültüre saygı ve birlikte yaşam kültürünü desteklemesini kavratma” ve “kültürel özelliklere saygıyı fark

ettirme” kodlarına ise 3 etkinlik, 1 soru ve 1 haber örneği ile yer verilmektedir. Veriler genel olarak değerlendirildiğinde bu alt kategoriye ilişkin toplam 12 içerik örneği içerisinde en fazla etkinlik (n=3) ve metin içi anlatım (n=3) türlerine yer verildiği; buna karşılık en az dijital kaynak (n=1) ve habere (n=1) yer verildiği dikkat çekmektedir. Ancak genel bağlamda değerlendirildiğinde, “*Kültürel Değerlere Saygı ve Misafirperverlik*” temasının yalnızca tanımsal düzeyde bırakılmadığı, öğrencilerin günlük yaşamda içselleştirebileceği bir değer unsuru olarak işlendiği söylenebilir. Bu yönüyle tema, öğrencilerin kültürel çeşitliliğe duyarlı bireyler olarak yetişmesine katkı sağlayacak şekilde yapılandırılmıştır. Yine de dijital çağın gereklilikleri doğrultusunda dijital etkinlik ve kaynakların artırılması, öğrencilerin öğrenme sürecine aktif katılımını güçlendirecek önemli bir gelişme olacaktır.

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Kültürel Değerlere Saygı ve Misafirperverlik” alt kategorisi kapsamında elde edilen kodlara ait örnekler aşağıda yer almaktadır.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 21)

Şekil 4.8 Misafir kültürü (ağırlama) ile ilgili dijital kaynak, görsel ve metin içi anlatım

Şekil 4.8’de verilen metin içi anlatım, dijital kaynak ve görsel örneği 5. sınıf SBD kitabında “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu içerisinde yer almaktadır. İçerikte 23 Nisan’ın yabancı çocuklarla birlikte kutlanması, Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan misafirperverlik anlayışını yansıtmaktadır. Türkiye’nin misafir ettiği yabancı çocuklar aracılığıyla hem kültürel değerlerini paylaştığını hem de dostluk ve barış mesajı verdiğini göstermektedir; bu durum, misafirperverlik kültürünün ulusal bir bayrama yansıyan

toplumsal bir anlayışa dönüştüğünü ve birlikte yaşama vurgusu taşıyan anlamlı bir örnek olduğunu ortaya koymaktadır.

.....

- "Ülkemize yurt dışından eğitim veya turizm amaçlı birçok misafir gelmektedir. Bizler, Türk misafirperverliği gereği bu misafirlere dil, din, renk ayrımı yapmayız. Kültürel zenginliklere hep olumlu yaklaşırız."

Yukarıdaki metinde hangi değerlere vurgu yapılmıştır?

.....

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 44)

Şekil 4.9 Misafir kültürü (hoş karşılama) ile ilgili soru

Şekil 4.9’da verilen soru örneği 5. sınıf SBD kitabında “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanını içerisinde “1. Öğrenme Alanı Örnek Sorular” bölümünde yer almaktadır. İçerik, Türk toplumunun misafir kültürünü yansıtmakta, dil, din ve renk ayrımı yapmadan misafirleri hoşgörüyü karşılamaktan bahsetmektedir. Bu yaklaşım öğrencide farklı kültürlerle bir arada yaşamının mümkün ve değerli olduğu algısı oluşturmaktadır.

Ülkemize yurt dışından eğitim veya turizm amaçlı birçok misafir gelmektedir (Görsel 1.22). Bizler, kültürümüzün önemli bir değeri olan Türk misafirperverliği gereği ülkemize gelen misafirleri dil, din, renk ayrımı yapmadan saygı ve sevgiyle karşılarız. Misafirperverliğimizden ve kültürel saygımızdan etkilenen bu misafirlerin bir kısmı ülkemize yerleşmeyi tercih etmektedir. Bu durum ülkeler arası etkileşimi artırır. Milletler arasındaki ön yargıları ortadan kaldırarak bir arada mutlu ve huzurlu bir şekilde yaşamamız için ortam sağlar. Aşağıda karekod ile verilen içerikte bu duruma örnekler yer almaktadır.

Yabancıların gözünden Türkiye

(5.Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 29)

Şekil 4.10 Misafir kültürü (sevgi ve saygı ile karşılama) ile ilgili metin içi anlatım ve dijital kaynak

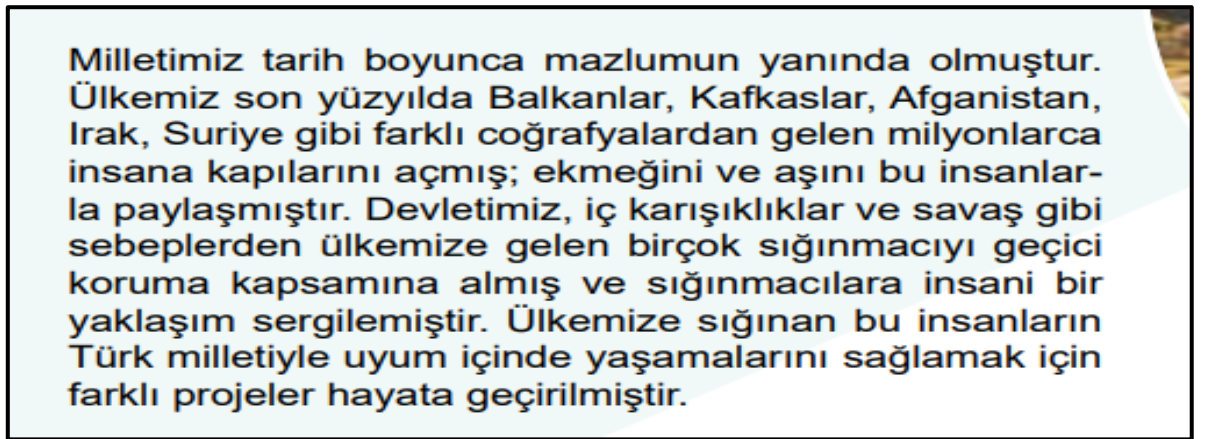
Şekil 4.10’da verilen metin içi anlatım örneği 5. sınıf SBD kitabında “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu içerisinde yer almaktadır. İçerik, Türk misafir kültürünün temel unsurları olan sevgi ve saygı ile karşılama anlayışını vurgulamaktadır. Dijital kaynak içeriğine Şekil 4.11’de yer verilmektedir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, s. 29)

Şekil 4. 11 Misafir kültürü (sevgi ve saygı ile karşılama) ile ilgili dijital kaynak içeriği

Şekil 4.11’de verilen dijital kaynak örneğinde, ülkemize gelen yabancıların ülkemizin misafirperverliği hakkındaki görüşlerinin anlatıldığı bir röportaj yer almaktadır. İçerik incelendiğinde öğrenciye farklı kültürlerle bir arada yaşamanın mümkün ve değerli olduğunu mesajı verilmekte; böylece farklı kültürle birlikte yaşama dair olumlu bir algı geliştirilmektedir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 29)

Şekil 4.12 Farklı kültüre insani bir yaklaşım gösterme ile ilgili metin içi anlatım

Şekil 4.12’de verilen metin içi anlatım örneği 5. sınıf SBD kitabında “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu içerisinde yer almaktadır. İçerikte Türk milletinin farklı kültürlerden gelen insanlara insani bir yaklaşım sergilediği anlayışı vurgulanmaktadır. Ancak bu yaklaşım, aynı zamanda etnosantrik bir bakış açısı da içermektedir. Türk milletinin, sığınmacılara yardım eden "üstün" bir kültür olarak sunulması, kendi kültürünü başkalarına göre daha üstün görme eğilimini de beraberinde getirmektedir. Bu durum, kültürel eşitlikten ziyade, yardım alan kültür ve yardım veren kültür arasındaki bir güç dengesine de işaret etmektedir. Ancak her ne kadar bu anlatım etnosantrik bir çerçeveye taşınmış olsa da öğrenciye farklı kültürlerin bir arada bulunabileceğini fark ettirerek misafirperverlik algısı üzerinden birlikte yaşama değinmektedir.

Kültürel özelliklere saygı duymanın önemi ve birlikte yaşamaya etkisini açıklayan bir metin yazınız.

(5. Sınıf SBD Kitabı, s. 29)

Şekil 4.13 Farklı kültüre saygı duymanın önemini ve birlikte yaşamaya etkisini benimsetme ile ilgili etkinlik

Şekil 4.13’te verilen etkinlik örneği 5. sınıf SBD kitabında “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu içerisinde yer almaktadır. Etkinlik, farklı kültürlerle saygı duymanın birlikte yaşamı kolaylaştırdığını öğrenciye fark ettirirken, farklılıkların bir tehdit değil, zenginlik olduğunu benimsetmeyi amaçlamaktadır.

Senaryo 3

Sevgili Arkadaşlar, insanlar kültürel çeşitliliği bir zenginlik olarak görüp huzur ve mutluluk içinde yaşamalıdır. Sosyal bilgiler dersinde bize farklı gelen, bazen de kültürümüzle benzer özellikler taşıyan kültürlerin farkına varırız. Kültürel zenginlikler bizleri geliştirir ve büyütür. Kültürel zenginlikleri tanımak ve onlara saygı duymak, birlikte yaşayabilmek birçok kültür ve medeniyete ev sahipliği yapmış Anadolu topraklarının bize bıraktığı önemli bir mirastır. Her kültür, kendi içinde çok kıymetli ve özel parçalar barındırır. Önemli olan bu farklılıkları yargılamadan, kendi kültürümüzle kıyaslamadan, eleştirmeden

- Senaryoyu kendi cümleleriniz ile kültürel özelliklere saygı duymanın birlikte yaşamaya etkisini vurgulayan ifadelerle tamamlayarak canlandırınız.

(5. Sınıf SBD Kitabı, s. 31)

Şekil 4.14 Farklı kültürlere saygı duyma davranışı kazandırma ile ilgili etkinlik

Şekil 4.14’te verilen etkinlik örneği 5. sınıf SBD kitabında Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu içerisinde “Uygulayalım” bölümünde yer almaktadır. Etkinlik, birlikte yaşamak için kültürel çeşitliliği bir zenginlik olarak görmeleri yönünde öğrencilere rehberlik ederken, onların farklı kültürlere önyargısız yaklaşımlarını sağlayarak, saygı duyma davranışını kazandırmayı hedeflemektedir.

4. Yağlı güreş, cirit, okçuluk gibi geleneksel sporların sergilendiği; dünyanın en geniş kapsamlı, en büyük katılımlı festivali olan Etnospor Kültür Festivali’nin beşincisinin açılışı ülkemizde gerçekleştirildi. Geleneksel sporların birleştirici gücü, birlik ve kardeşlik bağlarımızı pekiştirerek toplumların birbirine daha da yakınlaşmasını sağlamaktadır. Bu vesileyle yirmi altı ülkeden, binden fazla katılımcıyla gerçekleştirilen festival; kültürler arasında birlik, beraberlik, saygı, dayanışma, barış ve huzur gibi insan hayatını değerli kılan unsurlara katkıda bulunmaktadır. Dünyaya ümit aşılamak ve yaşadığımız coğrafyalarda huzuru hâkim kılabilmek için birlikte hareket etmemiz gerekmektedir. Etnospor Kültür Festivali, barışın evrensel dili olan sporla ayrılıkları ortadan kaldırmakta, birlikte var olma bilincini geliştirmektedir.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Genel ağ haberine göre ülkemizde düzenlenen 5. Etnospor Kültür Festivali’nin kültürel özelliklere saygı duyma ve birlikte yaşam kültürü oluşturmaya katkısı nedir? Yazınız.

.....

.....

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 47)

Şekil 4.15 Sportif faaliyetlerin kültüre saygı ve birlikte yaşama kültürünü desteklemesini kavratma ile ilgili genel ağ haberi ve habere ilişkin soru örneği

Tablo 4.5 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Farklı Kültürlerle Birlikte Yaşamak” alt kategorisine ilişkin kodlar ve içerik türleri

Alt Kategori	Kodlar	İçerik Türleri					
		Metin İçi Anlatım	Görsel	Etkinlik	Soru	Dijital Etkinlik	Haber
Farklı Kültürlerle Birlikte Yaşamak	Farklı kültürde (Almanya) Türk kültürünün birleştirici etkisi (Aşure) / Farklı kültürlerin birlikteliğinin kültürel zenginlik oluşturduğunu kavrama		2		1		1
	Türklerin farklı kültürlerle bir araya gelmesini gerektiren durumları kavrama / Milli ve yabancı kültürlerden örneklerle kültürel birlikteliği kavrama / Geleneksel sporların kültür ve birlikte yaşamı desteklemesini kavrama			2	1		1
	Farklı kültürlerde ortak kültürün birlikte yaşamaya katkısını kavrama / Farklı kültürel değerlerin bir arada yaşamasının sembolü (Mostar Köprüsü)	1	1		1		
Toplam		1	3	2	3	-	2

Tablo 4.5 incelendiğinde, 5. sınıf SBD kitabında “Farklı Kültürlerle Birlikte Yaşamak” alt kategorisine ilişkin belirlenen kodların şu şekilde dağıldığı görülmektedir: “Farklı kültürde (Almanya) Türk kültürünün birleştirici etkisi (Aşure)” ve “farklı kültürlerin birlikteliğinin kültürel zenginlik oluşturduğunu kavrama” kodlarına yönelik olarak 2 görsel, 1 soru ve 1 genel ağ haberi örneğine rastlanmaktadır. “Türklerin farklı kültürlerle bir araya gelmesini gerektiren durumları kavrama”, “Millî ve yabancı kültürlerden örneklerle kültürel birlikteliği kavrama” ve “Geleneksel sporların kültür ve birlikte yaşamı desteklemesini kavrama” kodları kapsamında ise 1 soru, 2 etkinlik ve 1 genel ağ haberi ders kitabında sunulmaktadır. Ayrıca SBD kitabında “Farklı kültürlerde ortak kültürün birlikte yaşamaya katkısını kavrama” ile “Farklı kültürel değerlerin bir arada

yaşamalarının sembolü (Mostar Köprüsü)” kodlarına yönelik olarak 1 metin içi anlatım, 1 görsel ve 1 soru örneği yer almaktadır. Bu veriler doğrultusunda, “Farklı Kültürlerle Birlikte Yaşamak” temasına ilişkin toplam 11 içerik örneğinde en fazla soru (n=3) ve Görsel (n=3) örneklerine yer verildiğini, dijital etkinliğe ise hiç yer verilmediği dikkat çekmektedir.

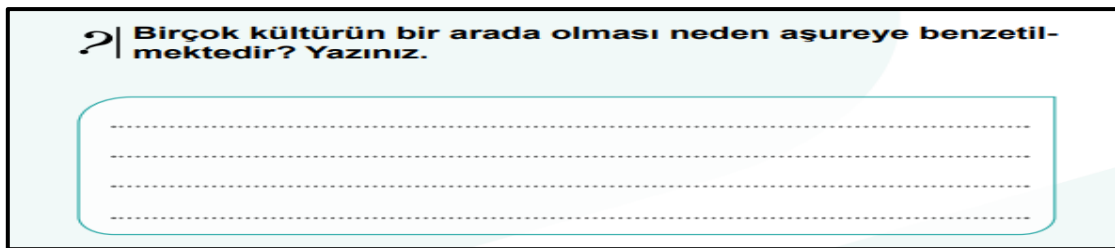
5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Farklı Kültürlerle Birlikte Yaşamak” alt kategorisine ilişkin elde edilen örnekler aşağıda yer almaktadır.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 33)

Şekil 4.17 Farklı kültürde (Almanya) Türk kültürü (Aşure) ile ilgili genel ağ haberi ve görsel

Şekil 4.17’de yer alan genel ağ haberi ve görsel örneği, 5. sınıf SBD kitabında “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanı kapsamında, “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusunun “Uygulayalım” bölümünde sunulmaktadır. İçerikte, Almanya’da farklı kültürlerden bireylerin aşure dağıtım etkinliğinde bir araya gelişi anlatılmakta ve bu buluşma, kültürel etkileşimi teşvik eden, birlikte yaşam kültürüne katkı sağlayan anlamlı bir örnek olarak değerlendirilebilir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 33)

Şekil 4.18 Farklı kültürlerin birlikteliğinin kültürel zenginlik oluşturduğunu kavratma ile ilgili soru örneği

Şekil 4.18’de verilen soru örneği 5. sınıf SBD kitabında “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu içerisindeki “Uygulayalım” bölümünde yer almaktadır. İçerikte, Türk kültürü olan aşurenin, birçok farklı malzemenin bir araya gelerek ortak bir tat oluşturmasını farklı kültürlerin bir araya gelmesiyle de aynı tadın oluşabileceğini, bu durumun kültürel zenginlik oluşturduğunu kavratmayı hedeflemektedir.

Haber A, B, C, Ç ve D’de verilen bilgilere göre farklı kültürel özelliklere sahip insanların bir araya gelmesini gerektiren durumlar neler olmuştur? Diyagrama yazınız.

A

B

C

Ç

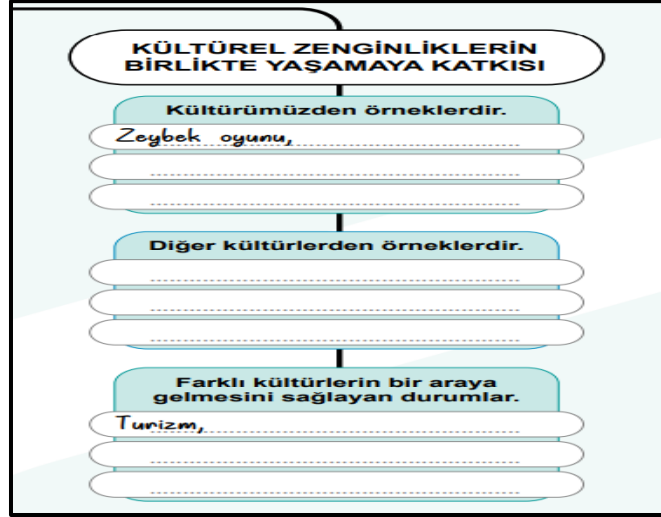
D

28

(5.Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 28)

Şekil 4.19 Türklerin farklı kültürlerle bir araya gelmesini gerektiren durumları kavrama ile ilgili etkinlik

Şekil 4.19’da verilen etkinlik örneği 5. sınıf SBD kitabında “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu içerisinde yer almaktadır. Etkinlikte A, B, C, Ç ve D başlıkları altında Türklerin farklı kültürlerle bir araya gelmesini gerektiren durumlara yer verilmekte, ardından bu içerikler üzerine sorular yöneltilerek öğrencilerin kültürel etkileşim, uyum ve birlikte yaşama bilinci geliştirmesi amaçlanmaktadır.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 45)

Şekil 4.20 Milli ve yabancı kültürlerden örneklerle kültürel birlikteliği kavrama ile ilgili etkinlik

Şekil 4.20’de verilen etkinlik örneği 5. sınıf SBD kitabında “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının içerisinde “1. Öğrenme Alanı Örnek Sorular” bölümünde yer almaktadır. İçerikte öğrenciye hem kendi kültüründen hem de farklı kültürlerden örnekler sunularak ve bu kültürlerle bir araya gelme durumları üzerine sorular yöneltilerek; öğrencinin kültürel farkındalık kazanması, farklı kültürleri kavraması ve farklı kültürlerle birlikte yaşama becerilerini geliştirmesi amaçlanmaktadır.

4. Yağlı güreş, cirit, okçuluk gibi geleneksel sporların sergilendiği; dünyanın en geniş kapsamlı, en büyük katılımı festivali olan Etnospor Kültür Festivali’nin beşincisinin açılışı ülkemizde gerçekleştirildi. Geleneksel sporların birleştirici gücü, birlik ve kardeşlik bağlarımızı pekiştirerek toplumların birbirine daha da yaklaşmasını sağlamaktadır. Bu vesileyle yirmi altı ülkeden, binden fazla katılımcıyla gerçekleştirilen festival; kültürler arasında birlik, beraberlik, saygı, dayanışma, barış ve huzur gibi insan hayatını değerli kılan unsurlara katkıda bulunmaktadır. Dünyaya ümit aşılamak ve yaşadığımız coğrafyalarda huzuru hâkim kılabilmek için birlikte hareket etmemiz gerekmektedir. Etnospor Kültür Festivali, barışın evrensel dili olan sporla ayrılıkları ortadan kaldırmakta, birlikte var olma bilincini geliştirmektedir.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Genel ağ haberine göre ülkemizde düzenlenen 5. Etnospor Kültür Festivali’nin kültürel özelliklere saygı duyma ve birlikte yaşam kültürü oluşturmaya katkısı nedir? Yazınız.

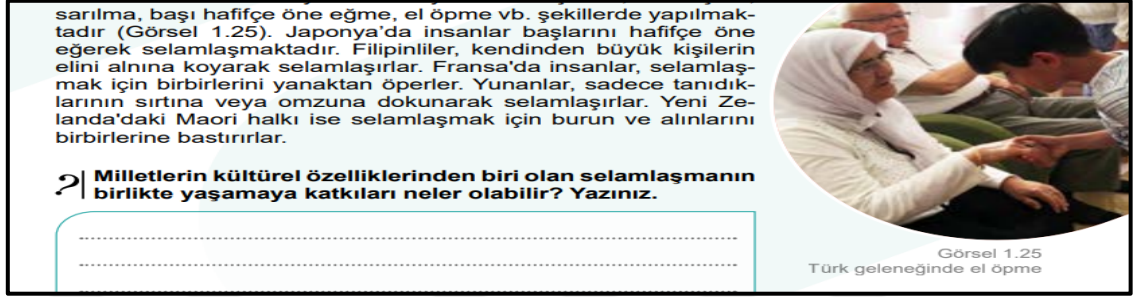
.....

.....

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 47)

Şekil 4.21 Geleneksel sporların kültüre saygı ve birlikte yaşam kültürünü desteklemesini kavratma ile ilgili genel ağ haberi ve habere ilişkin soru

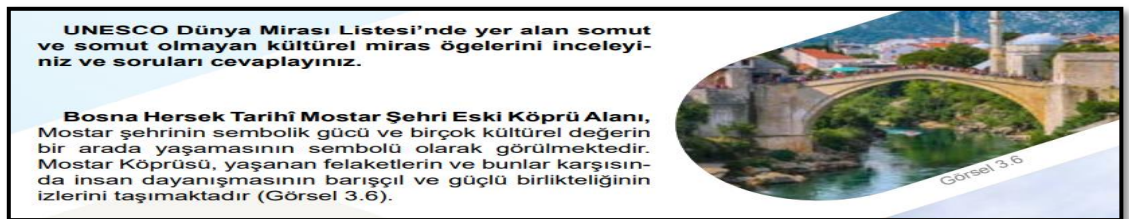
Şekil 4.21’de verilen genel ağ haberinden alınan soru örneği kitabın Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının “1. Öğrenme Alanı Örnek Sorular” bölümünde yer almaktadır. İçerikte, sportif faaliyetlerin kültürel bağları güçlendiren ve birlikte yaşam kültürünü destekleyen bir araç olduğu vurgusu yapılmaktadır. Etnospor Kültür Festivali örneği üzerinden, öğrencilerin spor yoluyla farklı kültürlerle saygı duymayı ve kültürel çeşitliliğin içerisinde birlikte yaşama bilincinin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 33)

Şekil 4.22 Farklı kültürlerde ortak kültürün birlikte yaşamaya katkısını kavrama ile ilgili soru ve görsel örneği

Şekil 4.22’de verilen soru ve görsel örneği 5. sınıf SBD kitabında “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu içerisindeki “Uygulayalım” bölümünde yer almaktadır. İçerikte, birlikte yaşama kültürünü güçlendirme hedefi, farklı kültürlerdeki selamlaşma biçimleri üzerinden ele alınarak, öğrencilerin kültürel çeşitliliğe saygı geliştirmeleri ve toplumsal uyum bilinci kazanmaları amaçlanmaktadır.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.103)

Şekil 4.23 Farklı kültürel değerlerin bir arada yaşamasının sembolü (Mostar Köprüsü) ile ilgili metin içi anlatım ve görsel örneği

Şekil 4.23’te verilen metin içi anlatım ve görsel örneği kitabın “Ortak Mirasımız” öğrenme alanında “Ortak Kültürel Mirasımız” konusu içerisinde yer almaktadır. İçerikte

yer alan Mostar Köprüsü, farklı kültürlerin bir arada yaşamasını simgeleyen güçlü bir unsur olarak sunulmakta; bu yönüyle kültürel çeşitliliğin ve birlikte yaşamın anlamlı bir örneği olarak değerlendirilmektedir.

4.1.1.4 “Tarihi ve Coğrafi Kültürel Bağlar” alt kategorisine ilişkin bulgular

5. sınıf SBD kitabında “Tarihi ve Coğrafi Kültürel Bağlar” alt kategorisine ilişkin bulgulara Tablo 4.6’da yer verilmektedir

Tablo 4.6 5. sınıf SBD kitabında “Tarihi ve Coğrafi Kültürel Bağlar” alt kategorisine ilişkin kodlar ve içerik türleri

Alt Kategori	Kodlar	İçerik Türleri					
		Metin İçi Anlatım	Görsel	Etkinlik	Soru	Dijital Etkinlik	Haber
Tarihi ve Coğrafi Kültürel Bağlar	Tarihi bağlarla Balkanlarda (Kuzey Makedonya) gelişen kültürel etkileşim				1		
	KKTC ile tarihi kültürel bağ	1	2		2		
Toplam		1	2	-	3	-	-

Tablo 4.6 incelendiğinde, 5. sınıf SBD kitabında “Tarihi ve Coğrafi Kültürel Bağlar” alt kategorisine ilişkin içeriklerin dağılımında bazı öne çıkan noktalar dikkat çekmektedir. “Tarihi bağlarla Balkanlarda (Kuzey Makedonya) gelişen kültürel etkileşim” koduna yalnızca 1 soru örneğiyle yer verilirken, “KKTC ile tarihi kültürel bağ” koduna yönelik 2 soru, 2 görsel ve 1 metin içi anlatım örneği bulunduğu görülmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, bu alt temaya ilişkin toplam 6 örnek içerisinde en fazla soru türü içeriklere (n=3) yer verildiği, buna karşılık yalnızca 1 metin içi anlatıma yer verildiği, etkinlik, dijital etkinlik ve haber kaynaklarının ise yer almadığı tespit edilmektedir. Bu durum, söz konusu temanın ağırlıklı olarak sorular yoluyla işlendiğini, öğrencilerin etkin katılımını destekleyecek uygulamalara ise yeterince yer verilmediğini göstermektedir.

5. sınıf SBD kitabında “Tarihsel ve Coğrafi Kültürel Bağlar” alt kategorisine ilişkin elde edilen örnekler aşağıda yer almaktadır.

3. Balkanların Osmanlı hâkimiyetine girmesi ile buradaki halklarla bütünleşme sağlanarak geniş bir kültürel etkileşimin temelleri atılmıştır. Tarihsel bağlarla gelişen Türkiye ve Kuzey Makedonya arasındaki bu kültürel etkileşim, iki toplumun birbirine saygı duymasına ve birlikte, uyum içinde yaşamasına ortam hazırlamıştır. Türk kültürünün izleri, günümüzde Kuzey Makedonya'da mutfak ve sosyal yaşam gibi birçok alanda görülmektedir. Örneğin ana malzemesi yoğurt ve un olan tarhana, Kuzey Makedonya'da çokça tüketilen çorba türlerindendir. Türkçede kullanılan baldız (baldaza) ve evlat (evlatçe) kelimeleri Kuzey Makedonya'yla kültürel etkileşimin dile yansımalarıdır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) Türk kültürü, Kuzey Makedonya kültürünü her alanda etkilemiştir.
B) Türk kültürünün izleri, Kuzey Makedonya'da mutfak ve sosyal yaşam üzerinde etkili olmuştur.
C) Tarihsel bağlar; kültürler arasında birlik ve beraberlik ortamının oluşmasını sağlamıştır.
D) Kültürel zenginliklerin paylaşılması, toplumların uyum içinde yaşamasına hizmet etmiştir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 46)

Şekil 4.24 Tarihsel bağlarla Balkanlarda (Kuzey Makedonya) gelişen kültürel etkileşimi kavratma ile ilgili soru örneği

Şekil 4.24'te verilen soru örneği kitabın “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının “1. Öğrenme Alanı Örnek Sorular” bölümü içerisinde yer almaktadır. Soruda Balkanlar (özellikle de Kuzey Makedonya) ile Türkiye arasındaki kültürel etkileşimin sonuçları sorulmaktadır. Bu sayede farklı kültürlerle etkileşim kurma bilinci geliştirilip, birlikte yaşama becerisi desteklenmeye çalışılmaktadır.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 24)

Şekil 4.25 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ile tarihi kültürel bağı fark ettirme ile ilgili metin içi anlatım ve görsel örnekler

Şekil 4.25'te verilen metin içi anlatım ve görsel örnekleri kitabın “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu içerisinde yer almaktadır. İçerikte, KKTC ile Türkiye arasındaki kültürel bağların tarihsel bir temele

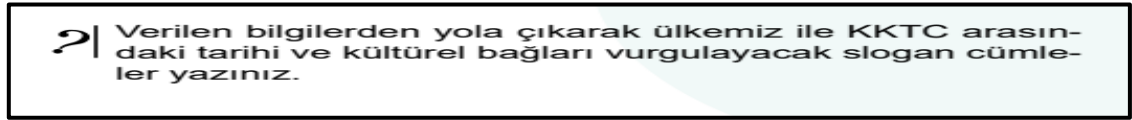
dayandığı ve günümüze kadar devam ettiği vurgulanmakta, bu sayede öğrencilerin iki toplum arasındaki kültürel bağı fark etmeleri amaçlanmaktadır. Görsellerde ise metinle ilişkilendirilmiş biçimde KKTC'nin kültürel sembolü olan bayrağı ve ilk Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'a ait görsellere yer verilerek, tarihsel bağın görsel unsurlarla pekiştirilmesi amaçlanmaktadır.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 24)

Şekil 4.26 KKTC ile tarihi kültürel bağı fark ettirme ile ilgili soru örneği

Şekil 4.26'da yer alan soru örneği, 5. sınıf SBD kitabında "Birlikte Yaşamak" öğrenme alanının "Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı" konusu kapsamında sunulmaktadır. Soruda, öğrencilerden Türkiye ile KKTC arasındaki tarihî ve kültürel bağların zamanla ortak kutlamalara dönüşmesini neden-sonuç ilişkisi kurarak açıklamaları beklenmektedir. Bu yolla, öğrencilerin tarihsel bağların toplumsal yaşamdaki yansımalarını kavramaları ve kültürel birlikteliğin birlikte yaşama kültürüne katkılarını anlamaları hedeflenmektedir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 25)

Şekil 4.27 KKTC ile tarihi kültürel bağı onaylatma ile ilgili soru örneği

Şekil 4.27'de yer alan soru örneği, 5. sınıf SBD kitabında "Birlikte Yaşamak" öğrenme alanının "Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı" konusu kapsamında sunulmaktadır. Soruda, öğrencilerden Türkiye ile KKTC arasındaki tarihî ve kültürel bağları yansıtan özlü ve anlamlı sloganlar üretmeleri istenmektedir. Bu etkinlik, öğrencilerin kültürel bağ kurma becerilerini geliştirmenin yanı sıra, ortak değerler üzerinden farklı kültürlerle yakınlık kurmalarını ve birlikte yaşama bilincini desteklemeyi amaçlamaktadır.

4.1.2. Farklı Kùltürleri Tanımak Temasına İlişkin Bulgular

5. sınıf SBD kitabından elde edilen “Farklı Kùltürleri Tanımak” temasına ilişkin bulgulara Tablo 4.7’de yer verilmektedir.

Tablo 4.7 5. sınıf SBD kitabında “Farklı Kùltürleri Tanımak” temasına ilişkin alt kategoriler ve kodlar

Alt Kategoriler	Kodlar	f
Farklı Kùltürleri Tanıma ve Tanıtma	- Farklı ÷lkelerin kùltürel özelliklerini tanıma - Türklerin farklı kùltürü (Gana) tanınması - Farklı ÷lkenin (Bulgaristan) kùltürü tanıma - Farklı ÷lkenin kùltürünü (Türkmenistan) tanıma - Farklı ÷lkenin (Rusya) kùltürünü tanıma - Farklı bir ÷lkenin dans kùltürünü (Filistin) tanıma - Türk kùltürünü ve farklı kùltürel özellikleri bilme - Farklı kùltüre kendi kùltürünü (Türkiye) tanıma. - Türklerin farklı bir kùltürü (Suriye) tanınması - Çevremizdeki farklı kùltürleri fark etme ve bu kùltürlere olan duyguyu tanımlatma - Türk kùltürü ve diğerk kùltürlerde aynı alanlardaki farklı kùltürel örnekleri kavratma - Türk öğrencilerinin gittikleri ÷lkelerde farklı kùltürleri tanınması - Farklı ÷lkelerin (Japonya, Filipinler, Fransa ve Yeni Zelanda) kùltürlerinde selamlaşma kùltüründeki farklı ritüelleri fark ettirme - Türkiye ile kara sınırı olan komşu devletleri milli unsurlarla tanıma - KKTC kùltürünü tanıma - Türkiye ile kara sınırı olan komşu devletleri siyasi ve kùltürel özellikleriyle tanıma	16
Ortak Kùltürel Ögeleri Tanıma	- Türk kùltüründen örnek (Çay) - Farklı kùltürlerde ortak kùltür (Çocuk Oyunları) - Kıbrıslı Türklerin Türklerle ortak kùltüre sahip olduğunu fark ettirme. - Milli kùltürel özellikleri KKTC ve farklı ÷lkelerin kùltürel özellikleriyle karşılaştırma - Farklı ÷lkenin (Azerbaycan) ortak kimlik duygusu oluşturan milli kùltürü (pehlivanlık kùltürü) tanıma - Farklı ÷lkenin (Peru) ortak kimlik duygusunu güçlendiren milli kùltürü (ceviche)	6
Toplam		22

Tablo 4.7 incelendiğinde, 5. sınıf SBD kitabında “Farklı Kùltürleri Tanımak” temasına ilişkin içeriklerin dağılımının şu şekilde öne çıktığı gör÷lmektedir: “Farklı Kùltürleri Tanıma ve Tanıtma” alt kategorisi kapsamında toplam 16 örneğe, “Ortak Kùltürel Ögeleri Tanıma” alt kategorisi kapsamında ise 6 örneğe yer verilmektedir. Bu durum, kitapta farklı kùltürleri tanıma ve tanıma konusuna daha fazla ağırlık verildiğini göstermektedir.

“Farklı Kùltürleri Tanımak” temasına ilişkin ayrıntılı bulgular alt kategori başlıklarıyla aşağıda yer verilmektedir.

4.1.2.1 “Farklı Kùltürleri Tanıma ve Tanıtma” alt kategorisine ilişkin bulgular

5. Sınıf SBD kitabında “Farklı Kùltürleri Tanıma ve Tanıtma” alt kategorisine ilişkin bulgulara Tablo 4.8’de yer verilmektedir.

Tablo 4.8 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Farklı Kùltürleri Tanıma ve Tanıtma” alt kategorisine ilişkin kodlar ve içerik türleri

Alt Kategori	Kodlar	Metin İçi Anlatım	Görsel	Etkinlik	Soru	Dijital Kaynak	Haber
Farklı Kùltürleri Tanıma ve Tanıtma	Farklı ÷lkelerin (Bulgaristan, Türkmenistan, Rusya, KKTC, Gana, Suriye) kùltürünü tanıma	5	7			1	2
	Farklı ÷lkelerin (Japonya, Filipinliler, Fransa, Yeni Zelanda) selamlaşma kùltürleri	1	1				
	Türkiye ile Kara sınırı olan komşu devletleri milli unsurlarla tanıma / Türkiye ile Kara sınırı olan komşu devletleri siyasi ve kùltürel özelliklerle tanıma		16	3			
	Farklı kùltüre kendi kùltürünü (Türkiye) tanıma	1	1				
	Türk öğrencilerinin gittikleri ÷lkelerde farklı kùltürleri tanınması / Çevremizdeki farklı kùltürleri fark etme ve bu kùltürlere olan duyguyu tanımlatma / Türk kùltürünü ve farklı kùltürel özellikleri bilme / Türk kùltürü ve diğerkùltürlerde aynı alanlardaki farklı kùltürel örnekleri kavratma		1	3			1
Toplam		7	26	6	-	1	3

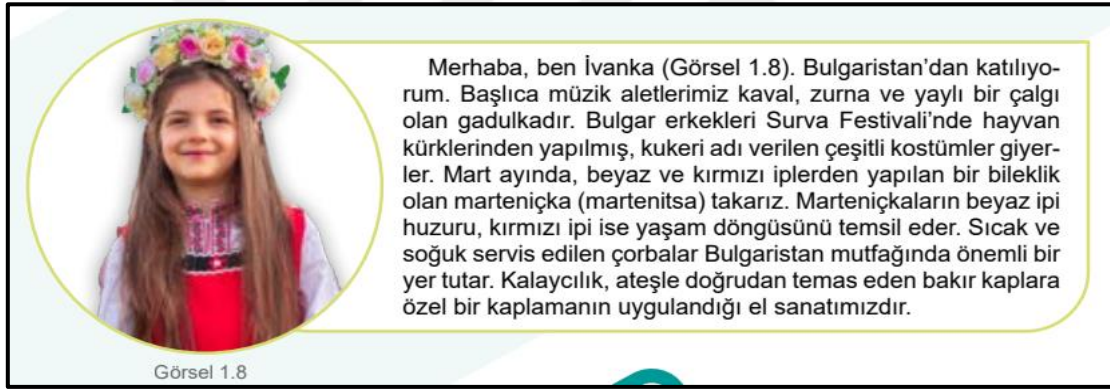
Tablo 4.8 incelendiğinde, 5. sınıf SBD kitabında “Farklı Kùltürleri Tanıma ve Tanıtma” alt kategorisine ilişkin içeriklerin çeşitli kodlara göre dağılım gösterdiği gör÷lmektedir. “Farklı ÷lkelerin (Bulgaristan, Türkmenistan, Rusya, KKTC, Gana, Suriye) kùltürünü tanıma” koduna ait 5 metin içi anlatım, 7 görsel, 1 dijital kaynak ve 2 haber örneğı yer almaktadır. “Farklı ÷lkelerin (Japonya, Filipinler, Fransa, Yeni Zelanda) selamlaşma kùltürleri” kodu kapsamında ise 1 metin içi anlatım ve 1 görsel örneğı bulunmaktadır. Ayrıca, “Türkiye ile kara sınırı olan komşu devletleri tanıma” koduna ilişkin 3 etkinlik ve 16 görsel örneğıne yer verilmekte, “Farklı kùltüre kendi kùltürünü (Türkiye) tanıtmaya” kodu kapsamında ise 3 etkinlik ve 1 görsel örneğıne rastlanmaktadır. Bu veriler ışığında, toplam 16 örnek içerisinde en fazla görsel kaynağına (n=26) yer verildiğı, en az dijital kaynağına yer verildiğı (n=2) ve buna karşın soru örneğıne yer verilmediğı dikkat çekmektedir. Bu durum, öğrencilerin görsel materyaller aracılığıyla farklı kùltürleri tanıma sürecine teşvik edildiğini göstermekte; ancak düşünme, analiz ve çıkarım yapmalarını destekleyebilecek soru örneklerinin eksikliği önemli bir boşluk olarak değerlendirilmektedir.

5. Sınıf SBD kitabında “Farklı Kùltürleri Tanıma ve Tanıtma” alt kategorisi kapsamında elde edilen örnekler aşağıda sıralanmıştır:

Şekil 4.28 Farklı ülkelerin kültürel özelliklerini tanıma ile ilgili dijital kaynak örneği

Şekil 4.28’de yer alan dijital kaynak örneği, 5. sınıf SBD kitabının “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanı kapsamında, “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusuna dâhil edilmiştir. Dijital içeriğin incelenmesi sonucunda, Alman, Azerbaycan, Hindistan, Çin ve Japon çocukların; kendi ülkelerine özgü yemekler, geleneksel kıyafetler, kutlamalar ve günlük yaşamlarına dair kültürel öğeleri tanıttıkları videolara rastlanmaktadır. Bu içerik, öğrencilerin farklı kültürel özellikleri tanımlarına olanak tanıyarak kültürel çeşitliliğe yönelik farkındalık geliştirmelerini hedeflemektedir. Aynı zamanda, farklı coğrafyalardan gelen kültürel deneyimlerin görsel ve işitsel unsurlarla desteklenmesi, öğrencilerin kültürlerarası etkileşime açık bireyler olarak yetişmelerine katkı sunmaktadır. Böylece, dijital kaynak hem birlikte yaşama kültürünü desteklemekte hem de farklı kültürlerin toplumsal yapısının anlaşılmasına yönelik önemli bir öğrenme fırsatı oluşturmaktadır.

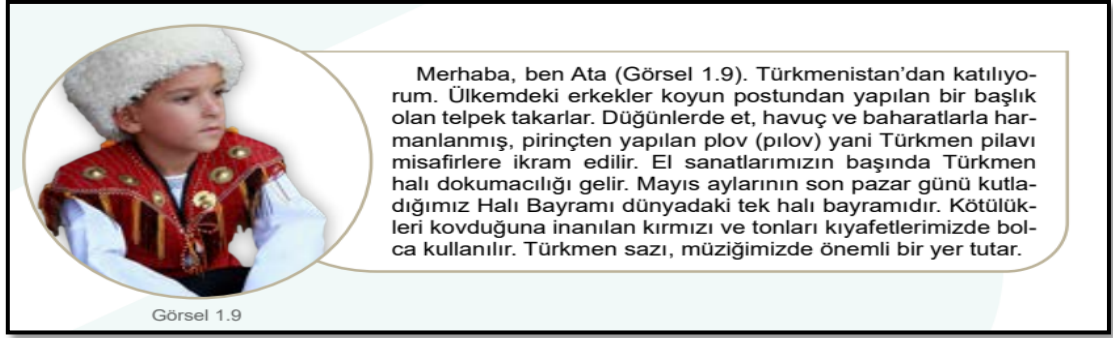

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.22)

Şekil 4.29 Bulgaristan kültürünü tanıma ile ilgili görsel ve metin içi anlatılar

Şekil 4.29’da verilen görsel ve metin içi anlatım örneği 5. sınıf SBD kitabının, “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanı kapsamında, “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu içerisinde yer almaktadır. Metinde Bulgar kültürüne ait çorbalar, müzik aletleri, kıyafetler ve kalaycılık sanatı tanıtılarak öğrencilerin farklı kültürleri tanıması amaçlanmaktadır. Metin, kültürel öğelerin tanıtımı yoluyla öğrencilerde kültürlerarası farkındalık geliştirmeyi ve kültürel çeşitliliğe saygı duyan bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Görsel unsurun da bu anlatımı destekleyecek şekilde kullanılması, öğrencilere sunulan bilginin somutlaşmasına katkı sağlamaktadır. Bu sayede, öğrencilerin farklı kültürleri yalnızca bilgi düzeyinde değil, aynı zamanda görsel ve

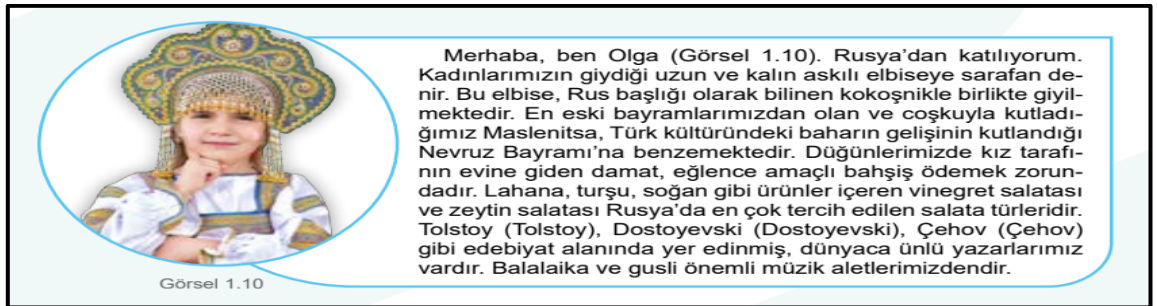
bağlamsal düzeyde de tanımları sağlanarak birlikte yaşama bilincinin pekiştirilmesi hedeflenmektedir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.23)

Şekil 4.30 Türkmenistan kültürünü tanıma ile ilgili görsel ve metin içi anlatı örneği

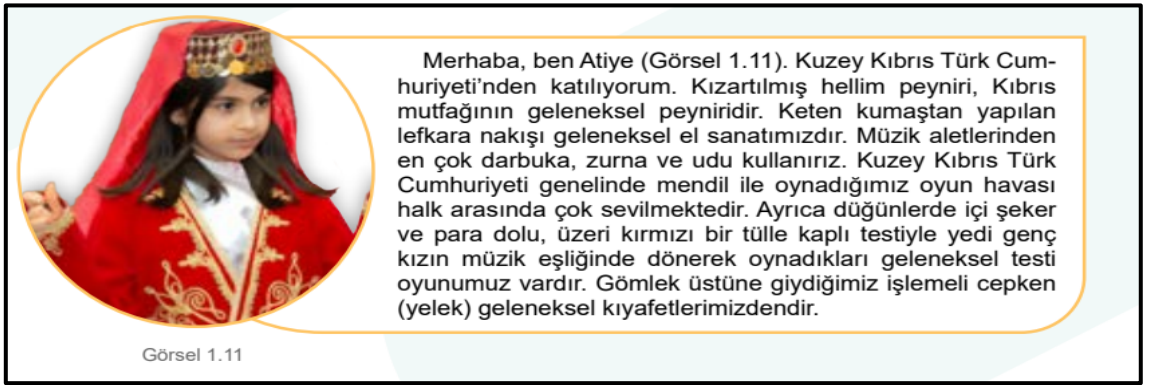
Şekil 4.30’da yer alan görsel ve metin içi anlatım örneği, 5. sınıf SBD kitabının “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanında yer alan “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu kapsamında sunulmaktadır. Metinde Türkmenistan’a ait kültürel öğelere geniş bir biçimde yer verilmektedir. Erkeklerin geleneksel kıyafetleri, düğün yemekleri, el sanatları (özellikle halı dokumacılığı), geleneksel halı bayramı, kıyafetlerdeki renk tercihlerinin anlamı ve Türkmen sazı gibi unsurlar, Türkmen Ata karakteri aracılığıyla öğrencilere aktarılmaktadır. Bu anlatım, öğrencilerin farklı yaşam biçimlerini tanımasına ve kültürel farkındalık geliştirmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca görsel destekli anlatım, kültürel öğelerin somutlaştırılmasına imkân tanıyarak öğrenme sürecini daha etkili hâle getirmektedir. Böylece öğrencilerin farklı kültürlerle karşı duyarlılık geliştirmeleri ve birlikte yaşama kültürünü içselleştirmeleri hedeflenmektedir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.23)

Şekil 4.31 Rusya kültürünü tanıma ile ilgili görsel ve metin içi anlatı örneği

Şekil 4.31’de sunulan görsel ve metin içi anlatım örneği, 5. sınıf SBD kitabının “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanı kapsamında yer alan “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu içerisinde yer almaktadır. Metinde Rusya’ya özgü kültürel unsurlar; geleneksel kadın kıyafetleri, Maslenitsa (Nevruz) bayramı, düğün ritüelleri, vinegret salatası ve Rus edebiyatı gibi örneklerle ele alınmaktadır. Bu öğeler, Rus bir çocuğun anlatımıyla öğrencilere sunulmakta; böylece öğrencilerin farklı coğrafyalarda yaşayan insanlara ait yaşam tarzlarını tanımaları ve kültürel çeşitliliğe yönelik farkındalık geliştirmeleri amaçlanmaktadır. Görsel destekli bu anlatım, öğrencilerin Rus kültürüne ait geleneksel kıyafeti somutlaştırmasına yardımcı olmaktadır.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.23)

Şekil 4.32 KKTC kültürünü tanıma ile ilgili görsel ve metin içi anlatı örneği

Şekil 4.32’de sunulan görsel ve metin içi anlatım örneği, 5. sınıf SBD kitabının “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanı kapsamında yer alan “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu içerisinde yer almaktadır. Metinde KKTC’ye özgü kültürel öğeler; hellim peyniri, lefkara nakışı gibi el sanatları, geleneksel müzik aletleri ile testi oyunu ve geleneksel kıyafetler gibi unsurlar aracılığıyla öğrencilere sunulmaktadır. Bu anlatım, öğrencilerin KKTC kültürüne dair bilgi edinmelerine olanak tanırken, aynı zamanda farklı bir kültürü tanıma, kültürel çeşitliliğe duyarlılık geliştirme ve birlikte yaşama bilincini pekiştirme açısından katkı sağlamaktadır.

Dabkeh (dabki), Filistin'de geleneksel nefesli çalgılar ve popüler şarkıların eşlik ettiği ünlü bir grup dansıdır (Görsel 3.48). Sosyal bir aktivite olan dabkeh; festivaller, kutlamalar, düğün, mezuniyet gibi etkinliklerde gerçekleştirilir. Filistinlilerin çoğu dabkeh dansını bilir ve sevinçlerini aileleri, arkadaşları ve komşularıyla bu dans yaparak paylaşırlar. Eşlik eden şarkıların sözleri yerel lehçelerdedir ve cesaret, güç, sevgi gibi duyguları ifade eder. Dabkeh, kültürel kimliği ifade etmenin, çeşitli kutlamaların ve sosyal bağları kuvvetlendirmenin bir yoludur.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 147)

Şekil 4.33 Farklı bir ülkenin dans kültürünü (Filistin) tanııtma ile ilgili görsel ve metin içi anlatı örneği

Şekil 4.33'te verilen görsel ve metin içi anlatım örneği 5. sınıf SBD kitabının, “Ortak Mirasımız” öğrenme alanında yer almaktadır. Metinde, Filistin’e özgü Dabkeh dansı aracılığıyla kültürel kimliğin müzik ve hareket yoluyla nasıl ifade edildiği üzerinde durulmakta ve bu sayede öğrencilere kültürel çeşitlilik tanıtılmaktadır. Böylece öğrencilerin farklı kültürlerle ait gelenek ve sanat biçimlerini tanıyarak kültürel farkındalıklarının artırılması amaçlanmaktadır.

B **Ganalı doktor adayı Karadeniz kültürünü tanıtıyor**

"... Ganalı Yahaya Abdulai (Yahaya Abdulayi), 2018'de tıp eğitimi almak için Rize'ye geldi. Türkçe öğrenen Abdulai, yöre kültürünü öğrenmek amacıyla çeşitli etkinliklere katıldı. Rize'yi ve Türk kültürünü benimseyip çok seven Abdulai buraya yerleşmeye karar verdi. Kendi kültürünü yöre halkına tanıttı, bölgenin bazı türkülerini ve horon oynamayı öğrendi (Görsel 1.19). Rize'yi ziyaret eden yabancı turistlere horon oynatıp onlara türkü söyledi. Etkinlik videolarını çeşitli sosyal medya platformlarında paylaşmaya başladı. Büyük beğeni gören Abdulai'nin videoları, bazı sosyal medya platformlarında 1 milyonun üzerinde izlenme sayısına ulaştı. Sosyal medya aracılığı ile yurt dışından bile kendisine ulaşanların olduğunu söyleyen Abdulai, Afrika'dan gelip böyle bir kültürü öğrenmesi, horon oynaması ve türkü söylemesinin insanları şaşırttığını dile getirdi. Yöre sakinleri de Abdulai'yi benimseyerek onu manevi evlatları olarak kabul ettiklerini belirttiler..."

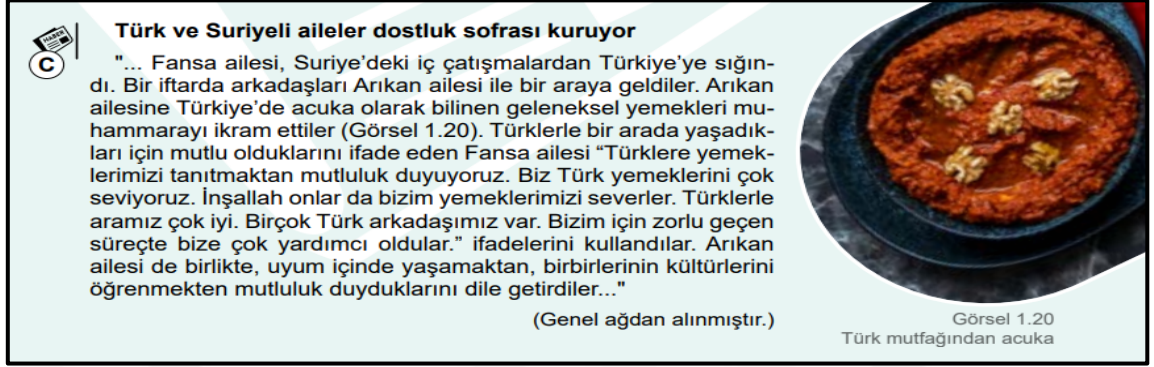
(Genel ağdan alınmıştır.)

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 27)

Şekil 4.34 Türklerin farklı kültürü tanınması ile ilgili görsel ve genel ağ haberi örneği

Şekil 4.34'te yer alan görsel ve genel ağ haberi örneği, 5. sınıf SBD kitabında “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu kapsamında yer almaktadır. Haberde, Ganalı bir kişinin kendi kültürel değerlerini

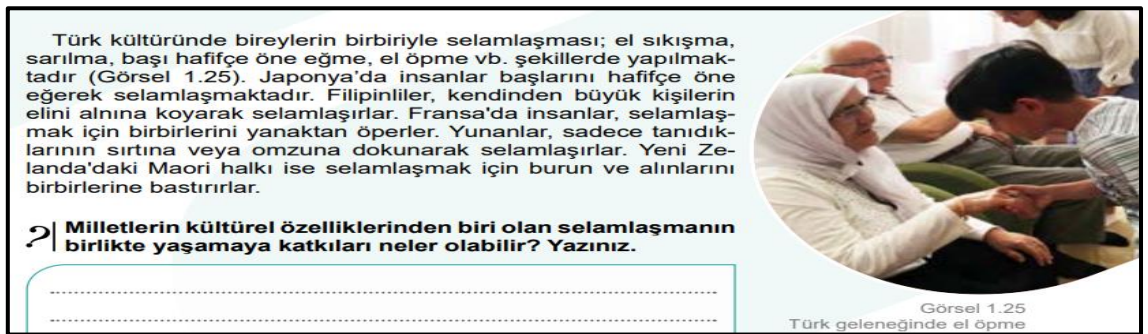
Karadeniz halkına tanıttığı anlatılmaktadır. Bu örnek, farklı kültürlerle etkileşimi göstermesinin yanı sıra, Türklerin farklı bir kültürü tanınması açısından da “*Farklı Kültürleri Tanıma*” teması kapsamında değerlendirilmektedir. Böylece öğrencilerin kültürel çeşitlilik ve etkileşim konularında farkındalık geliştirmesi amaçlanmaktadır.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 27)

Şekil 4.35 Türklerin farklı kültürü tanınması ile ilgili görsel ve genel ağ haberi örneği

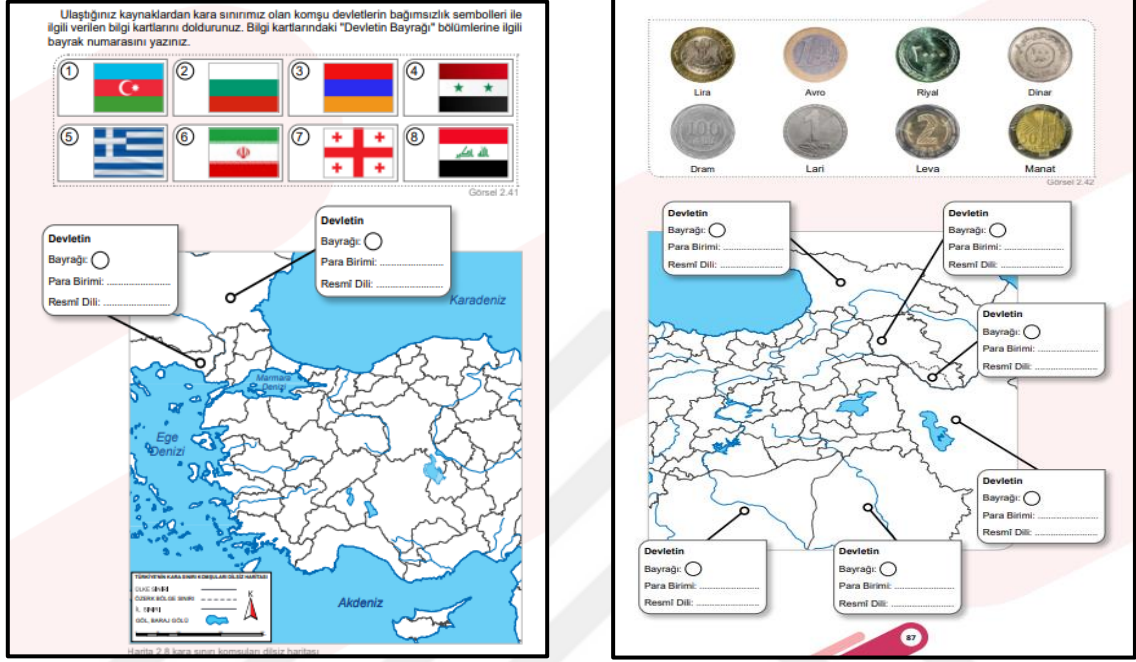
Şekil 4.35’te verilen görsel ve genel ağ haberi örneği, 5. sınıf SBD kitabında “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu içerisinde yer almaktadır. Genel ağ haberi, Türklerin Suriyeli ailelerle kurduğu dostluğu ve bu sayede farklı bir kültürü tanıma sürecini ele almaktadır. Bu tür etkileşimler, “Birlikte Yaşamak” temasına doğrudan katkı sağlarken, aynı zamanda Türkiye’nin farklı kültürlerle tanışması açısından “Farklı Kültürleri Tanıma” temasıyla da ilişkilendirilmektedir. Böylece öğrencilerin kültürler arası etkileşim ve anlayış geliştirmeleri amaçlanmaktadır.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 33)

Şekil 4.36 Farklı ülkelerin (Japonya, Filipinliler, Fransa, Yeni Zelanda) selamlaşma kültürleri ile ilgili görsel ve metin içi anlatım örneği

Şekil 4.36’da verilen görsel ve metin içi anlatım örneği 5. sınıf SBD kitabında, “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu içerisinde yer almaktadır. Metin, selamlaşma biçimleri üzerinden kültürel çeşitliliği görünür kılarak, farklı kültürlerin değerlerini yansıtmaktadır. Böylece farklı kültürleri tanıma ve kültürler arası farkındalık geliştirme sürecine katkı sağlamaktadır.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 86-87)

Şekil 4.37 Türkiye ile kara sınırı olan komşu devletleri milli unsurlarla tanıma ile ilgili görsel ve etkinlik örneği

Şekil 4.37’de verilen görsel ve etkinlik örneği 5. sınıf SBD kitabında, “Evimiz Dünya” öğrenme alanının “Ülkemize Komşu Devletler” konusu kapsamında yer almaktadır. Bu örnekte ülkelerin bayrak ve para birimi gibi milli sembolleri somut örneklerle tanıtılarak kültürel çeşitliliğin anlaşılması hedeflenmektedir. Böylece kültür tanıma süreci somutlaşarak ve kültürel farkındalık daha kalıcı hale getirilmektedir.

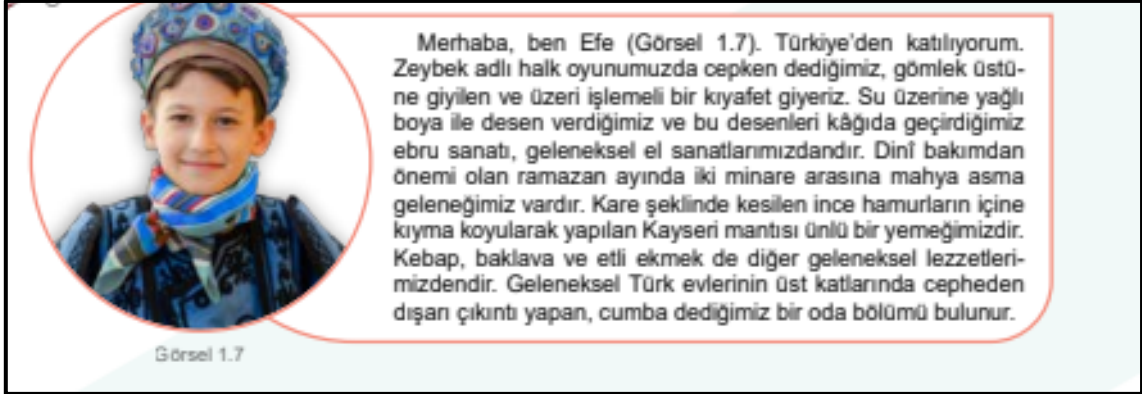

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 89)

Şekil 4.38 Türkiye ile kara sınırı olan komşu devletleri siyasi ve kültürel özellikleriyle tanıma ile ilgili etkinlik örneği

Şekil 4.38’de yer alan etkinlik örneği, 5. sınıf SBD kitabının “*Evimiz Dünya*” öğrenme alanının “*Ülkemize Komşu Devletler*” konusu kapsamında bulunmaktadır. Etkinlikte, öğrenciler gruplara ayrılarak Türkiye’nin kara sınırı komşu ülkelerinden birini tanıtan afiş hazırlamaya yönlendirilir. Örnek olarak verilen Azerbaycan afişinde; ülkenin başkenti, yönetim şekli, nüfusu, resmi dili, para birimi ve Türkiye’ye göre coğrafi konumu gibi temel bilgiler yer almaktadır. Öğrenciler hazırladıkları afişleri, dijital içerikte sunulan bütüncül derecelendirme anahtarı doğrultusunda değerlendirmeye yönlendirilmektedir. Bu şekilde öğrenciler, Türkiye’nin kara sınırı komşu ülkelerinden biri hakkında araştırma yaparak o ülkenin temel özelliklerini öğrenmekte; başkent, yönetim şekli, nüfus, resmi dil, para birimi ve coğrafi konum gibi kültürel ve coğrafi bilgileri inceleyerek farklı bir

kültürü tanıma fırsatı bulmaktadırlar. Böylece kültürel çeşitlilik hakkında farkındalıkları artmakta ve farklı kültürleri anlama becerileri gelişmektedir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 22)

Şekil 4.39 Türk kültürünü tanıtmaya yönelik görsel ve metin içi anlatım örneği

Şekil 4.39’da yer alan görsel ve metin içi anlatım örneği, 5. sınıf SBD kitabının “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu kapsamında bulunmaktadır. Metinde, Efe karakteri aracılığıyla Türk kültürüne özgü yerel yemekler, geleneksel kıyafetler ve el sanatları tanıtılmakta, böylece zengin ve çeşitli bir Türk kültürü öğrencilere sunulmaktadır. Bu anlatım, öğrencilerin kendi kültürlerini tanımaları ve kültürel farklılıkların bir arada yaşadığı ortamı anlamaları açısından önemli bir içerik olarak değerlendirilebilir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 28)

Şekil 4.40 Türk öğrencilerinin gittikleri ülkelerde farklı kültürleri tanıması ile ilgili genel ağ haberi ve görsel örneği

Şekil 4.40’ta verilen genel ağ haberi ve görsel örneği, 5. Sınıf SBD kitabında “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu

kapsamında yer almakta olup, farklı kültürleri tanıma sürecine odaklanmaktadır. İçerikte, Türkiye’den farklı ülkelere gönderilen öğrencilerin yalnızca mesleki değil, aynı zamanda kültürel kazanımlar elde ettikleri, gittikleri ülkelerin yaşam biçimlerini ve kültürel özelliklerini tanıma fırsatı buldukları vurgulanmaktadır. Öğrencilerin başka bir ülkeye giderek gözlem yapmaları ve bu süreçte edindikleri deneyimler, kültür tanıma sürecinin etkin bir örneği olarak değerlendirilebilir.

KEŞFEDELİM

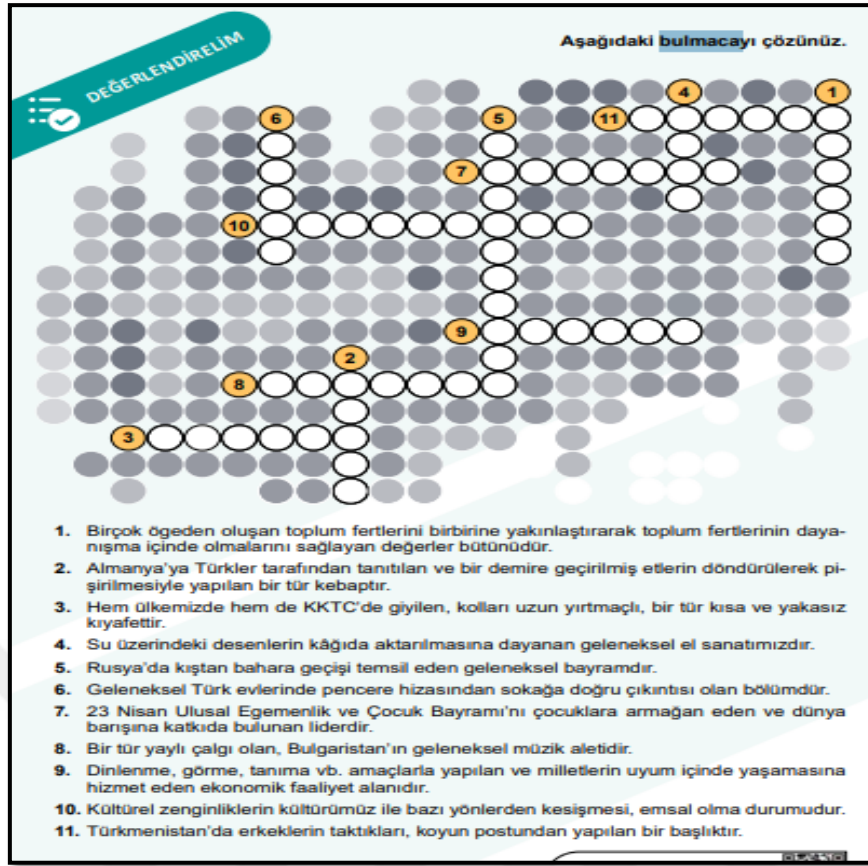
Çevremizde kendi kültürümüzden farklı bir dil, kıyafet, yemek gibi kültürel öğelere sahip olan insanlar veya toplumlarla karşılaşabiliriz. Karşılaştığınız farklı kültürel özelliklere ilişkin durumlarla ilgili aşağıdaki tabloyu doldurunuz.

Karşılaştığım durum veya yer	
Karşılaştığım kültürün dikkatimi çeken özelliği	
Bu sırada hissettiklerim	
Farklı kültürlerle karşı düşüncelerim	

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 21)

Şekil 4.41 Çevremizdeki farklı kültürleri fark etme ve bu kültürlerle olan duyguyu tanımlatma ile ilgili etkinlik örneği

Şekil 4.41’de yer alan etkinlik örneği, 5. sınıf SBD kitabında “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu kapsamında sunulmaktadır. Etkinlikte, öğrencilerden günlük yaşamda karşılaştıkları farklı kültürel öğeleri fark etmeleri ve bu deneyimlerini duygusal ve düşünsel açıdan değerlendirmeleri beklenmektedir. Bu yönüyle etkinlik, öğrencilerin çevrelerinde yer alan kültürel çeşitliliği tanımalarına ve bu çeşitliliği anlamlandırmalarına katkı sunarak kültürel farkındalık gelişimini desteklemektedir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 32)

Şekil 4.42 Türk kültürünü ve farklı kültürel özellikleri bilme ile ilgili etkinlik örneği

Şekil 4.42’de yer alan etkinlik örneği, 5. sınıf SBD kitabının “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanında, “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu kapsamında, yer almaktadır. Etkinlik, öğrencilerin çeşitli kültürlerle ait geleneksel öğeleri oyun temelli bir öğrenme süreci aracılığıyla pekiştirmelerine imkân tanımaktadır. Bu yolla öğrencilerin hem farklı kültürel unsurlar hem de kendi milli kültürel değerlerine yönelik farkındalık ve bilinç geliştirmeleri amaçlanmaktadır.

Verilen video, görseller ile konuşma metinlerine göre kültürümüze ve diğer kültürlerle ait sanat, müzik, yemek, giyim, kutlama, gelenek ve göreneklere ait örnekleri sınıflandırma tablosuna yazınız.

Kültürümüzden Örnekler	Kültürel Özellik	Diğer Kültürlerden Örnekler
	Sanat	
	Yemek	
	Kıyafet	
	Kutlama	
	Müzik	
	Gelenek ve görenekler	

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 26)

Şekil 4.43 Türk kültürü ve diğer kültürlerde aynı alanlardaki farklı kültürel örnekleri kavratma ile ilgili etkinlik örneği

Şekil 4.43'te yer alan etkinlik örneği, 5. sınıf SBD kitabında "Birlikte Yaşamak" öğrenme alanında, "Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı" konusu kapsamında yer almaktadır. Etkinlik, öğrencilerin kendi kültürlerine ait öğeleri farklı kültürlerle karşılaştırmalı olarak ele almalarını sağlayarak kültürel farkındalık kazanmalarına katkı sunmayı amaçlamaktadır. Böylelikle öğrencilerin hem kendi kültürlerini tanıma hem de farklı kültürel örnekleri anlama ve değerlendirme becerileri geliştirilebilir.

4.1.2.2. "Ortak Kültürel Öğeleri Tanıma" alt kategorisine ilişkin bulgular

5. sınıf SBD kitabında "Ortak Kültürel Öğeleri Tanıma" alt kategorisine ilişkin bulgulara Tablo 4.9'da yer verilmektedir.

Tablo 4.9 5. sınıf SBD kitabında “Ortak Kültürel Öğeleri Tanıma” alt kategorisine ilişkin bulgular

Alt Kategori	Kodlar	İçerik Türleri					
		Metin İçi Anlatım	Görsel	Etkinlik	Soru	Dijital Etkinlik	Haber
Ortak Kültürel Öğeleri Tanıma	Türk kültüründen örnek (Çay) / Farklı ülkenin (Peru) ortak kimlik duygusunu güçlendiren milli kültürü (ceviche)	2	1				
	Farklı ülkenin (Azerbaycan) ortak kimlik duygusu oluşturan milli kültürü (pehlivanlık kültürü) tanıtmak / Farklı kültürlerde ortak kültür (Çocuk Oyunları)	1	1	1			
	Kıbrıslı Türklerin Türklerle ortak kültüre sahip olduğunu fark ettirme.	1	3	1			
Toplam		4	5	2			

Tablo 4.9 incelendiğinde, 5. sınıf SBD kitabında “Ortak Kültürel Öğeleri Tanıma” alt kategorisine ilişkin belirlenen kodların dağılımının şu şekilde olduğu görülmektedir:

“Farklı ülkelerle (Peru, Azerbaycan) ortak yemek kültürü” koduna ait 2 metin içi anlatım ve 1 görsel örneğine, “Farklı ülkelerle ortak oyun kültürü” koduna ait 1 metin içi anlatım, 1 görsel ve 1 etkinlik örneğine, “Kültür ortaklığını fark etme” kodunda ise 1 metin içi anlatım, 3 görsel ve 1 etkinlik örneğine yer verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, toplam 11 içerik örneğinde en fazla görsel kaynaklara (n=5) yer verildiği; buna karşın soru, dijital etkinlik ve haber türü içeriklere yer verilmediği dikkat çekmektedir.

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Ortak Kültürel Öğeleri Tanıma” alt kategorisi kapsamında elde edilen örnekler aşağıda yer almaktadır.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 104)

Şekil 4.44 Türk kültüründen örnek (Çay) ile ilgili metin içi anlatım ve görsel örneği

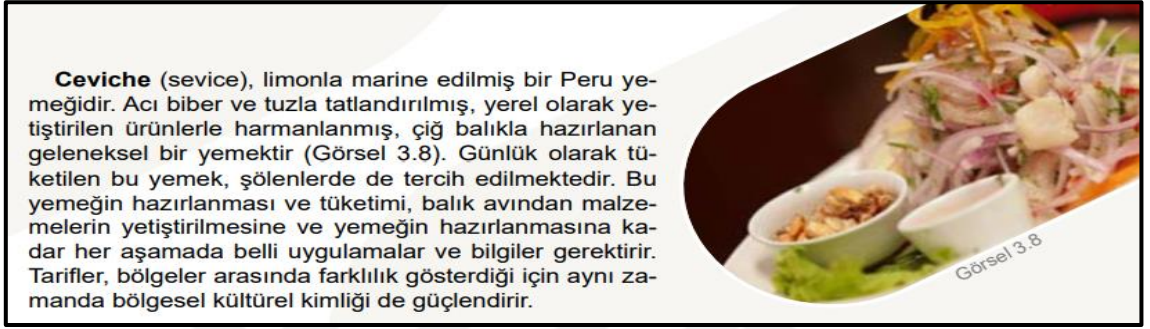
Şekil 4.44’te verilen metin içi anlatım ve görsel örnek 5. Sınıf SBD kitabının “Ortak Mirasımız” öğrenme alanı altında yer alan “Ortak Kültürel Mirasımız” konusu kapsamında yer almaktadır. İçerikte, çay kimliğinin ve sosyal etkileşimin bir sembolü olarak tanıtılmaktadır. Türkiye’de olduğu gibi Azerbaycan’da da çayın, misafirperverliğin önemli bir parçası olduğu vurgulanmaktadır. Bu durum, iki toplumun benzer kültürel değerlere sahip olduğunu ve ortak kültürel unsurlar taşıdığını ortaya koymaktadır.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 103)

Şekil 4.45 Azerbaycan ile ortak kimlik duygusunu güçlendiren pehlevanlık kültürü ile ilgili metin içi anlatım ve görsel örneği

Şekil 4.45'te yer alan metin içi anlatım ve görsel örnek, 5. sınıf SBD kitabının “Ortak Mirasımız” öğrenme alanı kapsamında yer alan “Ortak Kültürel Mirasımız” konusu içerisinde sunulmaktadır. İçerikte Azerbaycan'daki pehlivanlık kültürü aracılığıyla ortak kimlik duygusu vurgulanmaktadır. Türkiye’de de benzer şekilde güreş gibi geleneksel sporların yapıyor olması, iki toplum arasında ortak kültür anlayışını pekiştirmektedir. Bu içerik sayesinde öğrenci, farklı toplumlarda benzer kültürel öğelerin varlığını fark eder, farklı kültür anlayışından ortak kültürel değerlere yönelir. Böylece, kültürel olarak yakın ülkelere aidiyet duygusu geliştirmesi desteklenir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 103)

Şekil 4.46 Peru yemeği ceviche ile ilgili metin içi anlatı ve görsel örneği

Şekil 4.46’da yer alan metin içi ve görsel örneği 5. sınıf SBD kitabının, “Ortak Mirasımız” öğrenme alanı kapsamında “Ortak Kültürel Mirasımız” konusu içerisinde sunulmaktadır. İçerikte farklı toplulukların aynı gelenek etrafında buluşarak ortak kimlik duygusunu güçlendirdiğini göstermektedir. Bu örnek aracılığıyla öğrenci, kültürel çeşitliliğin bir zenginlik olduğunu ve ortak kültür bilincinin farklılıklar içinde de birlik beraberlik temelinde inşa edilebileceğini kavramaktadır.

Kaynak

Türkiye ve dünya genelinde oynanan geleneksel oyunlar:

Üçtaş: Türkmenistan, Hindistan.

Beştaş: Endonezya, Kırgızistan, Kore Cumhuriyeti, Yunanistan.

Dokuztaş/çanak/yedikule: Hindistan, Suriye.

İstop: İtalya, Romanya, Kolombiya.

Körebe: Nijerya, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Almanya, Fransa, İngiltere.

Türk cumhuriyetlerinde aynı isimle oynanan mangala oyunu Afrika'da Gana, Kenya, Nijerya, Fildişi Sahili, Mali; Asya'da Endonezya, Hindistan, Kazakistan, Kırgızistan; Amerika'da ise Karayipler ülkelerinde yaygın olarak oynanmaktadır.

(Özyürek,A & Dadak,S & Yurt,N (2021) s. 72-85)

Mangala oyunu

Bildiğiniz geleneksel çocuk oyunlarının isimlerini yazınız.

Oynadığınız geleneksel çocuk oyunlarının isimlerini yazınız.

Farklı kültürlerde aynı oyunların yer alması size ne ifade ediyor?

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 21)

Şekil 4.47 Türk ve dünya genelinde oynanan geleneksel çocuk oyunları ile ilgili etkinlik örneği ve dijital etkinlik mangala oyunu

Şekil 4.47’de verilen etkinlik örneği, 5. sınıf SBD kitabının “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanı kapsamında “Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı” konusu içerisinde yer almaktadır. İçerikte geleneksel çocuk oyunlarının farklı ülkelerde benzer biçimde oynandığını göstererek kültürler arası ortaklıkları ortaya koymaktadır. Etkinlik, coğrafi olarak birbirinden uzak ülkeler arasında dahi ortak kültürel öğelerin bulunabileceğini ortaya koymakta, böylece öğrencinin farklı kültürlerle bağ kurmasını ve ortak kültür bilinci geliştirmesini desteklemektedir. Dijital etkinlik içeriğinde ise tarihi ve kültürel çeşitliliği ile Mangala Oyunu sadece bir oyun olmanın ötesinde, farklı toplumların tarihine ve kültürüne ışık tutan zengin bir geçmişe sahip olması nedeniyle güzel bir örnektir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s. 25)

Şekil 4.48 Kuzey Kıbrıslı Türklerle Türk kültüründeki ortak kültüre ilişkin metin içeriği anlatım ve görseller

Şekil 4.48'de yer alan metin içeriği anlatım ve görsel örnekleri 5. sınıf SBD kitabının, "Birlikte Yaşamak" öğrenme alanı kapsamında "Kültürel Zenginliklerin Birlikte Yaşamaya Katkısı" konusu içerisinde sunulmaktadır. İçerik, öğrencinin KKTC'ye ait kültürel öğeleri tanımasını sağlayarak farkındalığının artırılması hedeflenmektedir. Yemek kültürü, el sanatları, halk oyunları ve geleneksel kıyafetler gibi somut örnekler üzerinden yapılan karşılaştırmalar, öğrencinin farklı kültürü tanımasına imkân sağlar ve bu kültürün kendi kültürüyle benzerlik taşıdığını fark ederek ortak kültür bilinci geliştirmesine katkı sunmaktadır.

4.2. İkinci Alt Problem 2024 SBDÖP’da Çokkültürlülüğe İlişkin Bulgular

Bu bölümde, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6 ve 7. Sınıflar) Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024’te çokkültürlülük temasına ilişkin bulgulara temel yaklaşım, özel amaçları, programın uygulanmasına ilişkin esaslar ve 5. sınıf düzeyine ait öğrenme alanları başlığı altında da ayrıntılı biçimde yer verilmektedir.

4.2.1 2024 SBDÖP’de Temel Yaklaşım, Özel Amaçları ve Uygulama Esaslarında Çokkültürlü Eğitime İlişkin Bulgular

2024 SBDÖP’de, Sosyal Bilgiler dersi, doğası gereği farklı disiplinlerin katkısıyla şekillenen çok boyutlu bir yapı olarak tanımlanmaktadır. Programın özel amaçlarında şu ifadeler yer almaktadır;

Sosyal bilgiler doğası gereği antropoloji, arkeoloji, coğrafya, ekonomi, hukuk, psikoloji, siyaset, sosyoloji, tarih gibi sosyal bilim alanlarının ürettiği bilgilerin işe koşulduğu bir yapıya sahiptir. Bu bakımdan programın içeriği toplumsal faaliyetlerin yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçekte incelendiği disiplinler arası bir yapıda hazırlanmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2024, s.4).

Yukarıdaki ifadeler, çokkültürlülük kavramına doğrudan bir atıf içermemekle birlikte, bu yaklaşımla dolaylı olarak ilişkilendirilebilecek bir anlayışı yansıtmaktadır. Sosyal Bilgiler öğretiminde özellikle tarih, sosyoloji ve antropoloji gibi disiplinlerin öğretim programında yer alması; kültürel çeşitliliğin tanınması ve farklı kültürel kimliklere ilişkin farkındalık oluşturulması ve öğrencilerin farklı kültürel perspektifleri anlamalarına katkı sağlaması açısından çokkültürlü eğitimin temel ilkeleriyle örtüşmektedir. Aynı zamanda toplumsal faaliyetlerin yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçekte incelendiği vurgusu, yalnızca ulusal kültürün değil, diğer toplum ve kültürlerin de incelenmesini öngörmekte; böylece öğrencilerin farklı kültürel yapıları karşılaştırmalı biçimde değerlendirme becerisini geliştirmeyi amaçladığını göstermektedir. Bu yönüyle öğretim programının temel yaklaşımında, öğrencilerin çokkültürlü toplum yapısına dair farkındalık kazanmasına katkı sağlamakla birlikte kültürel empati ve hoşgörü gibi yaşam evrensel değerlerinin de gelişmesini desteklemektedir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilere kavramsal beceriler (temel, bütünsel, üst düzey düşünme), alan becerileri (zamanı algılama ve kronolojik düşünme, kanıta dayalı sorgulama ve araştırma, tarihsel empati, değişim ve sürekliliği anlama vb.), sosyal ve duygusal öğrenme becerileri (benlik, sosyal yaşam, ortak/birleşik), okuryazarlık becerileri (bilgi, dijital, finansal, görsel, kültür, vatandaşlık, veri, sürdürülebilirlik, sanat), eğilimler (benlik, sosyal,

entelektüel) ve değerlerin (adalet, aile bütünlüğü, çalışkanlık, dostluk, duyarlılık, özgürlük, sorumluluk, vb.) kazandırılması amaçlanmaktadır (MEB,2024, s.4)

Yukarıdaki ifade incelendiğinde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan beceri ve değerlerin çokkültürlü eğitim anlayışıyla örtüştüğü görülmektedir. Özellikle tarihsel empati ve kültür okuryazarlığı gibi beceriler; öğrencilerin farklı kültürleri tanımalarını, bu kültürlerle empati kurmalarını ve kültürel çeşitliliğe saygı geliştirmelerini destekleyici niteliktedir. Bununla birlikte programın temel yaklaşımlarında çokkültürlülük doğrudan bir ilke olarak yer almamakta, yalnızca dolaylı biçimde ilişkilendirilebilecek iki ifadeye yer verilmektedir. Bu durum programın temel yaklaşımlar bölümünün çokkültürlü eğitimi bütüncül bir yaklaşımla ele alma konusunda sınırlı kaldığını göstermektedir. Oysa Türkiye'nin sahip olduğu etnik, dilsel, dini ve kültürel çeşitliliğin, eğitim programlarında farklılıkların tanınmasını ve kapsayıcı bir yaklaşımın benimsemesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda programın temel yaklaşımlarında bireylerin çokkültürlü toplumda karşılıklı saygı, hoşgörü ve anlayış geliştirmelerine katkı sağlayacak temel yaklaşım içeriklerinin daha güçlü ve doğrudan biçimde yansıtılması gerekmektedir.

Programın özel amaçları incelendiğinde çokkültürlülük ile ilişkili “Madde 8. Türk milletinin insanlığın ortak mirasına katkılarını, Türk tarihini, kültürünü, millî ve manevi değerlerimizi bilen ve yaşayan ortak kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi konusunda sorumluluk sahibi bireyler olmaları” (MEB, 2024, s. 5) ifadelerine rastlanmaktadır. Bu özel amaç ifadesi incelendiğinde, ifadenin esasen öğrencilerin Türk milletinin tarihi ve kültürel birikimini tanımalarını, bu mirasın korumasına ve geliştirilmesine yönelik sorumluluk üstlenmelerini hedeflediği anlaşılmaktadır. Ancak ifade içerisinde geçen “ortak kültürel miras” vurgusu, farklı kültürlerle paylaşılan ortak değerlere gönderme olarak değerlendirilebilir ve bu yönüyle çokkültürlülükle ilişkilendirilebilir.

Her ne kadar programın özel amaçlar bölümünde yalnızca bir maddede çokkültürlülük ile ilişkilendirilebilecek ifade yer verilmiş olsa da Türkiye'deki farklı etnik kimlikler, inanç sistemleri, dilsel gruplar ve toplumsal farklılıklar göz önünde bulundurulduğunda yetersiz kalmaktadır. Bu durum, programın çokkültürlü eğitime dair yaklaşımının sınırlı kaldığını ve bu konunun öğretim programında daha görünür ve bütüncül bir biçimde ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

2024 SBDÖP’de, programın uygulanmasına ilişkin esaslar incelendiğinde çokkültürlü eğitime doğrudan atıfta bulunan açık ifadelere yer verilmediği görülmektedir. Bununla birlikte, programın belirli maddelerinde çokkültürlülük anlayışıyla dolaylı olarak ilişkilendirilebilecek bazı unsurların yer aldığı dikkat çekmektedir.

Madde 2. Öğrencilerin etkin katılımının sağlandığı bir öğrenme ortamı ve düşüncelerin özgürce paylaşılabileceği, sosyal- duygusal becerilerin gelişiminin desteklendiği olumlu bir sınıf iklimi oluşturulmalıdır (MEB, 2024, s.5).

Yukarıdaki ifade, öğrencilerin farklı düşünce ve bakış açılarını özgürce ifade edebileceği kapsayıcı bir sınıf atmosferine işaret etmektedir. Bu tür bir sınıf ortamı, kültürel farklılıkların tanınması ve kültürel çeşitliliğe saygı duyulması açısından çokkültürlü eğitimin temel bileşenleriyle örtüşmektedir. Sınıf içindeki etkileşimin sadece bilişsel değil, aynı zamanda sosyal ve duygusal boyutlarıyla da desteklenmesi, öğrenciler arasında karşılıklı anlayış, empati ve saygı ortamının oluşmasına katkı sağlamaktadır.

Madde 10. Öğrenme kanıtları her öğrenciye özgü yetenek, ihtiyaç ve özel durumlar göz önünde bulundurularak, öğrenciyi merkeze alan ve öğrencinin aktif katılımını teşvik eden bir şekilde çeşitlendirilmelidir. Bilgi ve becerilerin ölçülmesi ve değerlendirilmesinde öğrencilere ilgi çekici, günlük hayatla ilgili, yakın veya uzak çevrede karşılaşılabilecek problemlere dair görevler verilmeli; öğrenciye zamanında, yargılayıcı olmayan ve motive edici geri bildirimler sağlanmalıdır (MEB, 2024, s.6).

10. Maddede ise öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alan ve onları yargılamadan destekleyen bir yaklaşım benimsenmektedir. Farklı kültürel arka planlardan gelen öğrencilerin öğrenme süreçlerine etkin katılımını sağlamak ve onlara yönelik motive edici geri bildirimlerde bulunmak, çokkültürlü eğitimin uygulamadaki yansımaları arasında yer almaktadır. Ancak, çokkültürlülükle doğrudan ilişkili açık ifadelere yer verilmemesi, öğretmenlerin bu kavramı eğitim uygulamalarına etkin biçimde yansıtabilmesini zorlaştırabilir ve programın kapsayıcı eğitim anlayışıyla tam anlamıyla bütünleşmesini engelleyebilir.

4.2.2. 2024 SBDÖP’de 5. Sınıf Öğrenme Alanlarında Çokkültürlü Eğitim Durumuna İlişkin Bulgular

Bu bölümde, 2024 SBDÖP’de yer alan 5. Sınıf düzeyindeki öğrenme alanlarının içeriği çokkültürlü eğitim bağlamında değerlendirilecektir. Her bir öğrenme alanı kültürel çeşitliliğe, farklı kimliklere, dilsel ve toplumsal gruplara yönelik yaklaşımlar açısından incelenecektir. Bu inceleme, öğretim programının çokkültürlü eğitim ilkelerine ne ölçüde

yer verdiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu noktada öncelikle 2024 SBDÖP’de yer alan tüm öğrenme alanlarının amaç cümleleri çokkültürlü eğitim bağlamında analiz edilerek öğrenme alanlarına ilişkin genel bir çerçeve sunulacaktır. Devamında ise çokkültürlü eğitimle ilişkili görülen her bir öğrenme alanı için sırasıyla kapsamlı bir değerlendirme yapılacaktır.

4.2.2.1 2024 SBDÖP’de 5. sınıf öğrenme alanlarının amaç cümlelerinde çokkültürlü eğitim durumuna ilişkin bulgular

2024 SBDÖP’de 5. Sınıf düzeyinde yer alan öğrenme alanlarının amaç cümleleri çokkültürlü eğitim perspektifiyle analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 4.10’da sunulmaktadır.

Tablo 4.10 2024 SBDÖP’de 5. Sınıf düzeyinde yer alan öğrenme alanlarının amaç cümlelerinde çokkültürlü eğitim

Öğrenme Alanı	Amaç Cümlesi	Çokkültürlülük ile ilişkisi
Birlikte Yaşamak	Bu öğrenme alanında öğrencilerin aile ve yakın çevresindeki gruplara, bu gruplardaki rollerine, bu rollere ait hak ve sorumluluklarına, farklı kültürlere ait özelliklere, bu özelliklere saygı duymanın toplumsal birlik açısından önemine, yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine katkı sağlamanın toplumsal birliği sürdürmeye etkisine yönelik bilgi ve beceriler kazanması amaçlanmaktadır.	✓
Evimiz Dünya	Bu öğrenme alanında öğrencilerin yaşadıkları ilin göreceli konum özellikleri, yaşadıkları ilde doğal ve beşerî çevredeki değişimler, yaşadıkları ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik yapılması gerekenler ve ülkemize kara sınırı olan komşu devletlerin temel özellikleri ile ilgili bilgi ve beceriler kazanmaları amaçlanmaktadır.	✓
Ortak Mirasımız	Bu öğrenme alanında öğrencilerin ortak miras öğeleri ve ortak mirasın korunmasının önemi, Anadolu’nun ilk yerleşim yerlerindeki sosyal hayat, Mezopotamya ve Anadolu medeniyetlerinin ortak mirasa katkıları ile ilgili bilgi ve beceriler kazanmaları amaçlanmaktadır.	✓
Yaşayan Demokrasimiz	Bu öğrenme alanında öğrencilerin demokrasi ve cumhuriyetin temel niteliklerine, demokrasi ve cumhuriyet	

	kavramı arasındaki ilişkiye, etkin bir vatandaşın özelliklerine, temel hak ve sorumlulukların önemine, toplumsal hayatta karşılaşılabilecek sorunların çözümü için başvurulabilecek kurumlara ilişkin bilgi ve beceriler kazanmaları amaçlanmaktadır.	X
Hayatımızdaki Ekonomi	Bu öğrenme alanında öğrencilerin kaynakları verimli kullanmanın doğa ve insanlar üzerindeki etkilerine, bütçe planlamanın önemine, yaşadığı ildeki ekonomik faaliyetlere ilişkin bilgi ve beceriler kazanmaları amaçlanmaktadır.	X
Teknoloji ve Sosyal Bilimler	Bu öğrenme alanında öğrencilere teknolojik ürünlerin bilinçli kullanımının önemi ile buluşlar ve teknolojik ürünlerin toplum hayatına etkilerine ilişkin bilgi ve becerilerin kazandırılması amaçlanmaktadır.	X
Toplam		3

Tablo 4.10 da yer alan verilere göre, 2024 SBDÖP’de 5. Sınıf düzeyinde yer alan altı öğrenme alanından “Birlikte Yaşamak” ve “Ortak Mirasımız” öğrenme alanlarının doğrudan “Evimiz Dünya” öğrenme alanının ise çokkültürlülük ilkeleriyle dolaylı olarak ilişkili amaç ifadeleri içermekte olduğu görülmektedir. Bu öğrenme alanlarının açıklamalarında, öğrencilerin kültürel çeşitliliği fark etmeleri, farklı kültürlerle yönelik duyarlılık geliştirmeleri ve çokkültürlü bir bilinç kazanmalarına katkı sunma potansiyeline sahip olduğu görülmektedir. Tablo 4.10’da yer verilen “Yaşayan Demokrasimiz”, “Hayatımızdaki Ekonomi”, “Teknoloji ve Sosyal Bilimler” öğrenme alanlarının amaç cümleleri incelendiğinde, çokkültürlülük ile ilişkili olmadığı görülmektedir. İlgili amaç cümlelerinde daha çok demokrasi, ekonomi ve teknoloji kullanımı konularına odaklanılmaktadır.

2024 SBDÖP’de yer alan 5. Sınıf düzeyindeki çokkültürlü eğitim ile ilişkisi olan öğrenme alanlarının amaçları ayrıntılı incelendiğinde;

“Birlikte yaşamak” öğrenme alanının amaç ifadesi, çokkültürlülüğün temelini oluşturan kültürel çeşitliliğin tanınması ve bu çeşitliliğe saygı duyulması gerekliliği ile doğrudan ilişkilidir. Bu amaç doğrultusunda öğrencilerin yalnızca kendi kültürel çevrelerini değil, farklı kültürlerle ait yaşam biçimlerini, değer sistemlerini, inançları ve geleneklerini de tanımları hedeflenmektedir. Bu durum, öğrencilerin farklılıklara saygı temelinde çokkültürlü bir bilinç geliştirmelerine zemin hazırlamaktadır.

“Evimiz Dünya” öğrenme alanı ise çokkültürlü eğitime dolaylı katkı sağlayan bir yapıya sahiptir. Bu öğrenme alanında yer alan amaçlar, komşu ülkelerin tanıtımı üzerinden

öğrencilerde uluslararası düzeyde kültürel farkındalık geliştirilmesini hedeflemektedir. Komşu coğrafyaların kültürel, dilsel ve dini çeşitliliklerinin ele alınması, öğrencilerin yalnızca yerel değil küresel ölçekte de kültürel çoğulluğu kavramalarına katkıda bulunacaktır.

“Ortak Mirasımız” öğrenme alanının amaç ifadesi ise çokkültürlü eğitimle doğrudan örtüşmektedir. Ortak kültürel mirasın tanıtılması, bu mirasın korunmasının önemine dikkat çekilmesi ve farklı kültürlerin tarihsel süreçte birbirini etkileyerek oluşturduğu değerlerin vurgulanması, öğrencilerin kültürel etkileşimleri fark etmelerine ve kültürel mirasın evrensel boyutunu içselleştirmelerine olanak tanıyacaktır. Bu bağlamda öğrencilerin, kendi kültürel kimliklerine farklı kültürlerin katkılarını tanıyarak çokkültürlü bir perspektif geliştirmeleri amaçlanmaktadır.

Her bir öğrenme alanı; içerik çerçevesi, öğrenme çıktıları ve süreç bileşenleri, öğrenme-öğretme yaşantıları ve farklılaştırma bölümlerinden oluşmaktadır. Bu doğrultuda gerçekleştirilen incelemeyle, öğrenme alanlarının kültürel çeşitliliğe duyarlılık, farklı kültürel kimliklerin tanınması, kültürlerarası etkileşim ve ortak mirasın farkındalığı gibi çokkültürlü eğitimin ana bileşenlerini destekleme potansiyeli ortaya konulmuştur. Analiz sürecinde yalnızca çokkültürlü eğitimle ilişkilendirilebilecek nitelikteki öğrenme alanlarına yer verilmiştir. Bu kapsamda “Birlikte Yaşamak”, “Evimiz Dünya” ve “Ortak Mirasımız” başlıklı öğrenme alanlarının, içerik ve amaçları itibarıyla çokkültürlü eğitimle doğrudan ya da dolaylı ilişki kurulabildiği tespit edilmiştir. Buna karşılık, “Yaşayan Demokrasimiz”, “Hayatımızdaki Ekonomi” ve “Teknoloji ile Sosyal Bilimler” başlıklı öğrenme alanlarının amaç ve içerikleri incelendiğinde, çokkültürlü eğitimin temel bileşenleri olan kültürel çeşitlilik, kimlik temsili ya da kültürlerarası etkileşim unsurlarına yer verilmediği görülmüştür. Bu öğrenme alanları daha çok demokratik yurttaşlık, ekonomik okuryazarlık ve teknoloji-toplum ilişkisi gibi temel bilgi ve becerilerin kazandırılmasını hedeflemektedir. Bu nedenle, anılan öğrenme alanlarına çokkültürlü eğitim bağlamında ayrıntılı olarak yer verilmemiştir. Bu bulgular, programın çokkültürlü eğitimi hangi düzeyde ve hangi bağlamlarda desteklediğini analiz etmek açısından önemli ipuçları sunmaktadır.

4.2.2.2 2024 SBDÖP’de 5. sınıf “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının çokkültürlü eğitim bağlamında bütüncül inceleme sonuçlarına ilişkin bulgular

Tablo 4.11’de “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanı çokkültürlü eğitim bağlamında kapsamlı bir biçimde analiz edilmiştir. Bu analiz, öğrenme alanının içerik yapısı, öğrenme çıktıları ve süreç bileşenleri, öğrenme-öğretme yaşantıları ve farklılaştırma uygulamaları ve öğrenme kanıtları gibi bileşenler üzerinden betimsel olarak gerçekleştirilmiştir. Tablo 4.11, söz konusu öğrenme alanının çokkültürlü eğitimin temel ilkeleriyle ne düzeyde örtüştüğünü ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Tablo 4.11 2024 SBDÖP’de “Birlikte yaşamak” öğrenme alanında çokkültürlü eğitim

Başlık ve Alt başlıklar	Çokkültürlü eğitim ile ilişkisi
İçerik çerçevesi	Kültürel Özelliklere Saygı ve Birlikte Yaşama Kültürü
Öğrenme Çıktıları ve Süreç Bileşenleri	SB.5.1.2. Kültürel özelliklere saygı duymanın birlikte yaşamaya etkisini yorumlayabilme a) Kültürel özelliklere saygı duymanın birlikte yaşamaya etkisini örnekler üzerinden belirler. b) Kültürel özelliklere saygı duymanın birlikte yaşamaya etkisini yazılı, görsel veya dijital ürünlere dönüştürür. c) Kültürel özelliklere saygı duymanın birlikte yaşamaya etkisini ifade eder.
Öğrenme-Öğretme Yaşantıları	Temel Kabuller: Öğrencilerin grup çalışması, rol, iletişim, iş birliği, hak, sorumluluk, kültür, yardımlaşma ve dayanışma kavramlarına ait temel bilgilere sahip olduğu kabul edilmektedir. Ön değerlendirme süreci: Kültür kavramı ile çağrışım yapan kelimelere örnekler vermeleri istenir Köprü kurma: Yakın çevrelerinde kendi kültüründen farklı bir dil, kıyafet, yemek, kutlama töreni gibi kültürel öğelere sahip olan insanlar veya toplumlar ile karşılaşabileceği ifade edilir. Varsa buna dair örnekler vermeleri istenir. Bu kültürel özelliklere ilişkin neler düşündükleri ve hissettikleri sorulur. Öğrenme – Öğretme Uygulamaları: SB.5.1.2 * Öğrencilere ülkemizin, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)’nin ve farklı ülkelerin kültürel özelliklerine ilişkin yazılı ve görsel kaynaklar sunulur (OB1, OB4). * Dijital kaynaklardan da yararlanılabilir (OB2). Sunulan kaynaklar üzerinden kendi kültürümüze ve farklı kültürlerle ait sanat, müzik, yemek, giyim, kutlama, gelenek ve göreneklere yönelik özellikler öğrenciler tarafından incelenir. Belirlenen kültürel öğeler sınıflandırma tablosuna kaydedilir (KB2.5). * Ülkemizin, KKTC’nin ve farklı ülkelerin kültürel özellikleri, benzerlik ve farklılık açısından karşılaştırılır (KB2.7). * Bu bağlamda KKTC ile aramızdaki benzerlikler, tarihi ve kültürel bağlar açısından ele alınır. Örnek olaylar üzerinden farklı kültürel özelliklere sahip insanların bir araya gelmesini gerektiren durumlar sorgulanır (SDB2.3). * Öğrenciler, her grupta eşit sayıda öğrenci olacak şekilde gruplara ayrılır ve bu gruplara örnek olaylardan hareketle benzer durumları içeren senaryolar verilir. Öğrencilerden senaryolardaki durumu el kuklaları ile canlandırmaları istenir. Bu süreçte ipli kukla, siyah gölge oyunu ya da tiyatro kuklası tekniklerinden de yararlanılabilir (E2.1, E2.2, E2.3, SDB2.2). * Canlandırılan durumlardan hareketle kültürel özelliklere saygı duymanın önemini

	ve insanları farklılıklarıyla kabul etmenin gerekliliği ortaya konulur (D15.1). * Gruplardan kültürel özelliklere saygı duymanın birlikte yaşamaya etkisine yönelik yazılı, görsel veya dijital ürünler ortaya koymaları istenir. Sürecin tamamında elde edilen bilgilerden ve farkındalıklardan yola çıkarak kültürel özelliklere saygı duymanın birlikte yaşamaya etkisi öğrenciler tarafından açıklanır (SDB3.3). * Sürecin değerlendirilmesinde çalışma yaprağı kullanılır. Süreç içerisinde vatanseverlik değeri bağlamında kültürel mirasın tanınması ve gelecek nesillere aktarılmasının önemi üzerinde durulur (D19.3). * Ayrıca farklı toplumların kültürlerine saygılı olmanın gereği ve öneminin de farkına varır (OB6).
Farklılaştırma	Zenginleştirme: Öğrencilerden farklı ülkelerdeki akranlarının yakın çevrelerinde, okullarında ve sınıflarında dâhil oldukları gruplar ve bu gruplardaki rollerine ilişkin bilgi toplanması istenebilir. Kendi dâhil olduğu gruplar ve rolleri, diğer ülkelerdeki grup ve roller ile karşılaştırabilir. Elde edilen bilgilerden yola çıkılarak dâhil olmak istenen özgün bir grup fikri oluşturulabilir. Merak edilen bir ülkenin kültürel özelliklerine yönelik yapılacak araştırma sonucunda ulaşılan görsellerle bir kolaj çalışması hazırlanabilir. Hazırlanan kolaj çalışmaları okul sergisi ile sunulabilir. Destekleme: Günlük yaşamda karşılaşılan farklı kültürel öğelere örnekler verilebilir. Görseller üzerinden kültürel öğelerin sınıflandırılması istenebilir
Öğrenme Kanıtları (Ölçme ve Değerlendirme)	Bu öğrenme alanında yer alan öğrenme çıktıları; karşılaştırma tablosu, gözlem formu, derecelendirme ölçeği, kontrol listesi, anekdot kaydı, analitik dereceli puanlama anahtarı, çalışma yaprakları ve performans görevi ile değerlendirilebilir.

Tablo 4.11 kapsamında gerçekleştirilen inceleme, “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanının çokkültürlü eğitim bağlamında önemli bir yere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. **İçerik çerçevesinde** kültürel çeşitliliğe saygı ve birlikte yaşama kültürünün öne çıkarılması, bu öğrenme alanının çokkültürlü eğitimin temel değerleriyle doğrudan ilişkilendirildiğini göstermektedir. “Kültürel özelliklere saygı duymanın birlikte yaşamaya etkisini yorumlayabilme” **öğrenme çıktısı ve süreç bileşenlerinde** yer alan ifade ve açıklamalar, öğrencilerin farklı kültürel özellikleri tanımasını, bu farklılıklara saygı göstermesini ve birlikte yaşamının toplumsal bütünleşmeye olan katkısını anlamasını hedeflemektedir. Özellikle öğrenme çıktısı ve süreç bileşenlerinin yazılı, görsel ve dijital ürünler üretmeye yönelik olması, öğrencilerin çokkültürlü bakış açısı geliştirmesini destekleyen aktif öğrenme ortamı sunmaktadır. **Öğrenme-öğretme yaşantıları** başlığı altında yer alan alt başlıklar (temel kabuller, ön değerlendirme süreci, köprü kurma ve öğrenme öğretme uygulamaları) öğrencilerin kültürel farklılıklara yönelik bakış açısı geliştirmesini, el kuklası ve tiyatro gibi yaratıcı drama tekniklerinin kullanılarak yapılıyor olması, öğrencilerin kültürel çeşitliliği dramatizasyon yoluyla içselleştirmelerine ve kültürel öğeleri davranışa dönüştürmelerine zemin hazırlamaktadırlar. **Farklılaştırma** başlığı altında yer alan zenginleştirme ve destekleme uygulamaları ise bireysel farklılıkları gözetken, kapsayıcı bir eğitim anlayışını

yansıtmaktadır. Öğrencilerin farklı ülkelerdeki kültürel gruplar veya rollerle fikir geliştirmeleri, kültürel kolajlar hazırlamaları çokkültürlü eğitimi desteklemektedir.

“Birlikte Yaşamak” öğrenme alanında, çokkültürlü eğitimle ilişkilendirilen öğrenme çıktıları ve süreç bileşenleri kapsamında öne çıkan değer, beceri ve eğilimlere ilişkin bulgular Tablo 4.12’de sunulmaktadır.

Tablo 4.12 2024 SBDÖP’de “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanında çokkültürlü eğitimle ilişkili değer, beceri ve eğilimler

Başlık	Alt başlık	Kazanımda kullanılan içerik
Değerler	Vatanseverlik	Ülke varlıklarına sahip çıkma değeri (D19.3)
	Sevgi	Anlayışlı ve barışçıl olmak değeri (D15.1)
Beceriler	Okuryazarlık Becerileri	Bilgi Okuryazarlığı (OB1) Dijital Okuryazarlık (OB2) Görsel Okuryazarlık (OB4) Vatandaşlık Okuryazarlığı (OB6)
	Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri	Sosyal Farkındalık (SDB2.3) İşbirliği (SDB2.2) Sorumlu karar verme (SDB3.3)
	Kavramsal Beceriler	Sınıflama (KB2.5) Karşılaştırma (KB2.7)
Eğilimler	Sosyal Eğilimler	Empati (E2.1) Sorumluluk (E2.2) Girişkenlik (E2.3)

Tablo 4.12 incelendiğinde, “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanı için çokkültürlü eğitim yaklaşımını önemli düzeyde benimseyen ve bunu değer, beceri ve eğilimler boyutunda somutlaştıran bir öğrenme alanı olduğu görülmektedir. Değerler boyutunda vatanseverlik ve sevgi değerlerinin öne çıktığı dikkat çekmektedir. Vatanseverlik kapsamında “ülke varlıklarına sahip çıkmak” eylemi, bireylerin kendi kültürel miraslarını tanıması ve bu mirası koruması yönünde bir bilinç geliştirmelerine olanak tanımaktadır. Sevgi değeri ise anlayışlı ve barışçıl olma, çokkültürlü ortamda farklı kültürlere karşı hoşgörülü ve kapsayıcı bireyler yetiştirilmesine katkı sağlayarak çokkültürlü bir toplumsal yapının inşasında önemli bir rol oynamaktadır. Beceriler açısından değerlendirildiğinde; okuryazarlık becerileri (vatandaşlık, bilgi, dijital ve görsel) öğrencilerin kültürel çeşitliliğe ilişkin bilgiye ulaşmaları, bu bilgiyi analiz etmeleri ve çok yönlü değerlendirme yapabilmeleri açısından işlevseldir. Özellikle dijital ve görsel okuryazarlık becerileri, öğrencilerin kültürel unsurları çağın teknolojik araçlarıyla yorumlayabilmesini kolaylaştırmaktadır. Sosyal-duygusal öğrenme becerileri (sosyal farkındalık, iş birliği ve sorumlu karar verme) ise öğrencilerin toplumsal çeşitliliği kavramaları, farklı bireylerle sağlıklı ilişkiler kurmaları ve karar alma süreçlerinde çok sesliliği dikkate almalarını desteklemektedir. Kavramsal beceriler (sınıflama ve karşılaştırma) kullanılması, farklı

kültürel yapılar arasındaki benzerlik ve farklılıkların analizine olanak tanıyarak kültürel bilinç ve karşılaştırmalı düşünme becerilerinin gelişimine zemin hazırlamaktadır.

Son olarak, eğilimler boyutunda sosyal eğilimlerin (empati, sorumluluk ve girişkenlik) dikkat çekmektedir. Bu eğilimler, öğrencilerin yalnızca bilgi edinme düzeyinde kalmayarak, edinilen bu bilgiyi davranışa dönüştürmeleri açısından da oldukça önemlidir. Bununla birlikte ilgili eğilimler çokkültürlü sınıf ortamlarında bireylerin birbirlerini anlamaları ve birlikte yaşama kültürünü benimsemeleri açısından önemli bir işlev görmektedir. Tüm bu yönleriyle Tablo 4.12 genel bağlamda değerlendirildiğinde, “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanında yer alan değer, beceri ve eğilimler, farklı kültürel yapılara saygı duyma, kültürel çeşitliliği tanıma ve birlikte yaşama kültürünü geliştirme gibi çokkültürlü eğitimin temel amaçlarıyla güçlü bir biçimde ilişkilendirilebildiği sonucuna ulaşılmaktadır.

4.2.2.3 2024 SBDÖP’de 5. sınıf “Evimiz Dünya” öğrenme alanının çokkültürlü eğitim bağlamında bütüncül inceleme sonuçlarına ilişkin bulgular

“Evimiz Dünya” öğrenme alanı çokkültürlü eğitim bağlamında kapsamlı bir biçimde analiz edilmiştir. Bu analiz, öğrenme alanının içerik yapısı, öğrenme çıktıları ve süreç bileşenleri, öğrenme-öğretme yaşantıları, farklılaştırma uygulamaları ve öğrenme kanıtları gibi bileşenler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Tablo 4.13, söz konusu öğrenme alanının çokkültürlü eğitimin temel ilkeleriyle ne düzeyde örtüştüğünü ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Tablo 4.13 2024 SBDÖP’de “Evimiz Dünya” öğrenme alanında çokkültürlü eğitim

Başlık ve Alt Başlıklar	Çokkültürlü Eğitim İle İlişkisi
İçerik Çerçevesi	Ülkemize Komşu Devletler
Öğrenme Çıktıları ve Süreç Bileşenleri	SB.5.2.4. Ülkemize komşu devletler hakkında bilgi toplayabilme a) Ülkemize komşu devletlerle ilgili bilgilere ulaşmak amacıyla kullanacağı kaynakları belirler. b) Ülkemize komşu devletlerle ilgili bilgileri belirlediği kaynaklardan bulur. c) Ülkemize komşu devletlerle ilgili belirlediği kaynaklardan edindiği bilgileri doğrular. ç) Ülkemize komşu devletlerle ilgili belirlediği kaynaklardan edindiği bilgileri kaydeder.
Öğrenme-Öğretme Yaşantıları	Öğrenme-Öğretme Uygulamaları: SB.5.2.4 * Kara sınırimız olan komşu devletlerle ilgili bilgilere ulaşmak için kullanılacak yazılı ve görsel kaynaklar öğretmen rehberliğinde belirlenir (OB1, OB4). * Bu amaçla ayrıca dijital kaynaklardan da yararlanılabilir (OB2). * Öğretmen tarafından bağımsızlık sembollerine ilişkin açıklamalar yapılır. Bu

	süreçte ülkemizin bağımsızlık sembollerine değinilir. * Belirlenen kaynaklar üzerinden öğrenciler tarafından kara sınır komşumuz olan devletlerin başkentleri, bağımsızlık sembolleri ve ülkemize göre konumlarına ilişkin bilgiler bulunur (OB1, OB4). * Yunanistan, Bulgaristan, Suriye ve Gürcistan'ın denizden de sınır komşumuz olduğu vurgusu yapılır. Vatanseverlik değeri kapsamında bireyin ülkesinin sınırlarını ve sınır komşularını tanımanın önemi vurgulanır (D19.3). * Öğrencilerden kara sınırimız olan komşu devletlerle ilgili ulaşılan bilgileri farklı türden en az üç kaynakla karşılaştırarak doğrulamaları istenir (E3.10). * Öğrencilerden performans görevi olarak bireysel veya grup hâlinde komşu devletleri tanıtan afiş hazırlamaları ve bu afişleri kullanarak komşu devletleri tanıtan kısa sunumlar yapmaları istenir (SDB2.2).
Farklılaştırma	Zenginleştirme: Öğrencilerden deniz sınırimız olan komşu devletlerden birini seçerek bu ülkeye dair merak ettiklerini araştırmaları ve araştırma sonuçlarına ilişkin yazılı ya da görsel bir ürün oluşturmaları istenebilir.
Öğrenme Kanıtları (Ölçme ve Değerlendirme)	Performans Görevi: Komşu devletleri tanıtan afiş tasarımı görevidir.

Tablo 4.13 incelendiğinde “Evimiz Dünya” öğrenme alanının **içerik çerçevesinde** yer alan “ülkemize komşu devletler” ifadesi, öğrencilerin kendi ülkeleriyle sınırlı kalmayıp çevresindeki farklı kültürel yapıları da tanıyabileceği bir öğrenme zemini sunmaktadır. Söz konusu öğrenme alanında yer alan “Ülkemize komşu devletler hakkında bilgi toplayabilme” **öğrenme çıktısı**, öğrencilerin farklı ülkelere yönelik bilgi edinme sürecinin başlangıcını teşkil etmektedir. **Süreç bileşenleri** kapsamında yer verilen bilgilere ulaşma, kaynak belirleme ve bilgileri doğrulama gibi açıklamalar, öğrencilerin komşu ülkelerin sosyal, kültürel ve tarihsel özelliklerini çok yönlü bir biçimde tanımlarına katkı sunmaktadır. **Öğrenme-öğretme yaşantıları** kapsamında önerilen dijital ve yazılı kaynaklara dayalı araştırmalar, sunumlar ve afiş hazırlama gibi etkinlikler, öğrencilerin komşu devletlerin kültürel sembollerini tanımlarını desteklenmekte; bu sayede kültürlerarası farkındalık düzeylerinin artırılması hedeflenmektedir. **Farklılaştırma** başlığı altında, öğrencilere deniz sınırimızın bulunduğu komşu ülkelerden birini seçerek yazılı ya da görsel ürün hazırlama fırsatının verilmesi, öğrencilerin bireysel ilgi alanları doğrultusunda farklı kültürleri keşfetmelerini ve kültürel çeşitliliğe yönelik bakış açısı geliştirmelerini desteklemektedir. Ölçme ve değerlendirme sürecinde ise afiş tasarımı gibi yaratıcı görevlerin yer alması, öğrencilerin komşu devletler hakkında edindikleri bilgileri yaratıcı biçimde ifade etmelerine böylece farklı kültürlerin görünür hale gelmesini, öğrencilerin bu kültürlerle etkileşim kurmasına olanak tanımaktadır. Bu sayede değerlendirme süreci sadece bilgi ölçmekle kalmayarak çokkültürlü bakış açısı da geliştirmeye yönelik bir araç olarak işlev görmektedir.

“Evimiz Dünya” öğrenme alanında çokkültürlü eğitimle ilişkilendirilen öğrenme çıktısı ve süreç bileşenlerine bağlı olarak öne çıkan değer, beceri ve eğilimlere ilişkin bulgular Tablo 4.14’te sunulmaktadır.

Tablo 4.14 2024 SBDÖP’de “Evimiz Dünya” öğrenme alanında çokkültürlü eğitim ile ilişkili değer, beceri ve eğilimler

Başlık	Alt başlık	Kazanımda kullanılan içerik
Değerler	Vatanseverlik	Ülke varlıklarına sahip çıkma değeri (D19.3)
Beceriler	Okuryazarlık Becerileri	Bilgi Okuryazarlığı (OB1) Dijital Okuryazarlık (OB2) Görsel Okuryazarlık (OB4)
	Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri	İşbirliği (SDB2.2)
Eğilimler	Entelektüel Eğilimler	Eleştirel Bakma (E3.10)

Tablo 4.14 incelendiğinde “Vatanseverlik” değerinin “Ülke varlığına sahip çıkma” eylemi, öğrencilerin hem kendi ülkelerine karşı sorumluluk hem de komşu ülkelerin kültürel varlıklarına saygı duymaları için fırsat tanımaktadır. Bu değer hem aidiyet duygusunu hem de kültürel çeşitliliğe duyulan saygıyı aynı anda desteklemektedir. Öğrenme sürecinde öne çıkan bilgi, dijital ve görsel okuryazarlık becerileri, öğrencilerin komşu devletlerle ilgili farklı kaynaklara çeşitli yollarla ulaşmalarına olanak sağlamaktadır. Bu beceriler öğrencilerin, çokkültürlü içeriklerle karşılaşmalarını kolaylaştırmakta ve ulaşılan bilgilerin sorgulamasını mümkün kılmakta ve dolayısıyla farklı kültürleri tanıma, anlama ve değerlendirme becerilerini geliştirmektedir. Sosyal-duygusal öğrenme becerilerden olan işbirliği becerisi ise farklı düşünce ve bakış açılarını paylaşmaları ve bu farklılıklara saygı duymaları açısından çokkültürlü eğitim gelişimine katkı sunmaktadır. Entelektüel eğilimlerden biri olan eleştirel bakma eğilimi ise öğrencilerin farklı ülkeler ve kültürler hakkında edindikleri bilgileri sorgulamalarına imkân tanımaktadır. Bu sorgulama süreci, öğrencilerin kültürel olguları yüzeysel değil çok boyutlu bir şekilde değerlendirebilmelerini sağlamaktadır. Böylelikle kültürel çeşitliliğe açık, farklılıklara saygılı bireylerin yetişmesine katkı sağlanmaktadır.

4.2.2.4 2024 SBDÖP’de 5. sınıf “Ortak Mirasımız” öğrenme alanının çokkültürlü eğitim bağlamında bütüncül inceleme sonuçlarına ilişkin bulgular

“Ortak Mirasımız” öğrenme alanı çokkültürlü eğitim bağlamında kapsamlı bir biçimde analiz edilmiştir. Bu analiz, öğrenme alanının içerik yapısı, öğrenme çıktıları ve süreç bileşenleri, öğrenme-öğretme yaşantıları, farklılaştırma uygulamaları ve öğrenme

kanıtları gibi bileşenler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Tablo 4.15, söz konusu öğrenme alanının çokkültürlü eğitimin temel ilkeleriyle ne düzeyde örtüştüğünü ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Tablo 4.15 2024 SBDÖP’de “Ortak Mirasımız” öğrenme alanında çokkültürlü eğitim

Başlık ve Alt Başlıklar	Çokkültürlü Eğitim ile İlişkisi
İçerik Çerçevesi	* Ortak Miras Öğeleri * Somut ve Somut Olmayan Kültürel Miras Öğeleri
Öğrenme Çıktıları ve Süreç Bileşenleri	SB.5.3.1. Yaşadığı ildeki ortak miras öğelerine ilişkin oluşturduğu ürünü paylaşabilme a) Yaşadığı ildeki somut ve somut olmayan kültürel miras öğelerinden hareketle ortak mirasın önemi hakkında çıkarım yapar. b) Yapılan çıkarımlardan hareketle ortak mirasın önemini açıklayan bir ürün oluşturur. c) Ortak mirasın önemi hakkında çıkarımlarına dayalı olarak oluşturduğu ürünü paylaşır
Öğrenme – Öğretme Yaşantıları	Temel Kabuller: Öğrencilerin kültür, ortak miras gibi kavramları bildiği kabul edilmektedir Ön Değerlendirme Süreci: Öğrencilerin kültür, ortak miras kavramları hakkında neler bildiklerini belirlemeye yönelik açık uçlu sorular sorulur. Öğrenme-Öğretme Uygulamaları: SB.5.3.1 * Verilen yazılı ve görsel kaynaklardan “Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Dünya Mirası Listesi”nde yer alan somut ve somut olmayan kültürel miras öğeleri dünyadan ve Türkiye’den örnekler kapsamında öğrenciler tarafından incelenir (OB1, OB4). * Ayrıca dijital kaynaklar da kullanılabilir (OB2). * Kaynaklardan yararlanılarak büyük grup tartışması ile ortak miras öğelerinin önemine dair öğrencilerin çıkarımda bulunmaları ve çıkarımlarını sözlü olarak ifade etmeleri sağlanır (SDB2.1). * Öğrencilerden yaşadıkları ilde bulunan ve ortak miras kapsamında değerlendirilebilecek öğelerden “UNESCO Dünya Mirası Listesi”ne girmesini istedikleri öğeleri gerekçeleriyle sıralamaları istenir. Öğrencilerin çevrelerindeki ortak miras öğelerini fark etmeleri ve bu öğelerin korunmasına yönelik gerekçeler üretmeleri aşamasında ortak mirasın korunmasında duyarlı davranmanın önemine yönelik açıklamalarda bulunulur (D15.2, SDB3.3, OB5). * Öğrencilerden yaşadıkları ildeki ortak miras öğelerinin önemine ilişkin performans görevi olarak afiş, poster veya broşür hazırlamaları istenir. Hazırlanan ürünler okulda sergilenir. Ürünler bütüncül dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilebilir (E2.2, E3.2, E3.3, OB4).
Farklılaştırma	Zenginleştirme: Ortak mirasın korunmasının önemine ilişkin kamu spotu çekilebilir. Destekleme: Öğrencilerden ortak kültürel mirasın korunmasının önemine dair duygu ve düşüncelerini yansıtan bir metin oluşturmaları istenebilir.
Öğrenme Kanıtları (Ölçme ve Değerlendirme)	Performans görevi: Yaşadıkları ildeki somut ve somut olmayan kültürel miras öğelerinin önemine ilişkin olarak afiş, poster veya broşür hazırlama görevidir.

Tablo 4.15 incelendiğinde “Ortak Mirasımız” öğrenme alanı çokkültürlü eğitimle dolaylı olarak ilişkili görülmektedir. Bu öğrenme alanı, çokkültürlü eğitimin temel bileşenlerinden biri olan kültürel çeşitliliği, “ortak miras” ve “kültürel miras” kavramları

aracılığıyla ele almaktadır. Ortak miras, yalnızca bir kültüre değil, farklı kültürlerin katkısıyla oluşan ve paylaşılan değerlere işaret etmektedir. Bu yaklaşım öğrencilerin hem kendi kültürlerini hem de farklı kültürleri tanıyarak, bunlar arasındaki etkileşimi fark etmelerini sağlamaktadır. Bu durum, kültürel çeşitlilik içinde birlik ve beraberlik bilincinin gelişmesine katkı sunmakta; aynı zamanda kapsayıcılığı destekleyerek çokkültürlü eğitimin temel ilkeleriyle örtüşmektedir. **İçerik çerçevesinde** kültürel çeşitliliğe “ortak miras” ve “kültürel miras” kavramları aracılığıyla yer verilmektedir. Bu durum çokkültürlü eğitimin temeli olan kapsayıcılığı da desteklemektedir. Aynı zamanda öğrencilere farklı kültürel öğeleri tanıma ve anlamlandırma fırsatı sunmaktadır.

Öğrenme çıktısı ve süreç bileşenleri açısından değerlendirildiğinde öğrencilerin kendi yaşadıkları çevreden hareketle kültürel miras farkındalığı geliştirmeleri, bu farkındalığı somut bir ürüne dönüştürebilmeleri ve bu ürünü paylaşabilmeleri hedeflenmektedir. Bu süreç bireysel ve kültürel kimlik farkındalığının gelişimini desteklediği gibi, kültürlerarası anlayış geliştirme açısından da önem arz etmektedir. **Öğrenme yaşantılarında** UNESCO örneklerine yer verilmesi, öğrencilerin farklı kültürel miras alanlarına dair bilgi edinmelerine olanak tanımakta ve çokkültürlü bakış açısı gelişimini teşvik etmektedir. **Farklılaştırma** başlığı kapsamında sunulan kamu spotu hazırlama ve veya metin yazma gibi etkinliklere yer verilmesi öğrencilerin farklı kültürler hakkındaki düşüncelerini farklı ifade biçimleriyle dile getirmelerine imkân tanımaktadır. Bu etkinlikler, öğrencilerin kültürel duyarlılıklarını ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirirken, aynı zamanda çokkültürlü anlayışı destekleyen pedagojik ortamlar oluşturmaktadır. Ölçme ve değerlendirme sürecinde yer alan afiş/poster gibi **öğrenme kanıtları** ise, öğrencilerin kültürel mirasa ilişkin farkındalıklarını yaratıcı biçimde ortaya koymalarına imkân sağlamaktadır. Bu tür görevler, öğrencilerin hem bireysel üretkenliğini hem de kültürel bilincini görünür kılmakta; böylece öğrenme sürecini yalnızca bilgi edinimiyle sınırlamayıp, çokkültürlü bakış açısının gelişimini de hedeflemektedir. Sonuç olarak, “Ortak Mirasımız” öğrenme alanı, doğrudan çokkültürlü eğitimi amaçlamasa da içerdiği kavramlar, öğrenme yaşantıları ve değerlendirme süreçleri aracılığıyla çokkültürlü eğitime yönelik güçlü bir zemin oluşturmaktadır.

“Ortak Mirasımız” öğrenme alanında çokkültürlü eğitimle ilişkilendirilen öğrenme çıktısı ve süreç bileşenlerine bağlı olarak öne çıkan değer, beceri ve eğilimlere ilişkin bulgular Tablo 4.16’da sunulmaktadır.

Tablo 4.16 2024 SBDÖP’de “Ortak Mirasımız” öğrenme alanında çokkültürlü eğitimle ilgili ilişkili değer, beceri ve eğilimler

Başlık	Alt başlık	Kazanımda kullanılan içerik
Değerler	Sevgi	Vefalı olmak değeri (D15.2)
Beceriler	Okuryazarlık Becerileri	Bilgi Okuryazarlığı (OB1) Dijital Okuryazarlık (OB2) Görsel Okuryazarlık (OB4) Kültür Okuryazarlığı (OB5)
	Sosyal – Duygusal Öğrenme Becerileri	İletişim (SDB2.1) Sorumlu karar verme (SDB3.3)
Eğilimler	Sosyal Eğilimler	Sorumluluk (E2.2)
	Entelektüel eğilimler	Odaklanma (E3.2) Yaratıcılık (E3.3)

Tablo 4.16’ da verilen değerler, beceriler ve eğilimler çokkültürlü eğitim bağlamında değerlendirildiğinde, bu unsurların öğrencilerin farklı kültürel kimliklere duyarlılık geliştirmesi ve bu kimlikler arasındaki etkileşimi sağlıklı biçimde yönetebilmesi açısından kritik bir rol oynadığı görülmektedir.

Değerler başlığında yer alan sevgi değerinin “vefalı olmak” eylemi, bireylerin kendi kültürel aidiyetlerini güçlendirirken farklı kültürlere saygı ve empati geliştirmelerine de zemin hazırlamaktadır. Bu değer çokkültürlü toplumlarda bireyler arası hoşgörü ortamının oluşmasına ve sosyal uyumun güçlendirilmesine katkı sağlamaktadır. Beceriler başlığı altında verilen okuryazarlık becerileri bilgi, dijital, görsel ve kültür okuryazarlığı öğrencilerin çok çeşitli bilgi kaynaklarından etkin biçimde faydalanmasını mümkün kılmaktadır. Özellikle de kültür okuryazarlığı, farklı kültürel değerleri tanıma, anlamlandırma ve onlara saygı duyma becerilerini geliştirerek, kültürlerarası etkileşim ve iletişim becerilerini de önemli ölçüde desteklemektedir. Eğilimler başlığı altında yer alan entelektüel ve sosyal eğilimler alt başlığı içerisinde verilen sorumluluk, odaklanma ve yaratıcılık eğilimleri farklı kültürlerden bireylerle iletişim kurarken eleştirel yaklaşım içerisinde ve toplumsal sorumluluk bilinciyle hareket etmesine olanak sağlamaktadır.

Sonuç olarak Tablo 4.16’da verilen bu değer beceri ve eğilimlerin öğrencilerin hem bireysel kimlik gelişimlerini desteklediği hem de kültürel çeşitliliğe saygı temelinde inşa edilen demokratik ve kapsayıcı bir toplumsal yapının oluşumuna katkı sağladığı söylenebilir. Bu bağlamda söz konusu bileşenler, çokkültürlü eğitimin hem pedagojik hem de toplumsal hedeflerine hizmet eden önemli araçlar olarak değerlendirilmektedir.

4.3. Üçüncü Alt Problem Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşlerinde Çokkültürlülüğe İlişkin Bulgular

Bu alt problemde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çokkültürlülüğe ilişkin görüşleri, temalar şeklinde sunulmaktadır.

4.3.1. Çokkültürlülük kavramı

Öğretmenlerin “Sizce çokkültürlülük kavramı ne anlama gelmektedir? Kendi cümlelerinizle açıklayınız?” sorusuna verdikleri yanıtlar doğrultusunda elde edilen bulgular, belirli kategori başlıkları altında aşağıda sunulmaktadır:

Kültürel Hoşgörü

K2’nin “Her kültüre hoşgörülü olup hiçbirini dışlamadan uyum sağlamak.” tanımı, çokkültürlülüğün temel ilkelerinden biri olan hoşgörü ve eşitlik vurgusunu ön plana çıkarmaktadır. Özellikle dışlamaya karşı bir duruş sergilemesi, kapsayıcı çoğulcu demokratik toplum anlayışıyla örtüşmektedir.

Kültürel Mozaik Anlayışı

E1’in “Farklı kültürlerin bir arada yaşaması sonucu toplumda meydana gelen kültürel mozaik denilebilir ki özünde zaman içinde değişik sebeplere bağlı olarak bir araya gelmiş farklı etnik kökenli milletlerin geçmişten gelen gelenek, görenek, örf, adet vb. unsurları harmanlayıp gündelik hayatta davranışa yansımaları bulunmaktadır” şeklindeki çokkültürlülük tanımı, çokkültürlülüğü bir mozaik olarak gören yaklaşım ile uyumludur. E7’de de rastlanan “Bölgesel ve etnik farklılıkların harmanlanması” mozaik yaklaşımı, kültürlerin kaynaşmadan, kendi özgünlüklerini koruyarak bir arada var olabileceği fikrine dayanır.

Bir Arada Yaşama

“Bir Arada Yaşama” kategorisi ile ilişkili katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmektedir.

“Farklı kültürlerin bir arada yaşamasıdır.” (E2),

“Birden fazla kültürlerin aynı toplum içinde yaşamasıdır” (K3),

“Bir toplumda yaşayan birden fazla kültürlerdir. Bu toplum bir ülke, bir il, bir mahalle hatta bir apartman veya bir aile bile olabilir” (E5),

“Bir toplumda farklı farklı kültürel faaliyetlerin etken olması” (E6),

Yukarıda görüşlerine yer verilen E2, K3, E6'nın katılımcı ifadeleri farklı kültürlerin aynı toplumda birlikte yaşamasına vurgu yapmaktadır. Ancak kuramsal açıklık ve derinlik bakımından daha yüzeysel kalmıştır. E5'in örneği ise (ülke, mahalle, apartman, aile) çokkültürlülüğün sadece makro değil, mikro ölçekte de var olabileceğini göstermesi açısından önemlidir.

Kültürlerin Etkileşimiyle Yeni Kültür Oluşumu

E3'ün "Birden fazla kültürü içeren ve bu kültürlerin birbirine bağlantılı olarak oluşan yeni ve üst bir kültür" ifadesi, melez kültür anlayışını yansıtır. Bu bakış açısı, çokkültürlülüğü durağan bir çeşitlilik değil, sürekli etkileşimle oluşan dinamik bir süreç olarak görmektedir.

Görüşler genel olarak kültürel çeşitlilik, bir arada yaşama, kültürel hoşgörü, farklılıklara saygı ve kültürel etkileşim gibi çokkültürlülüğün temel bileşenlerine vurgu yapmaktadır. Ancak bazı tanımlar daha yüzeysel veya kavramsal netlikten uzakken, bazıları daha derinlikli ve teorik yaklaşımlara yakın durmaktadır.

4.3.2. Ders Kitaplarında Çokkültürlülük İçerikleri

Öğretmenlerin "Güncel 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çokkültürlülük temasına ilişkin hangi içeriklerle karşılaştınız? Örnekler verebilir misiniz?" sorusuna verdikleri yanıtlar doğrultusunda elde edilen bulgular, belirli kategori başlıkları altında aşağıda sunulmaktadır:

Birlikte Yaşamak ve Ortak Mirasımız

"Birlikte Yaşamak ve Ortak Mirasımız" kategorisi ile ilişkili katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmektedir:

"Birlikte Yaşamak bölümünde kültürel zenginliklerin birlikte yaşamaya katkısı, Ortak mirasımız bölümünde ortak kültürel mirasımız öğrenme çıktıları örnek verilebilir" (K1),

"Doğrudan 2. Konu olan kültürel zenginlikler içerik çerçevesinde yer alıyor. Farklı kültürlerin bir arada yaşamasını aşure örneği üzerinden öğrencilere ulaştırmak istenmiştir. Farklı kültürlerin başka kültüre sahip ülkelere gittiğini ve neler yaşadığını anlatan içerikler var" (E3),

"1.ünitede yer alan farklı kültürler kavramları ve örnek metinleri" (E4),

Katılımcılardan K1 ve E4 tarafından belirttiği gibi “Birlikte Yaşamak” ünitesi, farklı ülkelerin toplumsal uyum içinde bir arada yaşamasına yönelik öğrenme çıktılarını içermektedir. K1 ve E3’ün de ifade ettiği gibi “Ortak Mirasımız” ise kültürel mirasın kuşaklar arası aktarımı, farklı kültürler arası benzerlik ve farklılıkların fark edilmesi gibi çokkültürlülükle ilişkili temaları işlemektedir.

Mülteci ve Göçmenler

“Mülteci ve Göçmenler” kategorisi ile ilişkili katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmektedir:

“Örneğin mülteci konusu. Kitapta ülkemize gelen mültecilere dair örnekler yer alırken öğrencilere de bunlara karşı nasıl davranmamız konusunda örnekler var” (K2),

“... Farklı kültürlerin başka kültüre sahip ülkelere gittiğini ve neler yaşadığını anlatan içerikler var” (E3),

K2 kodlu katılımcı, ders kitaplarında mültecilere ilişkin örneklere yer verildiğini ve bu örneklerin öğrencilere nasıl davranmaları gerektiğine dair rehberlik ettiğini belirtmektedir. Benzer şekilde, E3 kodlu katılımcı ise farklı kültürlere sahip bireylerin göç ettikleri ülkelerde karşılaştıkları durumları aktaran içeriklerin varlığına dikkat çekmektedir. Bu görüşler, çokkültürlülük kavramının sadece kültürel çeşitliliği tanıtmakla kalmayıp aynı zamanda empati, hoşgörü ve toplumsal uyum gibi değerleri de destekleyici bir biçimde işlendiğini göstermektedir.

Yabancı Kültürlere Ait Unsurların Tanıtımı

“Yabancı Kültürlere Ait Unsurların Tanıtımı” kategorisi ile ilişkili katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmektedir:

“Bulgar kültüründen[M]artenicka, Rus çocuk oyunları...” (E1),

“Ülkelerin yemekleri, sporları ve dansları konusu çokkültürlülük ile ilgili” (E6),

Katılımcı E1 tarafından belirtilen görüşlerde Bulgar kültüründen Martenicka ve Rus kültüründe çocuk oyunlarının tanıtılması gibi içerikler, E’6’nın verdiği örnekler ders kitaplarında farklı kültürlere ait geleneksel öğelere yer verildiğine dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda her iki görüş de çokkültürlülük kavramının yalnızca kavramsal bir çerçevede değil; aynı zamanda somut ve günlük yaşamla ilişkilendirilen kültürel öğeler aracılığıyla öğrencilere aktarıldığını göstermektedir.

Kültürel Özelliklere Saygı ve Farklılıklara Değer Verme

Bu kategoriye ilişkin katılımcı görüşleri;

“Kültürel özelliklere saygı duyma” (E2),

“1.ünitde yer alan farklı kültürler kavramları ve örnek metinleri” (E4),

“Çokça örnek verilmiştir” (E5),

Yukarıda yer alan katılımcı görüşleri, ders kitaplarında çokkültürlülük temasının çeşitli içeriklerle desteklendiğini, çok sayıda örnekle zenginleştirildiğini ve bu sayede öğrencilerde kültürel hoşgörü ile farklılıklara saygı geliştirilmesinin hedeflendiğini ortaya koymaktadır.

Karşılaşmadım

K3’ün “Karşılaşmadım” ifadesi öğretmenin ya kitabın ilgili içeriklerine dikkat etmediğini ya da çokkültürlülüğün dolaylı biçimde sunulmasından dolayı bu bağlantıyı kuramadığını düşündürmektedir. Bu durum, çokkültürlülüğün kimi zaman açıkça kavramsallaştırılmadan verildiğini ve öğretmenlerin bu temaları fark etmelerinde zorluk yaşayabildiğini göstermektedir.

4.3.3. Ders Kitaplarında Çokkültürlülük İçeriklerinin Yeterliliği

Katılımcılara “5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çokkültürlülük ile ilgili içerikleri yeterli buluyor musunuz?” sorusu yöneltildi. Bulgulara Tablo 4.17’de yer verilmektedir.

Tablo 4.17 “5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çokkültürlülük ile ilgili içerikleri yeterli buluyor musunuz?” sorusuna ilişkin görüşler

Görüşler	N	%
Evet	7	70
Hayır	3	30

Tablo 4.17 incelendiğinde katılımcıların çoğunluğu (%70) 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çokkültürlülük ile ilgili içerikleri yeterli bulmaktadır. Sayılı (n=3) öğretmen yeterli olmadığı yönünde görüş bildirmektedir.

“Hayır” yönünde görüşünü bildiren katılımcıların nedenine ilişkin açıklamalarına aşağıda yer verilmektedir;

“Daha fazla ön planda tutup, bir arada yaşamının önemi vurgulanmalı” (E2)

“Kültürel zenginliklerin birlikte yaşamaya katkısı öğrenme alanı genişletilmeli. Türk kültürünün etkisinden daha detaylı bahsedilmeli. Verilen haber metninin görsel çeşitliliği artırılmalıdır” (E3)

“1. öğrenme alanı üzerinden yeterli fakat kitabın bütününe bakıldığında yetersiz. Doğrudan çokkültürlülük temasına ulaşabileceğimiz yerel kültürel zenginliklerimiz içerik çerçevesidir. Burada hazırlanmış olan etkinlikler de eğlenceli ve yeterli seviyededir. Bazı içerik çerçevelerinde (Mezopotamya ve Anadolu uygarlıkları gibi) dolaylı yoldan ulaşabiliriz. Kitabın sadece belli bir bölümünde yer almaktadır” (K3).

Bulgular, katılımcıların büyük çoğunluğunun kitap içeriklerini yeterli bulduğunu gösterse de “Hayır” diyen üç öğretmenin gerekçeleri, içeriklerin çokkültürlülük bağlamında bazı yönlerden eksik kaldığını düşündüklerini ortaya koymaktadır. Bu görüşler, yalnızca sayıca az olmasına rağmen nitelikli eleştiriler içermesi bakımından dikkate değerdir. Katılımcılardan E2 “Bir arada yaşama” gibi çokkültürlülüğün temel değerlerinin daha açık, daha belirgin şekilde sunulmasını önermektedir. E3’ün görüşlerinde çokkültürlülüğü içeren öğrenme alanının sınırlılığı, farklı kültürlerin görünürliğini azlığı ve Türk kültürünün diğer kültürlerle ilişkisi bağlamında daha detaylı işlenmesi gerektiği görüşü öne çıkmaktadır. K3 içeriklerin yalnızca belirli ünitelerde yer aldığını, kitabın genelinde ise çokkültürlülük temasının yaygın ele alınmadığını, temaya sadece dolaylı olarak ulaşılabildiğini ifade etmektedir. Mezopotamya ve Anadolu uygarlıkları gibi konular üzerinden dolaylı kültürel çeşitlilik vurgularının yapıldığını söylese de doğrudan ve sistemli bir yaklaşımın eksik olduğunu dile getirmektedir.

4.3.4. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’nde Çokkültürlülük

Katılımcıların “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında hazırlanan Sosyal Bilgiler dersi öğretim programını (öğrenme çıktıları, öğrenme yaşantıları, farklılaştırma uygulamaları, ölçme ve değerlendirme boyutları açısından) çokkültürlülük bağlamında nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusuna ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgular üç ana kategori altında toplanmıştır. Kategori başlıkları altında görüşler sunulmaktadır.

Yeterli

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının çokkültürlülük boyutunun yeterli olduğuna dair görüş bildiren öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmektedir:

“Yeterli işlendiğini düşünüyorum” (K2)

“Çok kültürlülük kavramına yeterince yer verildiğini düşünüyorum. Daha fazla kullanılması diğer kavramların önemini azaltabilir” (E4)

“Gayet güzel 5.sınıf seviyesine göre yeterlidir” (E6)

“Gerekli ve yeterli” (E7)

“Fazla ayrıntılar var” (K1)

Yukarıdaki katılımcı görüşleri incelendiğinde, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında hazırlanan Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının çokkültürlülük boyutunun bazı öğretmenler tarafından yeterli bulunduğu görülmektedir. Bu görüşleri dile getiren katılımcılar, programda çokkültürlülük kavramına öğrencilerin gelişim düzeyine uygun şekilde yer verildiğini ve içeriğin pedagojik açıdan yeterli düzeyde yapılandırıldığını ifade etmektedir. Örneğin E4, çokkültürlülüğün programda dengeli bir biçimde işlendiğini, bu temanın aşırı vurgulanmasının diğer kavramların önemini gölgeleme riski taşıyabileceğini belirtmiştir. Benzer şekilde, E6 “5. sınıf düzeyine göre gayet yeterli” değerlendirmesiyle içeriğin sınıf seviyesine uygunluğunu vurgulamaktadır. K2 ve E7 ise doğrudan yeterlilik ifadesiyle görüş bildirmiş, K1 ise ayrıntıların fazlalığından söz ederek dolaylı biçimde çokkültürlülük içeriğinin kapsamlı olduğuna işaret etmiştir.

Geliştirilmeli

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının çokkültürlülük boyutunun geliştirmesi gerektiğine dair görüş bildiren öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmektedir:

“İlk kez bu eğitim öğretim yılında uygulanan programa yönelik sahadan alınacak verilerle programın her alanda olduğu gibi çokkültürlülük noktasında da geliştirilmeye açık olduğu kanaatindeyim” (E1)

“Başarılı buluyorum ancak örnek-metin-görsel ve içerik olarak genişletilmelidir. İçerik olarak yetersiz buluyorum” (E3)

“Değişen Türkiye’de kültür kavramı da değiştiği için program buna uyum konusunda öğrencileri yönlendiriyor. Öğrenciler bir köy okulunda bile hiç

görmediği Suriyeli mülteci, toplumun farklı kesimleri hakkında bilgi edinmiş oluyor. Bu çokkültürlülük için güzel bir şey ama çokkültürlülük içinde yer alan öz kültür için yeterli değil. Başka kültürlere kucak açarken kendi kültür öğelerini daha iyi öğretmesi gerek” (E5)

Yukarıdaki katılımcı görüşleri incelendiğinde, *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli* kapsamında hazırlanan Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının çokkültürlülük boyutunun genel anlamda olumlu bir çerçevede kurgulandığı, ancak çeşitli açılardan geliştirilmesi gerektiği yönünde eleştirilerin de bulunduğu görülmektedir. Bu bağlamda, bazı öğretmenler programın sahaya yeni uyarlanan bir yapıya sahip olduğunu ve uygulamadan elde edilecek geri bildirimler doğrultusunda çokkültürlülük dahil olmak üzere pek çok yönünün revize edilmeye açık olduğunu ifade etmektedir (E1). Özellikle E3’ün vurguladığı üzere, programın temel yaklaşımı olumlu bulunmakla birlikte, örneklerin, metinlerin, görsel materyallerin ve içeriğin çeşitlendirilmesi gerektiği dile getirilmektedir. Bu, çokkültürlülüğün yalnızca tematik olarak değil, öğretimsel araçlar ve materyaller düzeyinde de güçlendirilmesi gerekliliğine işaret etmektedir. E5’in değerlendirmesi ise programın farklı kültürel grupları tanıtmaya çabası açısından önemli bir katkı sunduğunu, ancak bu sürecin öz kültürün yeterince vurgulanmasıyla dengelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu görüş, çokkültürlülük anlayışının yalnızca dış kültürlere açıklık değil, aynı zamanda yerel kültürel unsurların da güçlü biçimde aktarılmasıyla bütünlük kazanacağı fikrine dayanmaktadır.

Yetersiz

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının çokkültürlülük boyutunun yetersiz olduğuna dair görüş bildiren öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmektedir:

“Yetersiz” (E2)

“Çok kültürlülük boyutu tüm öğrenme alanları içerisinde baskın bir şekilde yok daha çok birlikte yaşamak öğrenme alanındaki konularda yer almaktadır. Öğretim programında bu öğrenme alanında yeterli açıklamalar yapılmış, ders kitabında bu içerik çerçevesi için etkinlikler / kontrol listeleri vs. yer almaktadır” (K3)

Yukarıdaki katılımcı görüşlerine göre, *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli* kapsamında hazırlanan Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının çokkültürlülük boyutunu yetersiz bulan öğretmenler de bulunmaktadır. Bu katılımcılar, programın çokkültürlülük temasını

öğretim programının geneline yaymakta başarısız olduğunu ve bu boyutun daha çok belirli öğrenme alanlarıyla sınırlı kaldığını ifade etmektedir. Örneğin, E2 çokkültürlülükle ilgili doğrudan bir gerekçe sunmadan programı “yetersiz” olarak nitelendirirken, K3 ise çokkültürlülüğün daha çok “Birlikte Yaşama” öğrenme alanı çerçevesinde ele alındığını ve diğer öğrenme alanlarında tematik derinliğinin bulunmadığını belirtmektedir. K3’ün değerlendirmesi, öğretim programı düzeyinde açıklamaların yer aldığına, ancak bu içeriklerin ders kitabındaki etkinlik ve kontrol listeleriyle sınırlı kaldığına işaret etmektedir. Bu durum, çokkültürlülük temasının programda teorik olarak yer almasına rağmen uygulamada yeterince bütüncül ve disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınmadığına dair eleştirel bir bakış sunmaktadır.

Yukarıdaki katılımcı görüşleri incelendiğinde, *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli* kapsamında hazırlanan Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının çokkültürlülük boyutunun genel anlamda olumlu bir çerçevede kurgulandığı, ancak çeşitli açılardan geliştirilmesi gerektiği yönünde eleştirilerin de bulunduğu görülmektedir.

4.3.5. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve Öğretim Programında Etkinlik ve Uygulamalarda Çokkültürlülük

Katılımcılara “5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ve öğretim programı, sınıfınızda çokkültürlü eğitime yönelik etkinlik ve uygulamalar yapmanızda size rehberlik ediyor mu?” sorusu yöneltildi. Bulgulara Tablo 4.18’de yer verilmektedir.

Tablo 4.18 “5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ve öğretim programı, sınıfınızda çokkültürlü eğitime yönelik etkinlik ve uygulamalar yapmanızda size rehberlik ediyor mu?” sorusuna ilişkin görüşler

Görüşler	N	%
Evet	7	70
Hayır	3	30

Tablo 4.18 incelendiğinde katılımcıların çoğunluğu (%70) 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ve öğretim programının, sınıflarında çokkültürlü eğitime yönelik etkinlik ve uygulamalar yapmalarında rehberlik ettiği görüşünü bildirmektedir. Sayılı öğretmen (n=3) rehberlik etmediği yönünde görüş bildirmektedir.

“Hayır” yönünde görüşünü bildiren katılımcıların nedenine ilişkin açıklamalarına aşağıda yer verilmektedir;

“Yeterli içerik olmadığı için” (E2)

“Çok kültürlülüğe vurgu yapılması konusunda daha ayrıntılı açıklama yapılabilirdi” (E4)

“Sadece 1. Öğrenme alanı için evet etkinlik ve uygulama yapmaya imkan sağlıyor fakat ders kitabının her bir öğrenme alanında çokkültürlüğe yönelik uygulamalar bulunmamaktadır” (K3)

Veriler katılımcıların büyük çoğunluğunun 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programının çokkültürlü eğitime yönelik etkinlikler yapmaya rehberlik ettiği görüşünü bildirmektedir. “Hayır” yönünde görüş bildiren katılımcıların ifadeleri, ders kitaplarının çokkültürlülük temasını yalnızca sınırlı alanlarda ele aldığını ve bu nedenle uygulamada yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Katılımcılar, içeriklerin yüzeysel kaldığını, temel çokkültürlü değerlerin açık şekilde sunulmadığını ve farklı kültürlerin temsiline yeterince yer verilmediğini belirterek, programın çokkültürlü eğitime bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşmadığını vurgulamaktadır. Katılımcıların eleştirileri, çokkültürlü eğitimin daha derinlikli, kapsayıcı ve sistematik bir biçimde ders kitaplarına entegre edilmesi gerektiğine işaret ederek, program geliştirme süreçlerine yönelik yapıcı katkılar sunmaktadır.

4.3.6. Çokkültürlülüğe İlişkin Sınıf İçi Uygulamalar

Katılımcıların “5. sınıf dersinizde çokkültürlülüğe ilişkin etkinlikler ve uygulamalar yapabiliyor musunuz?” sorusu yöneltildi. Bulgulara Tablo 4.19’de yer verilmektedir.,

Tablo 4.19 “5. sınıf dersinizde çokkültürlülüğe ilişkin etkinlikler ve uygulamalar yapabiliyor musunuz” sorusuna ilişkin görüşler

Görüşler	N	%
Evet	8	80
Hayır	2	20

Tablo 4.19 incelendiğinde katılımcıların çoğunluğu (%80) 5. sınıf derslerinde çokkültürlülüğe ilişkin etkinlikler ve uygulamalar yapabildiği görüşünü bildirmektedir. Sayılı öğretmenin (n=2) çokkültürlülüğe ilişkin etkinlikler ve uygulamalar yapamadığını ifade eden hayır cevabı verdiği görülmektedir.

“Hayır” yönünde görüşünü bildiren katılımcıların nedenine ilişkin açıklamalarına aşağıda yer verilmektedir;

“Çok fazla etkinlik var kitapta, süre yeterli değil” (K1)

“Yine aynı yere değineceğim, mülteci konusuna. Çünkü bazı yerlerde mülteci sayısı fazlayken bazı yerlerde de hiç yok. Örneğin köy okullarında mülteci veya köy-kent dışında yer alan kültür parçaları bulunmuyor ve 5. sınıf öğrencisine diğer kültürleri anlatmada zorluk yaşıyoruz. Öğrenci diğer kültürler hakkında yalan yanlış bilgilere tv'den, sosyal medyadan veya aileden öğrenmiş olabiliyor ama bu örneğe karşı gelecek kimseyi tanımamış” (E5)

Yukarıdaki ifadeler her ne kadar azınlıkta olsa da çokkültürlülüğe ilişkin etkinliklerin uygulanmasında süre yetersizliği ve bölgesel farklılıkların yarattığı zorluklar, dikkate değer ve çözüm gerektiren önemli noktalar olarak öne çıkmaktadır. Belirtilen görüşler incelendiğinde K1'in ifadesi, ders kitaplarında yer alan etkinliklerin fazlalığı ve ders süresinin yetersizliği nedeniyle çokkültürlülükle ilgili çalışmalara zaman ayırlamadığını ifade etmektedir. Bu durum, öğretim programının yoğunluğu karşısında öğretmenlerin önceliklendirme yapmak zorunda kaldığını ve çokkültürlülükle konusunun geri planda kalabildiğini ortaya koymaktadır. E5'in ifadesinde ise uygulamadaki bölgesel farklılıklara dikkat çekilmektedir. Mülteci sayısının veya farklı kültür öğelerinin bulunmadığı kırsal bölgelerde, öğrencilerin çokkültürlü yapılarla karşılaşma olasılığının düşük olduğu, bu durumun ise çokkültürlülükle konusunu somutlaştırmayı zorlaştırdığı ifade edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin farklı kültürlere dair bilgi kaynaklarının (TV, sosyal medya, aile) güvenilirliği sorgulanmakta, bu da öğretmenlerin doğru ve etkili bir çokkültürlü eğitim sunmasını zorlaştırdığı ifade edilmektedir.

Bu iki görüşten yola çıkarak, öğretmenlerin çokkültürlülükle ilgili etkinlikleri uygulayabilmesi için hem müfredata uygun, süre açısından uygulanabilir materyallerin geliştirilmesi hem de farklı bölgelerdeki sosyal yapılar dikkate alınarak esnek içerikler sunulması gerektiği söylenebilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bu bölümde 2024 yılında Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metni kapsamında güncellenen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 5. sınıf ders kitabı ve öğretmen görüşlerinden çokkültürlü eğitime ilişkin sonuçlar alt problemler çerçevesinde sunulmuştur.

5.1.1 Birinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Bu çalışmada 5. sınıf SBD kitabında farklı kültürlerle ilgili sonuçlar “Farklı Kültürlerle Birlikte Yaşamak” ve “Farklı Kültürleri Tanımak” temaları altında sunulmuştur.

5.1.1.1. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Farklı Kültürlerle Birlikte Yaşamak” teması ilişkin sonuçlar

“Farklı Kültürlerle Birlikte Yaşamak” temasına ilişkin sonuçlar “Kültürel etkileşim”, “Kültürel değerlere saygı ve misafirperverlik”, “Farklı kültürlerle birlikte yaşama” ve “Tarihsel ve coğrafi kültürel bağlar” başlıkları altında sunulmuştur.

- Araştırma sonuçları “Kültürel Etkileşim” alt kategorisine ait içerik türlerinin görsel ve haber kaynakları olduğunu göstermiştir. Buna karşılık, soru, dijital kaynak ve dijital etkinlik türlerine hiç yer verilmemiştir. Ayrıca, metin içi anlatım ve etkinlik gibi öğrencinin konuya aktif katılımını destekleyebilecek içeriklerin ise sınırlı düzeyde kullanıldığı dikkat çekmektedir. Ders kitabında kültürel etkileşim konusuna kısmen yer verilmiş olsa da bu içeriklerin hem çeşitlilik hem de öğretimsel derinlik açısından sınırlı olduğu görülmektedir.
- 5. sınıf SBD kitabında “Kültürel Değerlere Saygı ve Misafirperverlik” alt kategorisi kapsamında; geleneksel değerler, selamlaşma biçimleri, misafir ağırlama kültürü gibi unsurlar aracılığıyla kültürel mirasın korunması ve kuşaktan kuşağa aktarılması hedeflenmiştir. Özellikle metin içi anlatım ve görsel destekli içeriklerde selamlaşma gelenekleri, farklı kültürlerle gösterilen hoşgörü, misafirperverlik örnekleri gibi unsurlar ön plana çıkmaktadır. Bu tema altında verilen örneklerde, öğrencilerin hem kendi kültürel değerlerini tanıması hem de başka toplumların kültürel özelliklerine saygı duyması amaçlanmaktadır. İçerikler

genel olarak birlikte yaşama kültürünü güçlendirme ve çok kültürlülük bilinci kazandırma yönünde yapılandırılmıştır. Ancak içeriklerde öğrencinin etkin katılımını sağlayacak uygulamalı etkinliklerin sınırlı, etkileşimli öğrenme ortamlarının eksik, dijital içeriklerin yetersiz olduğu görülmektedir.

- 5. sınıf SBD kitabında “Farklı Kültürlerle Birlikte Yaşamak” alt kategorisine yönelik içeriklerin özellikle “Birlikte Yaşamak” öğrenme alanı kapsamında yoğunlaştığı görülmektedir. Kitapta farklı kültürlerle etkileşim, çok kültürlülük ve birlikte yaşama değerine vurgu yapan çeşitli haber örnekleri, görseller, metin içi anlatımlar ve açık uçlu sorulara yer verildiği tespit edilmiştir. Özellikle Almanya’da gerçekleştirilen aşure etkinliği, Etnospor Kültür Festivali, Mostar Köprüsü ve selamlaşma gibi kültürel örnekler aracılığıyla birlikte yaşam kültürünün günlük yaşamdaki yansımalarına dikkat çekilmektedir. Bunun yanı sıra KKTC ile olan tarihsel ve kültürel bağlar üzerinden ortak kültürel mirasa dayalı birlikte yaşama bilincinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu içerikler, öğrencilerin kültürel farkındalık kazanmasına, farklı kültürlerle saygı geliştirmesine ve çok kültürlü bir toplumda bir arada yaşama becerilerini edinmesine katkı sunma potansiyeli taşımaktadır. Ancak içeriklerin büyük ölçüde metinsel ve görsel temsillere dayalı olması, etkinlik tabanlı uygulamaların sınırlı kalması dikkat çekmektedir.
- 5. sınıf SBD kitabında “Farklı Kültürlerde Tarihi ve Coğrafi Kültürel Bağlar” alt kategorisine ilişkin içeriklerin sınırlı düzeyde yer aldığı görülmektedir. İncelenen örneklerde, özellikle KKTC ile olan tarihsel ve kültürel bağlara daha fazla vurgu yapıldığı; bu bağlamda metin içi anlatım, görsel ve soru örneklerine yer verildiği tespit edilmiştir. Öte yandan, Balkanlar gibi farklı coğrafyalarla kurulan tarihi bağlara ilişkin içeriklerin daha sınırlı ve yüzeysel olduğu dikkat çekmektedir. Etkinlik, dijital etkinlik ya da güncel haber kaynaklarının bu alt temada kullanılmaması, öğrencilere kültürel etkileşimleri daha derinlemesine kavratma noktasında bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

5.1.1.2. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Farklı Kültürleri Tanımak” temasına ilişkin sonuçlar

“Farklı Kültürleri Tanımak” temasına ilişkin sonuçlar “Farklı kültürleri tanıma ve tanıtırma” ve “Ortak Kültürel Öğeleri Tanıma” alt kategorileri kapsamında sunulmuştur.

- 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan içeriklerin önemli bir bölümünün “Farklı Kùltürleri Tanıma ve Tanıtma” alt kategorisine hizmet ettiği gör÷lmüştür. Özellikle görsel, metin içi anlatım, etkinlik ve genel ağ haberi gibi farklı türde içerik türleri aracılığıyla öğrencilerin kültürel çeşitliliği fark etmeleri, başka kùltürlerle empati kurmaları ve bu kùltürleri anlamaları desteklenmiştir. İçeriklerde hem Türkiye içindeki kültürel öğeler hem de farklı ÷lkelere ait gelenekler, yaşam biçimleri ve değerler örneklendirilerek kültürel farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca öğrencilerin hem kendi kùltürlerini tanıma hem de başka kùltürleri tanıma becerilerinin gelişmesine katkı sağlayan etkinliklere de yer verildiği gör÷lmüştür. Bu durumun, kùltürler arası hoşgörü ve birlikte yaşama bilincinin geliştirilmesine olanak tanıdığı ileri sür÷lebilir.
- 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Ortak Kùltürel Öğeleri Tanıma” alt kategorisine ilişkin yapılan inceleme sonucunda; farklı ÷lkelerle ortak yemek ve oyun kùltürüne, kùltür ortaklığını fark etmeye yönelik metin içi anlatım, görsel ve etkinlik örneklerine yer verildiği tespit edilmiştir. Özellikle Azerbaycan, Peru ve KKTC gibi kültürel bağ kurulan ÷lkelere odaklanıldığı; bu örnekler aracılığıyla öğrencilere kültürel yakınlık hissi kazandırılmasının ve ortak kimlik bilincinin geliştirilmesinin amaçlandığı gör÷lmektedir. Ancak içeriklerde en çok görsellere yer verildiği, buna karşın soru, dijital etkinlik ve haber metni gibi içerik türlerine yer verilmediği dikkat çekmektedir. Bu durum, öğrencilerin kültürel öğeleri sadece görsel düzeyde tanınmasına neden olabileceği gibi, üst düzey düşünme becerilerinin gelişimini de sınırlayabilir.

Genel olarak değerlendirildiğinde ise, 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında çokkùltürlülük teması “Farklı Kùltürlerle Birlikte Yaşamak” ve “Farklı Kùltürleri Tanımak” başlıkları altında ele alınmakta, öğrencilerde kültürel farkındalık, hoşgörü ve birlikte yaşama bilinci geliştirmeyi hedefleyen çeşitli içeriklere yer verilmektedir. Metin içi anlatımlar, görseller ve bazı etkinlik örnekleri aracılığıyla farklı kültürel öğelere dikkat çekilmekte; özellikle gelenekler, selamlaşma biçimleri, ortak miras ve uluslararası kültürel bağlar gibi konulara vurgu yapılmaktadır. Ancak içeriklerin büyük ölçüde görsel ve metinsel materyallerle sınırlı kalması, dijital içeriklerin, etkileşimli öğrenme ortamlarının ve öğrencinin aktif katılımını teşvik eden uygulamalı etkinliklerin yeterince yer almaması dikkat çekmektedir. Bu durum, çokkùltürlülük temalarının öğrencilerde daha derinlemesine ve eleştirel bir bakış

açısıyla kavranmasını sınırlandırabilir. 5. sınıf SBD kitabında çokkültürlülük temasına ilişkin içeriklerin özellikle “Birlikte Yaşamak”, “Evimiz Dünya ve “Ortak Mirasımız” öğrenme alanı kapsamında yoğunlaştığı görülmektedir.

5.1.2. İkinci Alt Problem 2024 SBDÖP’da Çokkültürlülüğe İlişkin Sonuçlar

5.1.2.1 2024 SBDÖP’de temel yaklaşım, özel amaçlarında ve uygulama esaslarında çokkültürlü eğitime ilişkin sonuçlar

2024 SBDÖP incelendiğinde, temel yaklaşım, özel amaçlar ve uygulama esaslarınsa çokkültürlülük kavramına doğrudan ve açık bir biçimde yer verilmediği, ancak bazı ifadelerin çokkültürlü eğitim anlayışıyla dolaylı olarak ilişkilendirilebileceği görülmüştür. Programın temel yaklaşımında sosyal bilgiler dersinin disiplinler arası niteliği (tarih, sosyoloji, antropoloji gibi alanlar) vurgulanmakta; bu durum dersin kültürel çeşitliliğe dair farkındalık kazandırma potansiyeli taşıdığına işaret etmiştir. Programın özel amaçlarından yer alan “ortak kültürel miras” ifadesi, kültürler arası bir bakış açısına işaret edebilecek nitelikte olsa da bu vurgu büyük ölçüde Türk kültürünün tanıtılması ve korunmasına yöneliktir. Bu durum, programın kapsayıcılık çokkültürlülük eğitim anlayışının sınırlı bir perspektifle ele alındığını düşündürmüştür. Türkiye gibi etnik, dini, dilsel ve kültürel çeşitliliğin yoğun olduğu bir ülkede, çokkültürlü eğitimin öğretim programında yalnızca dolaylı ifadelerle temsil edilmesi, konunun önemine kıyasla yetersiz bir düzeyde ele alındığını göstermiştir.

5.1.2.2 2024 SBDÖP’de 5. sınıf öğrenme alanlarında çokkültürlü eğitim durumuna ilişkin sonuçlar

2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın 5. sınıf düzeyindeki öğrenme alanları incelendiğinde, çokkültürlü eğitimin “Birlikte Yaşamak” ve “Ortak Mirasımız” öğrenme alanlarında doğrudan ve “Evimiz Dünya” öğrenme alanında ise dolaylı yollarla desteklendiği görülmüştür. Bu öğrenme alanları, farklı kültürleri tanıma, anlamlandırma, karşılıklı saygı ve birlikte yaşama kültürünü geliştirme açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Öğrenme çıktıları ve süreç bileşenlerinde; dijital ve kültürel okuryazarlık, eleştirel düşünme, empati kurma, iş birliği ve yaratıcılık gibi çokkültürlü eğitimi destekleyen beceri ve eğilimlerin yer aldığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, kullanılan değerler arasında hoşgörü, sevgi, saygı ve vefa gibi kavramlara yer verilmesi, öğrencilerin farklı kimliklerle sağlıklı etkileşim kurma yetkinliğini geliştirme potansiyeli taşımaktadır.

Ancak bazı öğrenme alanlarında çokkültürlü eğitime yönelik içerik ve kazanımların dolaylı biçimde yer aldığı, daha açık ve sistematik bir yapı ile desteklenmediği de dikkat çekmektedir.

Genel olarak programda çokkültürlülüğü değerlendirmek gerekirse 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (SBDÖP) çokkültürlülük, doğrudan ve açık bir şekilde ele alınmamış, daha çok dolaylı ifadelerle yer bulmuştur. Programın genel yapısı incelendiğinde, kültürel çeşitliliğe dair farkındalık yaratma potansiyeli taşıyan bazı unsurlar bulunsa da çokkültürlü eğitimin çağdaş anlamda gereklerini tam olarak karşılamadığı görülmektedir. Özellikle “ortak kültürel miras” gibi kavramlar üzerinden kültürel birlik vurgusu yapılmakta, ancak bu vurgu çoğunlukla Türk kültürünün tanıtılması ve korunması ekseninde kalmaktadır. Bu yaklaşım, Türkiye'nin çokkültürlü yapısını yeterince yansıtmamakta ve kapsayıcılığı sınırlı bir düzeyde bırakmaktadır. Dolayısıyla 2024 SBDÖP'de çokkültürlülük, çağdaş eğitim anlayışının gerektirdiği açıklık ve kapsayıcılıkla değil; sınırlı, yüzeysel ve dolaylı yollarla yer almaktadır. Bu da programın çokkültürlü yapıya sahip bir toplumda yeterince etkili bir rehber olmasını engellemektedir.

5.1.3. Üçüncü Alt Problem Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çokkültürlülüğe İlişkin Görüşme Sonuçları

Bu araştırmada öğretmenlerin büyük çoğunluğunun çokkültürlülük kavramını; farklı kültürlerin bir arada uyum içinde yaşaması, hoşgörü, etkileşim ve kültürel çeşitlilik bağlamında değerlendirdiği anlaşılmıştır. Ancak bazı öğretmenlerin, çokkültürlülüğün kültürel eşitlik, azınlık hakları, kurumsal düzenlemeler, ayrımcılık karşıtlığı ve eğitim politikaları gibi yapısal boyutlarına yeterince değinmediği görülmüştür. Bu durum, çokkültürlülüğün daha çok gündelik yaşam pratikleri ve bireyler arası ilişkiler çerçevesinde algılandığını, kavramın yapısal ve politik yönlerinin ise göz ardı edildiğini ortaya koymuştur.

Bu araştırmada öğretmenlerin, güncel 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çokkültürlülük temasına ilişkin içeriklere yönelik görüşleri incelenmiştir. Katılımcı görüşlerinden, ders kitaplarında çokkültürlülük temasının çeşitli içeriklerle desteklendiği ve çok sayıda örnekle zenginleştirildiği anlaşılmıştır. Özellikle mülteci ve göçmenlerle ilgili içeriklerin, öğrencilerin farklı kültürlere yönelik anlayış ve duyarlılık geliştirmelerine katkı sağladığı ifade edilmiştir. Bu içeriklerin, çokkültürlülük eğitiminin

toplumsal uyum ve birlikte yaşama kültürünü destekleyici bir biçimde ele alındığını gösterdiği belirlenmiştir. Ayrıca, çokkültürlülük kavramının yalnızca kuramsal bir çerçevede değil; somut ve günlük yaşamla ilişkilendirilen kültürel ögeler aracılığıyla öğrencilere aktarıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular doğrultusunda, ders kitaplarının çokkültürlü eğitimi destekleyici nitelikte içerikler sunduğu, ancak çokkültürlülüğün daha bütüncül, eleştirel ve yapısal bir yaklaşımla ders kitaplarında ele alınmasına ihtiyaç duyulduğu anlaşılmıştır.

Ders kitaplarında çokkültürlük içeriklerinin yeterliliğine ilişkin görüşlerde katılımcıların büyük çoğunluğu 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çokkültürlülükle ilgili içerikleri yeterli bulsa da eleştirel görüş bildiren az sayıdaki öğretmenin değerlendirmeleri, içeriklerin niteliğine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Bu öğretmenler, kitaplarda çokkültürlülük temasının yalnızca belirli bölümlerde ve sınırlı temalar çerçevesinde yer bulunduğunu, temel değerlerin yeterince görünür kılınmadığını ve farklı kültürlerin temsilinde yüzeysel bir yaklaşım benimsendiğini ifade etmektedir. Bu durum, kültürel çeşitliliğin öğrencilere aktarımında daha sistemli, açık ve bütüncül bir içerik düzenlemesine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Özellikle "bir arada yaşama" gibi değerlerin dersin geneline yayılacak biçimde vurgulanması, farklı kültürlerin hem tarihsel hem de güncel bağlamda daha görünür hale getirilmesi ve çokkültürlülüğün yalnızca dolaylı değil, doğrudan ve tematik olarak yapılandırılması gerektiği öne çıkmaktadır. Sayıca sınırlı olsa da bu görüşler, ders kitaplarının geliştirilmesine yönelik eleştirel bakış açılarının ne kadar değerli olduğunu ortaya koymakta; çokkültürlü bir toplumda eğitimin içeriksel derinliğini artırmaya yönelik yapıcı katkılar sunmaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgular, *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli* kapsamında hazırlanan Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının çokkültürlülük boyutuna ilişkin öğretmen görüşlerinin farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Katılımcıların bir bölümü programın çokkültürlülük temasını öğrencilerin gelişim düzeyine uygun biçimde işlediğini ve bu açıdan yeterli olduğunu ifade ederken; bazı katılımcılar ise içerik, materyal çeşitliliği, ölçme ve değerlendirme araçları ve öz kültür vurgusu açısından geliştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Az sayıdaki katılımcı ise çokkültürlülük boyutunun programda baskın bir şekilde yer almadığını ve sadece belirli öğrenme alanlarıyla sınırlı kaldığını vurgulayarak programı yetersiz bulmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğunun, 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ve öğretim programında yer alan çokkültürlü eğitime yönelik etkinlik ve uygulamaların, söz konusu eğitimin sınıf içi planlamasında kendilerine belirli bir düzeyde

rehberlik ettiği görüşünü bildirdikleri anlaşılmıştır. Ancak, "hayır" yanıtı veren öğretmenlerin açıklamalarından, bu rehberliğin sınırlı ve yüzeysel kaldığı izlenimi edinilmiştir. Özellikle içeriklerin sadece belirli öğrenme alanlarında çokkültürlülük temasına yer verdiği, farklı kültürel temsillerin yeterince kapsamlı biçimde sunulmadığı ve temel çokkültürlü değerlere ilişkin açıklamaların yetersiz kaldığı yönünde eleştiriler dile getirilmiştir. Bu durum, ders kitaplarının ve programın çokkültürlü eğitimi destekleme konusunda daha bütüncül ve derinlikli bir yaklaşıma ihtiyaç duyduğuna işaret etmektedir.

Elde edilen bulgulara göre, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun 5. sınıf derslerinde çokkültürlülüğe yönelik etkinlikler uygulayabildiklerini ifade ettikleri anlaşılmıştır. Ancak az sayıdaki katılımcının görüşlerinden, ders süresinin yetersizliğinin ve bölgesel farklılıkların çokkültürlü etkinliklerin uygulanmasında bazı zorluklara yol açtığı sonucuna varılmıştır. Bu durumun, öğretim programında yer alan etkinliklerin yoğunluğu karşısında öğretmenlerin zaman yönetimi açısından güçlük yaşamasına ve çokkültürlülük konusunun uygulamada geri planda kalmasına neden olabildiği görülmüştür. Ayrıca, farklı kültürel yapılarla karşılaşma imkânının sınırlı olduğu bölgelerde bu etkinliklerin somutlaştırılmasının güçleştiiği anlaşılmıştır. Bu nedenle, programda süre açısından uygulanabilir ve farklı bölgesel koşullara uyarlanabilir esnek materyallerin geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak ders kitapları, öğretim programı ve öğretmen görüşlerinde ulaşılan sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde, çokkültürlü eğitimin hem ortak yönlerle hem de dikkat çekici ayrışmalarla ele alındığı görülmektedir. Ders kitaplarında çokkültürlülüğuün genellikle gündelik yaşam bağlamı içinde, kültürel etkileşim, misafirperverlik ve farklılıklara saygı gibi değerler aracılığuıyla temsil edildiği görölürken aynı zamanda öğretmenlerin de çokkültürlülük tanımlarında sıklıkla “günlük yaşam”, “birlikte yaşama” ve “hoşgörü” gibi kavramları vurguladıkları görülmektedir. Dolayısıyla çokkültürlülük kavramının algılanışı öğretmen görüşleri ve ders kitabı içerikleri karşılaştırıldığında paralel olduğu görülmektedir.

Öğretmenler hem kitaplarda hem de programda yer alan çokkültürlü içeriklerin çoğunlukla yüzeysel kaldığını ve kültürel eşitlik, ayrımcılıkla mücadele, azınlık hakları gibi yapısal temsillere sınırlı yer verildiğini ifade etmektedir. Öğretim programı incelendiğinde de bu görüşler doğrulanmakta; programın 5. sınıf düzeyinde yer alan altı öğrenme alanından yalnızca ikisinde doğrudan, birinde ise dolaylı olarak çokkültürlülük

temasına yer verildiği görülmektedir. Bu durum, çokkültürlü eğitimin, öğretim programında sistematik ve bütüncül bir yapıdan ziyade sınırlı alanlara sıkıştığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda öğretmenlerin, uygulamada bu sınırlılığı fark ettikleri ve çokkültürlü eğitimi sadece belirli kazanımlar çerçevesinde işleyebildiklerini belirtmeleri, öğretim programı ile uygulama arasında örtüşen fakat sınırlı kalan bir ilişkinin göstergesidir. Ders kitapları ise öğretim programındaki bu dar çerçeveyi büyük ölçüde yansıtarak, temsili değerler üzerinden şekillenmiş, ancak öğrenci katılımını teşvik edecek dijital ve etkileşimli içerikler açısından yetersiz kalmıştır. Sonuç olarak, her üç unsurda da çokkültürlülük belli başlı temalarla varlık gösterse de kapsam, derinlik ve sistematiklik bakımından oldukça sınırlı düzeyde ele alınmış; daha kapsayıcı, yapısal ve katılımcı bir anlayışa duyulan ihtiyaç net biçimde ortaya çıkmıştır.

5.2. Öneriler

✓ Program Geliştiricilere Yönelik Öneriler

Çokkültürlülüğün doğrudan tanımlanması gerekmektedir. Öğretim programının temel yaklaşım bölümüne, çokkültürlü toplum yapısına ilişkin açık tanımlar ve bu yapıya yönelik eğitimsel hedefler eklenmeli; öğrencilerin sadece farklı ülkelere ait kültürleri değil yerel kültürleri de tanıma, saygı duyma ve kültürel empati geliştirme becerileri doğrudan vurgulanmalıdır. Mevcut özel amaçlara ek olarak, farklı kültürlerle, inançlara ve kimliklere yönelik saygı geliştirmeyi, kültürel etkileşimi ve barış içinde birlikte yaşamayı hedefleyen amaçlar programa dahil edilmelidir. Mevcut öğrenme alanlarında çokkültürlü eğitime yönelik öğrenme çıktılarının doğrudan ilişkilendirilmesi, öğrencilerin kültürel çeşitlilikle ilgili farkındalıklarını artıracaktır. Öğrencilerin kültürel bilgileri anlamlandırma, yorumlama ve farklı bakış açılarını değerlendirme becerilerini geliştirecek disiplinler arası etkinliklere programda yer verilmelidir. Sadece bazı öğrenme alanlarında değil, programın tüm sınıf düzeylerinde çokkültürlü eğitimin bir ilke olarak benimsenmesi sağlanmalıdır. Programda süre açısından uygulanabilir ve farklı bölgesel koşullara uyarlanabilir çokkültürlülüğe ilişkin esnek materyallerin geliştirilmesine fırsatlar sunulmalıdır.

✓ Ders Kitabı Yazarlarına Yönelik Öneriler

Ders kitapları, materyaller ve etkinlik örnekleri; Türkiye’deki tüm kültürel grupları temsil edecek biçimde kapsayıcı bir anlayışla hazırlanmalıdır. Bu bağlamda örnek olaylar, görseller ve metinlerde farklı kimliklerin görünürlüğü artırılmalıdır. Ders kitapları,

etkinlikler, görsel materyaller ve örnek metinler çokkültürlü yapıyı yansıtan içeriklerle çeşitlendirilmelidir. Farklı kültürel kimlikleri tanıtıcı, etkileşim temelli etkinliklere yer verilmelidir. Performans görevleri, sunumlar, yaratıcı yazma çalışmaları gibi değerlendirme araçları kültürel çeşitliliği görünür kılacak biçimde tasarlanmalıdır. Öğretim sürecinde farklı kültürlere ait öğeleri içeren proje çalışmaları, dijital hikâye anlatımı, afiş/poster hazırlama, sanal müze gezileri gibi etkinliklere daha fazla yer verilmelidir.

✓ Öğretmenlere yönelik öneriler

Programın çokkültürlü eğitim anlayışını yansıtabilmesi, öğretmenlerin bu konudaki yeterliliklerine bağlıdır. Bu nedenle öğretmen yetiştirme programlarında ve hizmet içi eğitimlerde çokkültürlü eğitimin kuramsal temelleri, uygulama örnekleri, çokkültürlüğe yönelik stratejiler ile desteklenmesi, kavramın daha derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

✓ Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Öğretim programının, ders kitaplarının çokkültürlülük boyutuna ilişkin katılımcılar arasında farklı algı ve değerlendirmelerin bulunduğu görülmüştür. Bu nedenle, çokkültürlü eğitimin öğretim programına yansımalarının daha kapsayıcı ve dengeli bir biçimde ele alınabilmesi için, uygulama sürecinden elde edilecek veriler doğrultusunda öğretmen görüşleri ve öğrenci deneyimlerini merkeze alan kapsamlı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tür çalışmalar, programın geliştirilme sürecine veri temelli katkılar sağlayarak, çokkültürlü eğitim yaklaşımının daha etkili biçimde yapılandırılmasına olanak tanıyacaktır.

KAYNAKLAR

- Acar Çiftçi, Y. ve Aydın, H. (2014). Türkiye’de çokkültürlü eğitimin gerekliliği üzerine bir çalışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 197–218.
- Akbaş, T. ve Şahan, B. (2018). Kültürel olarak farklı ailelerle psikolojik danışma ve Türk aile yapısında kültürün rolü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 46, 217–239.
- Akhan, O. ve Yalçın, A. (2016). Sosyal bilgiler öğretim programlarında çokkültürlü eğitimin yeri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 23–46.
- Aktaş, V., Yaman, T. ve Kara, İ. (2022). Fransa ortaokullarında sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulan ders kitaplarındaki görsellerin çokkültürlülük bağlamında incelenmesi. *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, 5(1), 1-21.
- Alaca, E. (2017). Sosyal Bilgiler Ders Kitapları üzerine bir değerlendirme. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 6(18), 759–786.
- Aslan, E. (2016). Geçmişten günümüze sosyal bilgiler. D. Dilek (Ed.). *Sosyal Bilgiler Eğitimi*. İçinde (s.3-48). Pegem Akademi.
- Ayvaz Öztürk, S. (2020). Kaynaştırma eğitimine ilişkin sosyal bilgiler alanında yapılan çalışmaların incelenmesi. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 3(1), 70–89.
- Başbay, A. ve Bektaş, Y. (2009). Çokkültürlülük bağlamında öğretim ortamı ve öğretmen yeterlikleri. *Eğitim ve Bilim*, 34(152), 30–43.
- Bektaş, Ö. (2023). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında çokkültürlülük ve öğretmenlerin ders kitaplarındaki çokkültürlülüğe ilişkin görüşleri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Beldağ, A., ve Teymur, N. (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında çokkültürlü eğitim: bir içerik analizi. *Türk Akademik Yayınlar Dergisi*, 2(2), 117–129.
- Cırık, İ. (2008). Çok kültürlü eğitim ve yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(34), 27–40.
- Coşgun, M. (2012). Popüler kültür ve tüketim toplumu. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 837–850.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. M. Bütün ve S. B. Demir (Çev.). Siyasal Kitabevi.
- Çelik, H. (2008). Çokkültürlülük ve Türkiye’deki görünümü. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(15), 319–332.
- Doğan, A., ve Duman, D. (2021). Çokkültürlülüğün 1968’den günümüze sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımaları: Dönemsel bir inceleme (1968–1997/1998–2018). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 21(43), 903–933.
- Doğan, M., Ablak, S., ve Akcan, C. (2024). 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabının çokkültürlülük bağlamında incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(3), 1616–1648.
- Esenkal, E. (2007). *Yabancı ülkeler tarafından Osmanlı coğrafyasında açılan okullar* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Hersan, E., ve Kabapınar, Y. (2008). Veli görüşlerine göre ilköğretim sosyal bilgiler programının öğrenciye etkileri. *Ege Eğitim Dergisi*, 9(1), 151–172.

- Karakuş, S., ve Akpınar, M. (2021). Türkiye’deki 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında küreselleşme olgusunun incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 374–404.
- Kardeş, S. (2021). Türkiye’de eğitim alanında mültecilerle ilgili yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 50(1), 837–855.
- Kaya, İ. (2007). Azınlıklar, çokkültürlülük ve Mardin. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (9), 44–55.
- Kaya, Y., & Söylemez, M. (2014). Öğretmenlerin çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi: Diyarbakır örneği. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 128–148.
- Keskin, Y., ve Yaman, E. (2014). İlköğretim sosyal bilgiler programı ve ders kitaplarında yeni bir paradigma: çokkültürlü eğitim. *Turkish Studies*, 9(2), 933–960.
- Kuzey, M., & Özer, A. (2024). 2021 Bilim ve Sanat Merkezi Sosyal Bilgiler Çerçeve Programında çok kültürlü eğitimin yansımalarının incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 9(1), 154–171.
- Kymlicka, W. (2012). Çok kültürlülük: Başarı, başarısızlık ve gelecek (F. Öztürk, Çev.). *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 70(2), 297–332.
- Lincoln, Y. S., ve Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Miles, M. B., ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2024). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (4, 5., 6 ve 7. Sınıflar)*. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli. Ankara <https://tymm.meb.gov.tr/upload/program/2024programsos4567Onayli.pdf> adresinden 10.04.2025 tarihinde erişilmiştir.
- National Council for the social studies (NCSS, 2023). 15.06.2025 tarihinde <https://www.socialstudies.org/media-information/definition-social-studies-nov2023> erişilmiştir.
- Oğuz, E. S. (2011). Toplum bilimlerinde kültür kavramı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(2), 123–139.
- Orhan, Ü. G., Albayrakoglu, Ö., ve Kuyumcu Vardar, A. (2023). Türkiye’de çokkültürlü eğitim alanında yapılan lisansüstü çalışmaların analizi. *International Journal of Düzce Educational Sciences*, 1(1), 49–65.
- Oruç, Ş., ve Ulusoy, K. (2008). Sosyal bilgiler öğretimi alanında yapılan tez çalışmaları. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 121–132.
- Önger, S., ve Duman, S. N. (2024). 2018, 2023 ve 2024 sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırılması. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(2), 1308–1339.
- Özhan, İ. (2006). Farklılaşmanın özel görünümüleri olarak çokkültürlülük ve çokkültürcülük. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8), 256–265.
- Özlem, D. (2000). *Kültür bilimleri ve kültür felsefesi*. İstanbul: İnkılap.
- Öztürk, C., ve Kafadar, T. (2020). 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programının değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(1), 112–126.
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research ve evaluation methods* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Polat, S. (2009). Öğretmen adaylarının çok kültürlü eğitime yönelik kişilik özellikleri. *International Online Journal of Educational Sciences*, 1(1), 154–164.

- Şimşek, H., Dağıstan, A., Şahin, C., Koçyiğit, E., Dağıstan Yalçınkaya, G., Kart, M., ve Dağdelen, S. (2019). Kapsayıcı eğitim bağlamında Türkiye’de ilköğretim programlarında çokkültürlülüğün izleri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 177–197.
- Takmak, U., Gazel, A. A. ve Utkugün, C. (2022). 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi*, 5(3), 177-194 . DOI: 10.47477/ubed.1182543.
- Taş, C. (2019). Sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve ders kitaplarında çok kültürlülük: 1998 – 2017 sosyal bilgiler ders kitaplarının karşılaştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(3), 1159–1178.
- Torun, F., & Doğan, Y. (2018). Sosyal bilgiler ders kitapları nereye doğru gidiyor? *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 4(2), 111-125.
- Ulukaya Öteleş, Ü. (2020). 2018 sosyal bilgiler öğretim programına çokkültürlü eğitimin yansımaları. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 45–60.
- Yazıcı, F. (2013). Çokkültürlülük ve yurtseverlik açısından azınlık okullarında tarih dersleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(2), 183-204.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2022). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (13. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, N., ve Karagöl, E. T. (2022). Ankara’da öğrenim gören Suriyeli lisansüstü öğrencilerin çok kültürlülük ve kimlik bağlamında sosyal uyum algıları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(81), 45–60.
- Yılmaz, K., ve Yiğit, Ö. (2010). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Avrupa, Orta Doğu ve Türkiye’ye komşu ülkelere ilişkin algıları. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 3(1), 45–63.
- Yılmaz, M. (2011). 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programının birleştirilmiş sınıflarda uygulanabilirliğinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36(160), 120–135.
- Yiğit, T. (2005). Hitit çivi yazısının ilk ortaya çıkışı. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 24(37), 79–86.

EKLER

Ek 1. İnsan Araştırmaları Etik Kurul izni

Evrak Tarih ve Sayısı: 15.05.2025-346777

T.C.
SİNOP ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
İnsan Araştırmaları Etik Kurulu

Sayı :E-57428665-050.04-346777
Konu :2025/286 Sayılı İnsan Araştırmaları Etik Kurulu Kararı

15.05.2025

Sayın Melisa SEÇGİN KOCAL

Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurulumuzca alınan 09.05.2025 tarih ve 2025/286 sayılı kararı yazımız ekinde gönderilmektedir.
Bilgilerini ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rıza BAYRAK
Rektör Yardımcısı

Ek:2025/286 Sayılı İnsan Araştırmaları Etik Kurulu Kararı (12 Sayfa)

Belge Doğrulama Kodu :BSRLCYH8V7 Pin Kodu :91872 Belge Takip Adresi: <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5743&eD=BSRLCYH8V7&eS=346777>

Merkez/SİNOP
Telefon:(0368) 271 57 68 Faks:(0368) 271 57 70
e-Posta: rektor@sinop.edu.tr Web: www.sinop.edu.tr
Kep Adresi: sinopuniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Fikri ÖZKAYNAR
Unvanı: Bilgisayar İşletmeni
Dahili: 1707

Adres: Köçüç Mah. Selanik Cad. 15 Temmuz Yerleşkesi Rektörlük Binası No:21B 57010

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Evrak Tarih ve Sayısı: 14.05.2025-346263

T.C.
SİNOP ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
İnsan Araştırmaları Etik Kurulu
Karar Belgesi

Oturum Tarihi	Oturum Sayısı	Oturum Karar Sayıları
09.05.2025	4	209-310

Sinop Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu Prof. Dr. Erkal ARSLANOĞLU başkanlığında 09.05.2025 tarihinde 09:00-14:00 saatleri arasında toplanarak aşağıdaki kararı almıştır.

Karar Sayısı: 2025/286

Yüksek Lisans Öğrencisi Melisa SEÇGİN KOCAL ve Prof. Dr. Kibar AKTİN'in 28 Nisan 2025 tarihli "Sosyal Bilgiler Derslerinde Çokkültürlü Eğitimin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, Ders Kitapları ve Öğretmen Görüşleri Bağlamında Değerlendirilmesi" başlıklı araştırmalarına ait ekte sunulan belgeler, Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurulunca değerlendirilmiştir.

Araştırmamanın fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğu araştırmacılara ait olmak üzere ve "Kişisel Verilerin Korunması Kanununa" dikkat edilmesi şartıyla Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurulu Yönergesine "Uygun" olduğunun kabulüne, sonucun sorumlu araştırmacı Yüksek Lisans Öğrencisi Melisa SEÇGİN KOCAL'a bildirilmesine oybirliği ile karar verildi.

EK 2. MEB İZNI

	T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI ARAŞTIRMA UYGULAMA İZİNİ BELGESİ		
Başvuru No: MEB.TT.2025.027617			
T.C. Kimlik No: 68*****78			
Adı Soyadı: MELİSA SEÇGİN KOÇAL			
Araştırmanın Adı: SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE ÇOKKÜLTÜRLÜ EĞİTİMİN SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI, DERS KİTAPLARI VE ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ			
Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi			
Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen			
Veri Toplama Aracının Başlığı: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında ve Öğretim Programlarında Çokkültürlülüğün Yer Alma Durumu ve Öğretmen Görüşleri			
Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 17.06.2025			
Araştırma Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 17.06.2026			
Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup aşağıda ifade edilen bilgiler kapsamında araştırma uygulama izni Millî Eğitim Bakanlığı ilgili birimleri tarafından onaylanmıştır.			
Uygulama Yapılacak İller	Uygulama Yapılacak Birimler	Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatları	Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu
SAMSUN	Ortaokul	23 Nisan Ortaokulu	727833
SAMSUN	Ortaokul	50. Yıl Ortaokulu	727837
SAMSUN	Ortaokul	Atatürk Ortaokulu	727845
SAMSUN	Ortaokul	Çatkaya Ortaokulu	730506
SAMSUN	Ortaokul	Şehit Mete Yahşi Mehmetçik Ortaokulu	727874
SAMSUN	Ortaokul	Derebahçe Ortaokulu	774505
SAMSUN	Ortaokul	Ticaret ve Sanayi Odası Ortaokulu	727879
SAMSUN	Ortaokul	Şehit Mesut Yılmaz Ortaokulu	767954
SAMSUN	Ortaokul	Yıldırım Beyazıt Ortaokulu	730466

Doğrulama Kodu: c665b7a7b42e8ec81a634714459d827e0b42ea74851bb7c762ca7b9adacca01c
Doğrulama Adresi: arastirmaiznileri.meb.gov.tr/belge-dogrula
Serhat Mah. 1290. Sokak No.8/B 06374 Yenimahalle/Ankara TÜRKİYE
Telefon No: (0312) 413 43 00, Belgegeçer No: (0312) 413 45 12
e-posta: ttkb_arastirmaiznileri@meb.gov.tr, internet adresi: ttkb.meb.gov.tr

Sayfa 1/2

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
ARAŞTIRMA UYGULAMA İZİNİ BELGESİ**

Uygulama Yapılacak İller	Uygulama Yapılacak Birimler	Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatları	Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu
SAMSUN	Ortaokul	Adnan Ölmaz Ortaokulu	727840

Not: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

Doğrulama Kodu: c665b7a7b42e8ec81a634714459d827e0b42ea74851bb7c762ca7b9adacca01c
Doğrulama Adresi: arastirmaizninleri.meb.gov.tr/belge-dogrula
Serhat Mah. 1290. Sokak No.8/B 06374 Yenimahalle/Ankara TÜRKİYE
Telefon No: (0312) 413 43 00, Belgegeçer No: (0312) 413 45 12
e-posta: ttkb_arastirmaizninleri@meb.gov.tr, internet adresi: ttkb.meb.gov.tr

EK 3. Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU

Değerli öğretmenim,

Bu görüşme formu, yürütmekte olduğum "5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Türkiye Yüzyılı Maarif Model'nde Çokkültürlülüğün Yer Alma Durumu ve Öğretmen Görüşleri" konulu yüksek lisans tezi kapsamında hazırlanmıştır. Görüşme; çokkültürlülüğün program ve ders kitaplarındaki yeri, öğretmenlerin bu konudaki gözlemleri ve deneyimlerini anlamaya yöneliktir. Vereceğiniz samimi ve içten yanıtlar, çalışmamın bilimsel niteliğini artıracak ve çok değerli katkılar sağlayacaktır.

Tüm katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Yüksek Lisans Öğrencisi: Melisa SEÇGİN KOÇAL

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kibar AKTIN

Sinop Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi/Sosyal Bilgiler Eğitimi

1. BÖLÜM: KİŞİSEL BİLGİLER

- **Cinsiyetiniz:**
Kadın (☐) Erkek (☐)
- **Meslekteki Kıdeminiz:**
1-5 yıl (☐) 6-10 yıl (☐) 11-15 yıl (☐) 16-20 yıl (☐) 21 yıl ve üzeri (☐)
- 5. Çokkültürlülük teması hakkında daha önce bir eğitim veya seminer aldınız mı?
Evet (☐) Hayır (☐)

2. BÖLÜM: GÖRÜŞME SORULARI

1. Sizce "çokkültürlülük" kavramı ne anlama gelmektedir? Kendi cümlelerinizle açıklayınız?
2. 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çokkültürlülük temasına ilişkin hangi içeriklerle karşılaştınız? Örnekler verebilir misiniz?
3. 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çokkültürlülük ile ilgili içerikleri yeterli buluyor musunuz?
Evet (☐) Hayır (☐)
Cevabınız hayır ise lütfen nedenini açıklayınız:
4. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında hazırlanan Sosyal Bilgiler dersi öğretim programını (öğrenme çıktıları, öğrenme yaşantıları, ölçme ve değerlendirme boyutları açısından) çokkültürlülük bağlamında nasıl değerlendiriyorsunuz?
5. 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ve öğretim programı, sınıfınızda çokkültürlü eğitime yönelik etkinlik ve uygulamalar yapmanızda size rehberlik ediyor mu?
Evet (☐) Hayır (☐)
Cevabınız "hayır" ise, bu durumu neye bağlıyorsunuz? Açıklayınız?
6. 5. sınıf dersinizde çokkültürlüğe ilişkin etkinlikler ve uygulamalar yapabiliyor musunuz?
7. Cevabınız "hayır" ise, bu durumu neye bağlıyorsunuz? Açıklayınız?

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Melisa SEÇGİN KOÇAL

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Durumu

Lise : Canik İMKB Anadolu Lisesi, 2017

Lisans : Sinop Üniversitesi- Sosyal Bilgiler Eğitimi, 2022

Yüksek Lisans : Sinop Üniversitesi- Sosyal Bilgiler Eğitimi, 2025

Mesleki Deneyim

İş Yeri : Nurtopu Anaokulu 2022-2023

İş Yeri : Pırıl Pırıl Anaokulu 2022-2023

İş Yeri : Kozalak Anaokulu 2023-2024

Yayın Listesi : Aktın, K. ve Seçgin-Kocal M. (2023). Sosyal bilgiler ders kitaplarında güncel olayların kullanım durumu, *Uluslararası Eğitimde Nitel Araştırmalarda Mükemmellik Arayışı Dergisi UENAMAD*) 2(2), 18–39.